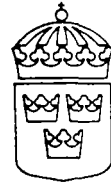

Riksdagens protokoll

1986/87:100

Protokoll
1986/87:100

2 april 1987

Debatter m. m.

Torsdagen den 2 april

Äktenskapsbalk m. m.	7
Svar på frågor	
1986/87:450 av Birger Rosqvist (s) om SIDA:s upphandling av frakttjänster	32
1986/87:475 av Göte Jonsson (m) om ålderdomshemmen	34
1986/87:480 av Berith Eriksson (vpk) om barnomsorgstaxorna	39
1986/87:488 av Lars Leijonborg (fp) om barnomsorg i föreningsregi	40
1986/87:447 av Kerstin Gellerman (fp) om de luftförorenande utsläppen från bensinpumpar	43
1986/87:464 av Per-Ola Eriksson (c) om vissa industriutsläpp i Torneå av miljöfarliga ämnen	45
1986/87:466 av Pär Granstedt (c) om Sveriges deltagande i viss konferens om den fredliga användningen av kärnkraft	48
1986/87:469 av Bengt Rosén (fp) om statliga bidrag för projektering och byggande av små vattenkraftverk	51
1986/87:489 av Lars Leijonborg (fp) om visst privat styrelseuppdrag för överdirektören i rikspolisstyrelsen	52
1986/87:492 av Ingela Mårtensson (fp) om åtgärder mot hot och nedstynningsförsök i ärenden om vapensmuggling	53
1986/87:454 av Görel Bohlin (m) om byggstoppet för industri- och kontorsbyggnader i Stockholms län	54
1986/87:481 av Birgit Friggebo (fp) om prövningen av ansökningar om ombyggnadslån	58
1986/87:490 av Ulla Orring (fp) om vattenskador i byggnader ..	61
1986/87:430 av Stig Josefson (c) om skatteproblemen vid generationsskifte i småföretag	64
1986/87:435 av Karl Björzén (m) om lätttnadsregeln vid beräkning av gåvoskatt	64
1986/87:477 av Marianne Andersson (c) om reseavdragen vid inkomstbeskattningen	65
1986/87:426 av Göthe Knutson (m) om stationshuset i Molkom ..	67
1986/87:484 av Jan Jennehag (vpk) om banunderhållet på inlandsbanan	69

Prot.	1986/87:486 av Bertil Måbrink (vpk) om den politiska situationen i Kenya	70
1986/87:100	1986/87:493 av Anne Wibble (fp) om s. k. extrapriser	71
	1986/87:472 av Ingela Mårtensson (fp) om reglerna för hemligstämpling av vapenexport	73
	1986/87:485 av Bertil Måbrink (vpk) om åtgärder mot vapensmuggling	74
	Äktenskapsbalk m. m. (forts. från s. 32)	76
	Inteckning av bostadsrätt	93
	Allmän kulturverksamhet m. m.	95
	Meddelande om interpellation	
	1986/87:219 av Ulla Tillander (c) om vårdyrkena	139
	Meddelande om frågor	
	1986/87:495 av Margit Gennser (m) om spardelegationens annonser	140
	1986/87:496 av Bruno Poromaa (s) om fackliga representanter i styrgrupp för utvecklingsprojekt för gruvindustrin	140
	1986/87:497 av Viola Claesson (vpk) om stöd åt de demokratiska krafterna i Chile	141

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 2 april

Skatteutskottets betänkanden

1986/87:34	Vissa mervärdesskattefrågor	3
1986/87:37	Beskattningen av trygghetsförsäkringar för skogsbrukare och renskötare	4

Justitiekommitténs betänkande

1986/87:20	Anslag till kriminalvården, m. m.	4
------------	-----------------------------------	---

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:13	Höjd kompensationsgrad från delpensioneringen	4
------------	---	---

Utbildningsutskottets betänkanden

1986/87:15	Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.	4
1986/87:17	Anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken	5
1986/87:18	Anslag till utbildning för vårdyrken, m. m.	6

Näringsutskottets betänkande

1986/87:21	Vissa anslag inom industridepartementets område	7
------------	---	---

Torsdagen den 2 april

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 25 mars.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1986/87:120 till näringsutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:Sf110–Sf115 till socialförsäkringsutskottet

1986/87:So137–So148 till socialutskottet

4 § Företogs till avgörande skatteutskottets betänkanden 1986/87:34 och 37, justitieutskottets betänkande 1986/87:20, socialförsäkringsutskottets betänkande 1986/87:13, utbildningsutskottets betänkanden 1986/87:15, 17 och 18 samt näringsutskottets betänkande 1986/87:21 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 99).

Skatteutskottets betänkande 34

Mom. 3 (nedsatt eller slopad mervärdeskatt på livsmedel)

Först biträdades reservation 1 av Tommy Franzén – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Sk539 av Alf Svensson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 283 röster mot 16 för reservation 1 av Tommy Franzén. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (en redovisning angående skattebelastningen på baslivsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 39 för reservation 2 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 37

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 20

Punkt 2

Mom. 1 (särskilda åtgärder avseende lokalanstalter)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 1 av Gunilla André och Elving Andersson.

Mom. 2 (åtgärdsprogram mot narkotika på anstalterna m. m.)

Först biträdde reservation 2 av Gunilla André m. fl. med 84 röster mot 69 för reservation 3 av Björn Körlof m. fl. 153 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 85 för reservation 2 av Gunilla André m. fl. 63 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (behandlingskliniker för missbrukare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 13

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 146 för reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Utbildningsutskottets betänkande 15

Punkt 1

Mom. 2 och 3 (hinder tills vidare att genomgå utbildning inom högskolan – avskiljande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (översyn av uppdragsutbildningen)

Först biträdde reservation 2 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg med 48 röster mot 16 för reservation 3 av Björn Samuelson. 240 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – genom uppresning.

Mom. 6 (förslag om nytt tillträdessystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (andelen direktantagna studerande)

Utskottets hemställan bifölls med 195 röster mot 108 för reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 8 (avskaffande av kårobligatoriet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (uppdraget som prefekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 6

Mom. 2 (ökad internationalisering m. m. inom högskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (anslag till Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 40 för reservation 9 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 17

Mom. 2 och 3 (planeringsram för ekonom- och juristlinjerna)

Först biträdde reservation 1 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – som ställdes mot reservation 2 av Pär Granstedt och Larz Johansson – genom uppresning.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – genom uppresning.

Mom. 5 (påbyggnadslinje anknuten till sociala linjen)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 17 för reservation 3 av Björn Samuelson i motsvarande del.

Mom. 6 (planeringsram för sociala linjen)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 70 för reservation 4 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 8 (planeringsramar för förvaltningslinjen och linjen för personal- och arbetslivsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (utredning av högskoleutbildning inom fritids-, rekreations- och turismområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 18

Punkt 1

Mom. 2 (uttalande om dimensionering och lokalisering av läkarlinjen efter budgetåret 1987/88)

Först biträdades reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Andersson med 38 röster mot 16 för reservation 3 av Björn Samuelson. 250 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. med 103 röster mot 53 för reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 146 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 158 röster mot 109 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (planeringsramar för tandläkarlinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg, *dels* reservation 5 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (uttalande om tandläkarutbildning i Malmö m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (planeringsramar för påbyggnadslinjer i anslutning till hälso- och sjukvårdslinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 och 19 (samordning av verksamhets- och utbildningsplanering inom vårdyrkessektorn, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 74 för reservation 8 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 20 (en förlängd, alternativ studiegång inom hälso- och sjukvårdslinjen)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 42 för reservation 9 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg.

Mom. 22 (decentralisering av viss vårdyrkesutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 38 för reservation 10 av Larz Johansson och Marianne Andersson.

Mom. 31 (huvudmannaskapet för kommunal högskoleutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 21

Punkt 3 (utredningar m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 193 röster mot 109 för reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 7 (främjande av hemslöjden)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 37 för reservation 2 av Ivar Franzén och Jan Hyttring.

Punkt 10 (förmånlig kreditgivning till u-länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 20

Mom 1 (anslag till Bidrag till statens provningsanstalt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (provning av trämaterial m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 21 (utrustning till statens provningsanstalt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:18 om äktenskapsbalk m. m. (prop. 1986/87:1).

Äktenskapsbalk m. m.

Anf. 1 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Den familjerättsliga lagstiftningen har stor betydelse för de flesta människor. Det är därför viktigt att den successivt anpassas till förändringar i människors levnadsmönster och i samhällsutvecklingen.

1921 års giftermålsbalk präglades naturligtvis av de värderingar och den samhällsstruktur som rådde för 65 år sedan. Den har emellertid sedan länge varit föremål för en omfattande översyn. Översynen har lett till att nya regler om ingående och upplösning av äktenskap togs in i giftermålsbalken år 1973.

Vidare ändrades reglerna om makars underhållsskyldighet år 1978.

Nu har turen kommit till att modernisera de regler i giftermålsbalken som avser makars egendom. Samtidigt förs giftermålsbalkens regler om äktenskaps ingående och upplösning samt om underhåll mellan makar över i en ny äktenskapsbalk.

Nyheter i äktenskapsbalken avser alltså reglerna om makars egendom. I anslutning till dessa föreslås också vissa ändringar i ärvdabalken. Dessa nyheter innebär en betydelsefull familjerättslig reform. Det ekonomiska skyddet för en efterlevande make ökas. Vissa oskäligen resultat, som en bodelning mellan makar kan medföra enligt nu gällande regler, förhindras.

Syftet att öka det ekonomiska skyddet för efterlevande make uppnås på framför allt två sätt.

För det första förändras arvsreglerna så att make får arvsrätt framför gemensamma barn. De barn makarna har gemensamt – men också bara de – får alltså enligt de nya reglerna vänta med att få ut arvet till dess att båda föräldrarna har avlidit. Jag beklagar att moderata samlingspartiet och centerpartiet i det här sammanhanget ställer sig vid sidan av en enighet i utskottet på det sättet att dessa två partier vill utesluta enskild egendom från arvsrätten. Det är inte sakligt motiverat.

För det andra får den efterlevande maken rätt att bestämma att vardera sidan skall som sin andel vid bodelningen behålla sitt giftorättsgods – helt eller delvis. Härigenom slipper en efterlevande make, som har mer giftorättsgods än den avlidna maken, avstå viss del av sin egendom till den avlidna makens arvingar och testamentstagare.

Genom de nya arvsregler och bodelningsregler som föreslås skapas alltså ett väsentligt starkare ekonomiskt skydd för den efterlevande maken. I dag kan den efterlevande maken t. ex. tvingas att sälja sitt hem för att kunna lösa ut barnen. Den nya lagstiftningen ger den efterlevande maken möjligheten att i de flesta fall sitta i orubbat bo.

En modern äktenskapslagstiftning bör givetvis också främja strävandena efter jämställdhet mellan kvinnor och män. Lagstiftningen bör därför värna om makarnas självständighet gentemot varandra. Ett uttryck för detta är att äktenskapsbalken bygger på huvudprincipen att varje make råder över sin egendom och svarar för sina skulder. Samtidigt är det emellertid viktigt att lagstiftningen skyddar den ekonomiskt svagare maken då äktenskapet upplöses.

Genom äktenskapsbalken ökas skyddet för den ekonomiskt svagare maken, inte bara i sådana fall då bodelning skall ske med anledning av den andra makens död, utan också när bodelning skall ske med anledning av äktenskapsskillnad. Det är framför allt genom att göra egendom till enskild som den ekonomiskt starkare maken har kunnat försätta den ekonomiskt svagare maken i en dålig situation i dessa fall. Därför ökas nu möjligheterna att dra in enskild egendom i bodelningen.

Ibland kan en hälftindelning vid bodelningen vara oskäligen. Redan enligt gällande rätt har det funnits vissa möjligheter att frångå hälftindelningen. Dessa möjligheter har dock varit starkt begränsade. Enligt praktiskt verksamma jurister har dessa möjligheter i praktiken sällan kunnat utnyttjas. Det är detta som ligger bakom bl. a. talet om att nuvarande lagstiftning gör

det möjligt att "skilja sig till pengar".

För att komma till rätta med sådana och andra oskäligen resultat av de nuvarande bodelningsreglerna har äktenskapsbalken försetts med bestämmelser som i större utsträckning än de nuvarande ger möjlighet att avvika från hälftindelningen. Det är de s. k. jämningsbestämmelserna. Dessa blir tillämpliga framför allt vid kortvariga äktenskap, där det ofta framstår som oskäligt med en likadelning, om makarna har fört med sig olika egendomsvärden in i äktenskapet.

Även i övrigt innehåller äktenskapsbalken nya regler som syftar till att rätta till olämpliga verkningar av nuvarande regler, t. ex. när det gäller gåva mellan makar och behandlingen av pensionsförsäkringar i samband med bodelning.

Vissa sociala skyddsregler ändras också i syfte att stärka skyddet för en efterlevande eller en ekonomiskt eller socialt svagare make. Bl. a. ökas möjligheterna för en make att i samband med bodelning få överta en bostad som ägs av den andra maken och där makarna har bott tillsammans.

En nyhet är vidare att en make på motsvarande sätt som när det gäller bostaden skall ha möjlighet att överta bohag som tillhör den andra maken.

Giftermålsbalken utformades på sin tid i nordiskt samarbete. Ett sådant samarbete är värdefullt från flera synpunkter. Betydelsen av detta samarbete har på senare tid ökat i takt med den allt större rörligheten över gränserna i Norden. Särskilt när det gäller den familjerättsliga lagstiftningen har de som flyttar från ett nordiskt land till ett annat ett självklart intresse av att lagstiftningen är så likartad som möjligt i de olika länderna. Bl. a. Nordiska rådet har understrukit detta vid flera tillfällen.

Det är därför med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att de nya reglerna om äktenskap och arv som nu föreslås gälla i Sverige innebär att svensk rätt väsentligt närmar sig den lagstiftning på detta område som finns i Danmark, Island och Norge.

Herr talman! En tydlig tendens under de senaste årtiondena är att allt fler kvinnor och män bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden utan att vara gifta med varandra. Äktenskapet är dock trots det fortfarande den dominerande samlevnadsformen. Ca 80 % av alla samboende par är gifta. Samboende utan äktenskap förekommer framför allt hos yngre par. Det är numera faktiskt ovanligt att äktenskap ingås utan att makarna dessförinnan har bott tillsammans under en längre eller kortare tid. Att sambo framstår alltså i stor utsträckning som ett förstadium till äktenskap.

Rättsligt regleras ett samboförhållande i dag i huvudsak av allmänna regler. Särskilda civilrättsliga lagbestämmelser för sambor finns bara en, nämligen den som säger att en sambo i vissa fall mot betalning kan få överta en bostad som tillhör den andra sambon. Den regeln är bra, men den behöver nu byggas ut, och det sker genom förslaget till sambolag.

Men förutom detta gäller bara allmänna rättsregler. Det är inte så, som ofta förutsätts i debatten, att man här befinner sig i ett juridiskt vakuum. Utan allmänna regler gäller som sagt. Men dessa allmänna regler är för sambor högst otillfredsställande, och att träffa avtal om en bättre ordning är i praktiken mycket svårt för att inte säga omöjligt.

Nuvarande regler innebär att egendom som samborna äger tillsammans

inte kan fördelas mellan dem på ett enkelt sätt, om de separerar eller en av dem dör.

Men allvarligare än så är det att den ekonomiskt svagare sambon ofta riskerar att få lämna det gemensamma hemmet tomhänt, trots att han eller hon kanske i stor utsträckning har gjort insatser som möjliggjort uppbyggnaden av hemmet.

Ofta har kvinnan under samboförhållandet fått stå för de dagliga inköpen av t. ex. livsmedel. Mannen har å sin sida stått för inköpen av möbler och andra kapitalvaror och kanske bostaden. I sådana fall kan kvinnan få lämna samboförhållandet tomhänt, medan mannen eller hans arvingar behåller vad han köpt.

Det behövs därför bättre regler om upplösning av det gemensamma hemmet när ett samboförhållande upphör. Av den anledningen har regeringen för riksdagen lagt fram ett förslag om en lag om sambors gemensamma hem, som innehåller ett väsentligt förbättrat skydd för den ekonomiskt svagare sambon och för en efterlevande sambo. Lagen tillhandahåller också ett enkelt system för fördelningen mellan samborna av det gemensamma hemmet.

Folkpartiet och moderaterna går emot förslaget. En invändning är att samborna i förväg bör avtala om en sådan ordning för delning av det som köpts för det gemensamma hemmet som de vill ha. Jag har emellertid redan sagt att det inte är en praktisk lösning. Och hur tror man att kvinnan i mitt exempel skulle ha förmått mannen att i förväg skriva på ett avtal som ger henne hälften av den egendom som han sedermera köper?

En annan invändning mot sambolagstiftningen sägs vara ideologisk. Lagen sägs minska äktenskapets betydelse, dess helgd, och innebära att vi får s. k. B-äktenskap.

Det är osakligt, och även cyniskt, att hävda att äktenskapet måste värnas genom att nuvarande orättfärdiga delningsregler bibehålls för sambor. Det är vidare fel att påstå att man tillskapar ett B-äktenskap. Sambolagen gör inte ett samboförhållande till ett äktenskap. Det blir det först om man gifter sig. Det skall man göra om man vill ha den fullständiga reglering av förhållandet som lagstiftningen för gifta, dvs. den nya äktenskapsbalken, ger.

Just därför att det finns ett mer heltäckande juridiskt system för samlevnad – alltså äktenskapet – är den utvidgning av sambolagstiftningen som nu genomförs försiktig. Den omfattar bara egendom som utgör sambornas gemensamma bostad och deras gemensamma bohag. All annan egendom hålls utanför, t. ex. banktillgodohavanden, värdepapper, bilar och båtar liksom fritidsbostäder.

Lagens regler om delning av det gemensamma hemmet gäller endast sådan bostad som har förvärvats för gemensamt begagnande. Det medför i praktiken att bara sådan bostad och sådant bohag som anskaffats under eller inför samboförhållandet omfattas av dessa regler. Den bostad eller bohagsegendom som en sambo haft före samboförhållandet berörs alltså inte av delningsreglerna.

För sambor som av olika skäl vill hålla sina ekonomiska förhållanden helt åtskilda finns det möjlighet att avtala om att lagens regler om delning av det gemensamma hemmet inte skall gälla i deras förhållande. Lagen blir över

huvud taget inte aktuell annat än om en delning påkallas och man inte är överens.

Det är väl känt att man oftast flyttar samman utan att närmare ha funderat över de rättsliga och ekonomiska konsekvenserna. Först när det är aktuellt med separation, eller sedan den ekonomiskt starkare sambon har avlidit, får den ekonomiskt svagare sambon klart för sig att han eller hon borde ha skyddat sig genom olika dispositioner före eller under samboförhållandet.

Herr talman! Därför behövs sambolagen! Och den måste gälla generellt och inte bara, som en del föreslagit, om parterna har avtalat om det. Endast den som tycker att den svagare parten får skylla sig själv om denne inte har ordnat sina angelägenheter på ett lämpligt sätt skulle vara nöjd med ett sådant rättssystem.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag framhålla att den nya familjelagstiftning som regeringen nu föreslår, och som riksdagen skall ta ställning till, har fått ett brett stöd vid den tidigare remissbehandlingen. Vi kan räkna med att den väl motsvarar den allmänna uppfattningen om vad en sådan lagstiftning bör innebära. Det är glädjande att det också tycks finnas förutsättningar för en bred majoritet i Sveriges riksdag för den nya lagstiftningen. Bortsett från motståndet mot sambolagen från två partier och i övrigt någon reservation upplever jag nämligen de avsteg från ett enigt utskottsutlåtande som föreligger som i huvudsak skiljaktigheter i tekniska frågor. Detta är tillfredsställande att kunna konstatera, när nu riksdagen går att besluta om en helt ny balk.

Anf. 2 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! De beslut som riksdagen nu går att fatta innebär i flera avseenden betydelsefulla förändringar i gällande giftermålsbalk och ärvdabalk. Ställningstagandena i dag kommer för lång tid framöver att påverka förhållandena mellan äkta makar såväl under deras livstid som vid den ene makens bortgång, varvid även de efterlevandes situation förändras, jämfört med vad som nu gäller.

Lagutskottet har genom ett antal s. k. hearingar med representanter för bl. a. justitiedepartementet, olika institutioner och näringslivsorganisationer fått såväl propositionens som motionernas förslag belysta från olika utgångspunkter.

Förslaget om en särskild sambolag är ett försök att reglera hur ett gemensamt hem skall delas mellan icke gifta samboende när samboförhållandet upphör genom att de samboende flyttar isär eller genom att en av de samboende avlider. Denna del av regeringens proposition är den mest diskuterade och även den mest kritiserade.

Propositionens förslag bygger i huvudsak på det betänkande som familjelagssakkunniga lade fram för nu snart sju år sedan. De delade meningar som kom fram under utredningsarbetet kommer i stort sett också fram i de reservationer som fogats till det lagutskottsbetänkande som riksdagen nu har att ta ställning till.

Vi har från borgerligt håll inför den här debatten delat upp ämnesområden och reservationer oss emellan för att därigenom minska ner debattiden. Som framgår av reservationerna, innebär detta dock inte att vi från borgerligt håll är ense på alla punkter.

Under utskottsarbetet har vi borgerliga yrkat – och där är vi absolut ense – på uppskov med behandlingen av hela detta ärende. Vi hävdade nämligen i utskottet – och jag menar med all rätt – att riksdagen inte bör fatta beslut i ett så omfattande lagstiftningsärende som det föreliggande, innan förslag lagts dels om ikraftträdande och övergångsbestämmelser, dels om följdlagstiftning inom bl. a. försäkringsrätt och arvsbeskattning.

Vi anser inte att beslutsordningen är rimlig. Propositionen om följdlagstiftning har förelagts riksdagen efter det att utskottet justerat sitt betänkande – motionstiden utgick för ett par dagar sedan. Det är märkligt att utskottets socialdemokratiska majoritet inte gav vårt uppskovsyrkande sitt stöd. Så bråttom får det absolut inte vara att genomföra genomgripande förändringar i en så viktig lagstiftning som det här är fråga om, att man inte kan ge oss i riksdagen tid att ta ställning till hela lagkomplexet i ett sammanhang. Det hade varit minst sagt rimligt att ge utskottet möjlighet att pröva de olika förslagen även i förhållande till deras retroaktiva verkan på nu gällande regler, äktenskapsbalk m. m. liksom konsekvenserna för bl. a. nu gällande testamenten.

Vi har i ett särskilt yttrande mycket starkt markerat det otillfredsställande i denna beslutsordning. Det kan inte finnas några sakskaäl till att hela detta lagkomplex skall jäktas fram. Det borde för socialdemokraterna i utskottet – och även för regeringen – varit angeläget att i dessa viktiga frågor skapa enighet i varje fall om handläggningen.

Beslutsordningen – som är oss påtvingad – är mycket anmärkningsvärd. Utskottsmajoriteten delar tydligen vår uppfattning men anser ändå att det kan räcka med att utskottet haft tillgång till en lagrådsremiss med förslag till övergångsbestämmelser, varför något hinder för riksdagen att nu ta ställning inte kan anses föreligga. Några sakskaäl till brådskan har inte redovisats i utskottet. Kanske justitieministern har några att redovisa här i dag. Det vore i så fall värdefullt.

Herr talman! Justitieministern beklagade att moderaterna och centern inte accepterat ändringarna i ärvdabalken fullt ut. Jag kommer inte att gå in på de reservationer som avser vare sig äktenskapsbalken eller ärvdabalken. De kommer att tas upp av andra talare. När det gäller ändringarna i ärvdabalken vill jag dock understryka, att jag finner det riktigt att vid dödsfall förbättras nu den efterlevande makens möjligheter att sitta ”i orubbat bo”, som det heter, även om vi från moderata samlingspartiet inte har velat gå lika långt som regeringsförslaget.

Herr talman! När jag för första gången fick höra talas om, att regeringen övervägde att lägga fram en särskild lag om reglering av förhållandena mellan icke gifta samboende så tyckte jag helt sponant att det var bra. Det var bra därför att numera är den typen av samboende allt vanligare. Det finns statistik som bekräftar detta. Jag förstår att när justitieministern talar om att anpassa äktenskapslagstiftningen till samhällsutvecklingen var det detta han menade.

Enligt statistiska centralbyrån finns i dag ca 400 000 ogifta sambopar. Någon exakt uppgift om hur många barn som är gemensamma i samboparen är förstäeligt nog inte möjligt att få fram, men i åldern 0–17 år kan de uppskattas till ca 265 000.

Ju mer man analyserar behovet av en särskild sambolag desto mer betänksam bör man rimligtvis bli. I varje fall blev jag det! Man måste ställa sig frågan: "Varför bor så många i dag tillsammans utan att gifta sig?" Många gifter sig inte ens även om de får både ett eller flera barn tillsammans.

Ja, varför gifter man sig inte, när det numera är så enkelt att få samboendet legaliserat som äktenskap? Det här är faktiskt frågor, som jag tycker är viktiga att ställa.

Jag kan inte ge något entydigt svar på dem. Ingen annan lär heller kunna göra det. För många samboende har det nog helt enkelt bara blivit så – det har inte blivit av att gifta sig. Andra däremot har med avsikt valt ett samboförhållande, därför att de inte vill ha sin relation lagreglerad.

Det här är frågeställningar som inte närmare analyserats i regeringsförslaget. Nej, förslaget innebär i realiteten, att de som valt att bo samman i ett icke lagreglerat förhållande nu "kollektivansluts" till en lagstiftning, som de inte vill ha och som de nu eventuellt anser sig tvingade att avtala bort, i den mån detta är görligt. Detta är utifrån moderata värderingar inte acceptabelt. Samhället går in och reglerar, även där det inte finns vare sig behov eller önskemål om reglering.

Sedan länge gäller regler för äktenskapet – regler som klart och tydligt bl. a. markerar när ett äktenskap ingåtts och, om det upplöses, när detta skett. Detta gäller däremot inte för ett samboförhållande. Lagförslaget invagar lätt de samboende i en falsk trygghetskänsla. Sambolagen kommer säkerligen att ge upphov till många tvister även inför domstol, där det gäller att utreda när samboförhållandet inleddes. Detta gäller inte bara när de samboende flyttar isär; situationen kan bli ännu mera komplicerad, för att inte säga tragisk, när en part i samboförhållandet avlider och den avlidnes efterlevande kanske ifrågasätter när samboförhållandet ingicks. Detta kan ju vara av avgörande betydelse för den efterlevande sambons arvsrätt framför allt när det gäller fast egendom. Risker är stor att uppgift kommer att stå mot uppgift, och det blir mycket skönsrättsliga bedömningar som kommer att ligga till grund för exempelvis ett domstolsbeslut.

Propositionen föreslår därför ett antal jämningsregler, som skall lösa de här problemen.

I majoritetens skrivning finns på den här punkten mera av tro än av vetande. På s. 46 i utskottsbetänkandet sägs bl. a., att i vissa fall kan dock tidpunkten för inledandet av samlevnaden behöva fastställas mer noggrant. Om parterna inte kan komma överens om den tidpunkten, bör som anförs i propositionen den dag då de kyrkobokfördes på gemensam adress kunna användas, "om inte övriga omständigheter talar i annan riktning".

Nej, just det! Vad gör man då? Någon förklaring ges inte, utan utskottsmajoriteten fortsätter trovisst: "Att fastställa när ett samboförhållande upphörde torde enligt utskottets mening inte vara förknippat med några större svårigheter." Så enkelt avfärdas besvärliga problem och viktiga frågor.

Problemen torde inte vara så enkla att lösa som man tycks tro både enligt propositionen och i utskottsmajoriteten. Jag måste ju ändå hoppas, eftersom det finns en majoritet för sambolagen, att majoritetens optimism skall ha någon grund.

Vad vi i dag riskerar – och helt i onödan – är att vi genom den nu föreslagna lagstiftningen skapar en form av äktenskap av andra klass – ett B-äktenskap. Detta avvisar vi bestämt ifrån moderata samlingspartiets sida. Jag var något förvånad över att justitieministern kallade vårt synsätt för cynism. Människor skall ha valfrihet även när det gäller livsstil och samboendeformer, men samhället bör klart markera – och stödja – äktenskapet som den samlevnadsform som ger såväl äkta makar som barn trygghet och skydd i alla de skiftande skeden som vi möter under vår levnad.

Herr talman! Det är beklagligt att riksdagen gång efter annan tvingas jakta igenom viktiga frågor. Det är också beklagligt att när besluten fattas, så är övergångstiden från gammal till ny lag ofta alltför kort. Till detta får vi anledning att återkomma i annat sammanhang.

Jag ber med detta att få yrka bifall till de reservationer där vi från moderata samlingspartiet är med, nämligen reservationerna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 och 10.

Anf. 3 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Riksdagen kommer i dag den 2 april 1987 att fatta ett beslut som på ett eller annat sätt berör nära nog alla människor i det svenska samhället. Nuvarande giftermålsbalk ersätts av en ny äktenskapsbalk. Dessutom tillkommer ändringar i ärvdabalken. Majoritetens förslår också införande av sambolagen, men denna kritiseras starkt av oss.

Det utredningsarbete som föregått förslaget har bedrivits i mer än ett årtionde. Redan 1969 lämnades direktiven till den utredning som resulterade i betänkandet SOU:1981:85 "Äktenskapsbalk", vilket alltså kom 1981.

Dagens beslut innebär sålunda sista etappen av ett reformarbete som pågått i 18 år. Nya regler har under 70-talet förvisso tillkommit – vilket justitieministern här också har redovisat – om äktenskaps ingående och upplösning samt om makars underhållsskyldighet. De inarbetas i den nya lagen.

Herr talman! Folkpartiet tillstyrker i princip lagen om äktenskapsbalk med de justeringar som skett under arbetets gång.

Vi tillstyrker även förslaget om ärvdabalk, vars konsekvenser främst blir att de gemensamma barnen nu får vänta på arvet efter den efterlevande maken/makan, dvs. att den kvarlevande vid en makes död får laglig rätt att sitta i orubbat bo.

Folkpartiet säger däremot nej till det socialdemokratiska förslaget om en sambolag. Bengt Harding Olsson kommer att närmare redovisa folkpartiets förslag vad avser samboförhållande samt konsekvenser kring ärvdabalken i sitt anförande.

När nu 1921 års giftermålsbalk ersätts av 1987 års äktenskapsbalk är det en historisk händelse. 1921 års balk ersatte i sin tur den äldre giftermålsbalken från 1734.

Förändringarna i samhället i stort avtecknar sig sålunda även i takten i lagstiftningsarbetet inom äktenskapsrättens område.

Jag kan därmed instämma i lagrådets konstaterande, vilket är en avspegling av nutida skeende, nämligen att för det bestående äktenskapet behövs numera ringa lagreglering – det är i upplösningssituationen som problemen hopar sig.

Äktenskapet är en uråldrig tradition och har även tidigare inneburit rättigheter och skyldigheter för makarna.

Nu skrivs åter in i de allmänna bestämmelserna i 1 kap. äktenskapsbalken att makar skall visa varandra trohet och hänsyn. Vidare skall de gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa. Varje make råder över sin egendom och svarar för sina skulder. Makar skall fördela utgifter och sysslor mellan sig. De skall lämna varandra de upplysningar som behövs för att familjens ekonomiska förhållanden skall kunna bedömas. Det kan synas onödigt att räkna upp det här, men det finns ju ett tillfälle att just i dag påminna om dessa förhållanden.

Herr talman! I folkpartiet har vi en lång tradition för ett aktivt jämställdhetsarbete. Vi fäster därför stor vikt vid att lagstiftningen värnar om makars självständighet gentemot varandra. Även inom äktenskapets ram bör därför ett sådant regelsystem råda som ger trygghet för såväl kvinnan som mannen, som vill bo och leva tillsammans på lika villkor. Vi ansluter oss därför till lagförslaget om den nya äktenskapsbalken. Att gifta sig eller att flytta ihop kommer fortfarande – även om den föreslagna sambolagen går igenom – att vara ett val som får olika rättsliga konsekvenser vid en separation.

Folkpartiet anser att människor själva skall få avgöra sin samlevnadsform. Samhället skall hålla sig neutralt. Men för de par som önskar reglera sitt förhållande och som tänker sammanbo på lång sikt är äktenskapet helt överlägset, inte minst för deras barn.

Äktenskapsbalken innebär ökad ekonomisk jämställdhet mellan gifta makar. Visserligen är kvinnans roll nu annorlunda jämförd med tidigare generationers – både i familjen och ute i samhället –, med ökat ekonomiskt oberoende för många kvinnor. Vi instämmer dock i lagförslaget vars syfte är att skydda den ekonomiskt svagare parten, som i de flesta fall fortfarande är kvinnan. Att barnen skyddas och får växa upp i ett gott hem är för folkpartiets del en viktig utgångspunkt. Med trygga föräldrar följer också trygga barn. Därför strävar vi efter att föräldrarnas villkor skall vara goda och jämlika.

Den nya äktenskapsbalken ger betydligt vidgade möjligheter till jämkning vid bodelning och är därmed ett avsteg från likadelningsprincipen. Jämkning bör emellertid nyttjas restriktivt. I första hand skall den tillämpas på de kortvariga äktenskapen och om bodelningsresultatet kan anses oskäligt med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden. Även jämkning av äktenskapsförord bör därför nyttjas restriktivt. Utgångspunkten är dock att ett äktenskapsförord är uttryck för makars gemensamma vilja och därför bör respekteras. Folkpartiet går inte emot förslagen, men vill ändå markera hur angeläget det är att noggrant följa rättsutvecklingen för att kunna ingripa om negativa konsekvenser uppstår.

Vi har tillsammans med moderata samlingspartiet och centern i en gemensam reservation redovisat behovet av en kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser jämfört med andra samlevnadsformer. På vissa områden finns regler som givits en sådan innebörd att de i realiteten kan ekonomiskt missgynna äktenskapet. Jag yrkar bifall till reservation 9 och därmed bifall till en utredning och kartläggning på området.

Herr talman! Folkpartiet anser att äktenskapslagstiftningen skall vara så

utformad att den kan förstås av envar. Reglerna har stor praktisk betydelse och bör därför vara enkla och kunna tillämpas av gemene man. Tyvärr befarar vi att de nya reglerna, med tanke på den brådska med vilken äktenskapsbalken nu skall införas, kommer att kräva mer juridisk sakkunskap och rådgivning än de nuvarande reglerna någonsin har gjort.

Folkpartiet uttalar därför skarp kritik mot den brist på samordning som präglat uppläggningsen av det omfattande lagstiftningsarbetet. I dag fattar vi beslut om äktenskapsbalk, ärvdabalk och sambolag, innan de samlade konsekvenserna för de bestående rättsförhållandena kan överblickas. Beslut om genomförande och ikraftträdande kommer i anslutning till den följdlagstiftning som vi kommer att fatta beslut om senare. Följdlagstiftning inom bl. a. försäkringsrätten och nya regler rörande arvsbeskattning återstår. Förhållandet innebär stor osäkerhet, och många människor kommer att behöva ompröva testamenten och äktenskapsförord. Det behövs både tid och information dels för att kunna överblicka konsekvenserna, dels för att ändra tidigare rättshandlingar.

Som jag sade tidigare pressar regeringen på. Enligt propositionen om följdlagstiftningen skall den nya lagen genomföras den 1 januari 1988, dvs. inom nio månader. Var finns logiken i förfarings sättet att låta utredning pågå och regeringskansli arbeta i 18 år, medan den enskilde får nio månader på sig att ställa in sig på en ny lagstiftning? Vi från oppositionens sida anklagar socialdemokraterna för brist på lyhördhet. Vi har i utskottet gång på gång framfört kravet på en lång genomförandetid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till folkpartiets reservationer i lagutskottets betänkande nr 18 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 4 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Familjelagstiftningen och arvsreglerna är av största betydelse för alla som enskilda individer och som familjemedlemmar samt för familjer och hela samhället. Även om det moderna samhället skall tillförsäkra alla en materiell trygghet, har familjen alltjämt, och torde även i framtiden komma att ha, en avgörande betydelse för den enskildes trygghet och trivsel såväl under uppväxtåren som därefter. Ur hela samhällets synpunkt har också stabila familjeförhållanden avgörande betydelse, bl. a. när det gäller att minska sociala och ekonomiska problem samt för att barnen skall få växa upp under trygga förhållanden som gör dem till så harmoniska människor som möjligt.

Lagstiftningen om familjerätt och arv, liksom annan lagstiftning, måste utformas så att den medverkar till så trygga och stabila familjeförhållanden som möjligt. Det anser vi från centerns håll. Eftersom familje- och arvs lagstiftningen direkt berör de allra flesta människor, är det viktigt att nya regler om arvsrätt och ekonomiska relationer mellan makar, ogifta samboende samt mellan föräldrar och barn upplevs som rättvisa och som svarande mot de värderingar som den stora majoriteten i vårt land har.

Den nya äktenskapsbalk som vi nu har att ta ställning till och de ändringar i arvsreglerna som föreslås syftar främst till att stärka den efterlevande makens ställning. Genom den föreslagna sambolagen ges ett grundskydd för den svagare parten när ett samboförhållande upplöses.

De nya lagarna har, som här tidigare nämnts, föregåtts av ett mångårigt utrednings- och förberedelsearbete. Under utredningen familjelagssakkunnigas senare fem år hade jag förmånen att vara ledamot av utredningen och har därför på nära håll fått följa en del av det arbete som ligger bakom de nya regler som vi nu har att ta ställning till.

När jag jämfört regeringens förslag med majoritetsförslaget från familjelagssakkunniga har jag med tillfredsställelse noterat att regeringen på flera punkter avvikit från majoritetsförslaget och i stället följt förslag från oss reserveranter i utredningen. Jag skall nämna fyra sådana punkter.

Först och främst gäller det barns rätt till laglott, alltså att föräldrar ej kan testamentera bort mer än hälften av vad ett barn har rätt att arva. En enhällig remissopinion stödde oss reserveranter, som ville behålla laglotten. Det har även regeringen gjort. Vi är glada att laglotten blir kvar. Möjligheterna att göra barn, eller ett visst barn, arvslösa förhindras därmed.

En annan punkt gäller reglerna om enskild egendom. Regeringen har därvid i viss mån följt oss reserveranter i utredningen, nämligen beträffande avsnittet där regeringen skriver att vad som "trätt i stället för enskild egendom skall vara enskild om inte annat har föreskrivits genom den rättshandling på grund av vilken egendom är enskild". Där följde alltså regeringen oss reserveranter. Följderna av att egendom gjorts till enskild i övrigt blir begränsade enligt regeringsförslaget. Det skall jag senare återkomma till.

En tredje punkt där jag med tillfredsställelse har noterat att regeringen följt reserveranternas i utredningen gäller frågan om de ogifta samboende. Vi tre som representerar de tre icke-socialistiska partierna i utredningen familjelagssakkunniga har ställt oss bakom sambolagstiftningen, men vi har reserverat oss på en punkt: att samboende skulle ha rätt att avtala om att de särskilda reglerna om bodelning av bostad och bohag som förvärvats för gemensamt begagnande inte skall gälla i deras fall. Vi är glada över att regeringen där följt den enhälliga remissopinionen, som alltså stödde vårt krav.

På ytterligare en punkt har regeringen frångått utredningsmajoritetens förslag, nämligen dess förslag om att för makar utan barn den först avlidne makens arvingar i andra arvsklassen, alltså föräldrar och syskon samt deras avkomlingar, skulle förlora sin arvsrätt, om den efterlevande maken gifter om sig eller får barn med ny partner. En enhällig remissopinion avstyrkte bestämt detta förslag från familjelagssakkunnigas majoritet och stödde den reservation som vi tre övriga representanter hade lämnat. Det är med tillfredsställelse jag noterar att regeringen även i det fallet följt reserveranternas.

Jag vill även uttala min tillfredsställelse över att regeringen inte har funnit skäl att ändra arvsrätten för arvingar i tredje arvsklassen. I ett särskilt yttrande i familjelagssakkunnigas betänkande angav de tre socialdemokratiska ledamöterna att de ansåg att kretsen av arvsberättigade borde inskränkas. I lagutskottet behandlade vi år 1983 en socialdemokratisk motion, och utskottsmajoriteten begärde att regeringen skulle överväga att begränsa arvsrätten. Men inte heller på den här punkten har regeringen följt sina partivänner utan stött oss på den icke-socialistiska sidan.

Herr talman! Centerpartiet har i huvudsak godtagit de av regeringen föreslagna nya reglerna, men på några viktiga punkter har vi i vår motion L101 och av den föranledda reservationer framfört krav på ändringar.

Vår utgångspunkt är att familjelagstiftningen måste anpassas till det samhälle vi nu lever i och de ändrade värderingar som gäller. Familjelagstiftningen skall ge trygghet för kontrahenterna och för barnen. Liksom centern slår vakt om den grupp eller de grupper som är svagare, tillstyrker vi att den efterlevande maken får en starkare ställning och att sambolagen införs, så att den svagare parten får vissa garantier vid delning av det gemensamma hemmet när ett samboförhållande upplöses.

En annan viktig princip för oss är att ingångna avtal som äktenskapsförord och testamenten samt villkor för gåvor skall respekteras. Ytterligare en princip måste vara att reglerna gällande skatter och avgifter, studiestöd och mycket annat är så utformade att det inte blir ekonomiskt oförmånligt att gifta sig.

I vad gäller respekten för ingångna avtal framhåller vi i vår motion att avtalen endast undantagsvis skall kunna jämkas. Vi kan nu med tillfredsställelse notera att ett enigt lagutskott i vad gäller förutsättningarna för att genom jämkning mer eller mindre frångå ett äktenskapsförord uttalar sig för en mer restriktiv tolkning än den som anges i propositionen.

I respekten för ingångna avtal ingår enligt vår mening även att enskild egendom verkligen skall behandlas som enskild i olika situationer. Liksom äktenskapet skall ge trygghet skall det också vara möjligt och tillåtet att genom äktenskapsförord eller genom villkor för gåvor ha egendom som enskild och att verkligen få det respekterat.

Enligt propositionens förslag får man, liksom hittills, rätt att göra egendom till enskild, men konsekvenserna begränsas. Den av regeringen föreslagna ordningen leder till att makar inte kan förutse de framtida konsekvenserna av ett upprättat äktenskapsförord. Så t. ex. föreslås att även egendom som genom äktenskapsförord gjorts till enskild skall omfattas av den andre makens övertaganderätt beträffande bostad och bohag.

Vi anser att enskild egendom även i detta fall skall respekteras. Det har vi understrukit i reservation nr 1, som vi avlämnat tillsammans med moderaterna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Herr talman! En viktig del i de nya reglerna är stärkandet av efterlevande makes ställning. Här kan självfallet olika lösningar väljas, men gemensamt för alla blir att stärker man den efterlevande makens ställning begränsas barnens arvsrätt. I varje fall försenas deras erhållande av arv efter föräldrarna.

Eftersom det är viktigt att den efterlevande kan ha kvar det gemensamma hemmet och så långt möjligt leva vidare under samma ekonomiska villkor, har vi stött regeringens förslag om att den efterlevande maken får behålla hela boet och att de gemensamma barnen får ut arv först sedan även den andra föräldern avlidit. När det gäller giftorätts gods anser vi detta vara riktigt och försvarligt. Men mot bakgrund av principen om att ingångna avtal skall hållas och att enskild egendom skall respekteras anser vi, som framgår såväl av vår motion som av reservation nr 2, som vi har avlämnat tillsammans med moderaterna, att den avlidnes enskilda egendom skall ärvas av barnen.

Makes arvsrätt skall alltså enligt vår mening ej omfatta den avlidnes enskilda egendom. Egendom kan vara enskild genom äktenskapsförord, genom villkor för gåva eller genom att det i testamentet anges att egendomen skall vara enskild. I de både senare fallen måste det obestriddigen vara emot givarens eller testatorns vilja att egendomen vid dödsfall skall övergå till efterlevande make i stället för till barnen. Ofta har väl egendomen gjorts till enskild för att fastigheten eller annat skall stanna inom släkten eller av andra skäl inte gå över till maken. Det är att märka att med det föreliggande lagförslaget kommer ingenting att hindra den efterlevande maken från att förbruka eller avyttra den avlidnes enskilda egendom så att barnen aldrig får ut denna. När det gäller denna helt nya regel är det anmärkningsvärt att det i propositionen endast anges att det saknas anledning att göra skillnad mellan giftorättsgodts och enskild egendom – inte heller justitieministern redovisade i sitt anförande något ytterligare underlag för detta ställningstagande. Utskottsmajoriteten instämmer i departementschefens märkliga uttalande i propositionen.

Från rättslig synpunkt och med hänsyn till den av oss betonade vikten av respekt för ingångna avtal och förordnanden bör enligt vår mening enskild egendom inte ärvas av den efterlevande maken. Vårt förslag överensstämmer med traditionen i vårt land, och det motsvarar reglerna i Danmark och Norge, som i övrigt i ganska stor utsträckning påverkat det lagförslag vi nu behandlar. Samstämmigheten mellan de nordiska rättsreglerna har betonats även av justitieministern. Dessutom har många remissinstanser framfört samma krav som det vi nu har reserverat oss för.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationen nr 2 av centern och moderata samlingspartiet.

Herr talman! Enligt centerpartiet är det viktigt att familjelagstiftningen utformas så att det för de allra flesta upplevs som naturligt att ingå äktenskap. Äktenskapet skall ge trygghet, och genom förstärkning av efterlevande makes ställning får nu äktenskapet ekonomiska rättsverkningar som det aldrig tidigare haft. Äktenskapets ställning stärks härigenom. Men det är många andra regler som kan verka negativa på äktenskap i förhållande till andra samboendeformer. Vi anser det viktigt att reglerna om skatter, bidrag, studiestöd och mycket annat skall vara så utformade att det inte är ekonomiskt oförmånligt att välja äktenskapet som samlevnadsform. I motionen L402 begär Karin Israelsson och jag att en kartläggning skall göras av de ekonomiska konsekvenserna av äktenskap jämfört med övrigt samboende. Denna kartläggning skall ge underlag för förslag till ändringar av regler så att äktenskapet inte missgynnas.

Med anledning av vår motion och en motion av Alf Svensson med ungefär motsvarande krav har vi tillsammans med moderata samlingspartiet och folkpartiet lämnat reservation nr 9 med krav på en sådan kartläggning. Jag ber att få yrka bifall även till denna reservation.

Herr talman! Jag vill härefter övergå till sambolagen.

Även om den nya äktenskapsbalken och de ändrade arvsreglerna får den största betydelsen för de flesta människorna synes det vara den föreslagna sambolagen som väckt det största intresset av de lagförslag som vi nu behandlar. I utredningen familjelagssakkunniga framlades enhälligt ett

förslag om en sambolag. Vi tre representanter för de icke-socialistiska partierna reserverade oss dock på en punkt, där vi förordade rätt för sambor att avtala om att lagen inte skulle tillämpas på dem när det gällde delning av det gemensamma hemmet. Samtliga remissinstanser stödde oss reservanter, vilket även regeringen har gjort. Sambor får alltså frihet att avtala sig bort från viktiga delar av sambolagen, om de så önskar.

Det är att märka att den nu föreslagna sambolagen inte är helt ny, eftersom vi alltsedan 1974 har haft en lag om ogifta samboendes gemensamma bostad. Denna lag ger den sambo som bäst behöver bostaden, dvs. i praktiken den som skall ha vårdnaden om gemensamma barn, rätt att när samboendet upphör överta bostad som innehas med hyres- eller bostadsrätt. Dessa regler inarbetas nu i den nya lagen.

Vid bedömningen av om vi behöver en sambolag eller inte måste man se på vilken omfattning samboendet har. Vi kan konstatera att det ogifta samboendet har stor omfattning i vårt land. Ca 20 % av alla par är ogifta samboende. Nära hälften, 45 %, av alla barn i vårt land föds av ogifta kvinnor, och vi torde kunna dra slutsatsen att huvuddelen av dem är ogifta samboende. Med hänsyn till samboendets omfattning och med hänsyn till vikten av att skydda barnens ställning, liksom att stärka den svagare partens ställning när ett samboförhållande upplöses, anser vi från centerpartiet att det finns starka skäl för den föreslagna lagstiftningen. Vi anser det vara mycket viktigt att parterna vid upplösning av ett samboförhållande har lika rätt till det hem som de gemensamt byggt upp. Det får inte längre vara så, att om exempelvis kvinnans inkomster använts till löpande utgifter och mannens mera till inköp av kapitalvaror, kvinnan skall riskera att få lämna det gemensamma hemmet nästan utan några rättigheter.

Centern har alltså tillstyrkt regeringens förslag till sambolag liksom den inställning som vi alla hade i familjelagssakkunniga. Jag vill samtidigt beklaga att den enighet som förelåg mellan partiernas företrädare i den utredningen icke finns kvar när vi nu, sex år senare, skall ta ställning här i riksdagen. Den nu uppkomna oenigheten mellan partierna är anmärkningsvärd, eftersom flertalet remissinstanser utifrån vitt skilda utgångspunkter tillstyrkt förslaget om en begränsad lagreglering av sambors förhållanden. Oberoende av om vi tycker att det är bra eller mindre bra att människor bor samman utan att vara gifta med varandra är det någonting som förekommer i stor utsträckning i vårt samhälle. Vi ser det därför som helt naturligt att införa en lagstiftning som är anpassad till den verkliga situationen i vårt land.

Herr talman! Jag vill även ta upp sambobegreppet.

Uttrycket sambor eller ogifta samboende förekommer redan i flera lagar, men kriterierna för vilka som skall betraktas som sambor är olika i flera lagar. Under remissbehandlingen av familjelagssakkunnigas betänkande framhöll många remissinstanser önskvärdheten av att kriterierna borde vara så lika som möjligt. Vi har tagit upp denna fråga i vår motion.

Nu när samboförhållanden får ökad betydelse och rättsverkan genom sambolagen är det speciellt lämpligt att se över kriterierna för sambor i syfte att så långt som möjligt få ett enhetligt sambobegrepp i all lagstiftning. Att veta vilka regler som gäller skulle underlätta både för dem som är sambor och för de myndigheter och övriga som har kontakt med samboende. Det vore

lättare att veta vad som gäller om reglerna vore så lika som möjligt.

I reservation nr 10, gemensam för centern, moderaterna och folkpartiet, förordar vi en sådan översyn av sambobegreppet. Jag yrkar, herr talman, bifall även till reservation nr 10.

Till slut, herr talman, vill jag ta upp frågan om information.

I och med att de nya reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, de nya arvslagarna och sambolagen införs föreligger ett synnerligen stort behov av information, och detta alldeles särskilt eftersom de nya lagarna föreslås få retroaktiv verkan. De skall tillämpas på alla efter 1921 ingångna äktenskap och alla pågående samboförhållanden. Som jag tidigare nämnt innebär äktenskapsbalken och de nya arvsreglerna att traditionella och förmodligen av alla väl kända principer för arv, giftorätt och enskild egendom m. m. ersätts av delvis nya principer. Samhället har enligt vårt sätt att se synnerligen stor skyldighet att informera samhällsmedborgarna om vad de nya reglerna innebär för dem och deras närstående vid skilsmässor och vid någons bortgång. De måste få information om vilka rättsverkningar de nya reglerna får på hittillsvarande äktenskapsförord, testamenten m. m. Vi har tagit upp detta i vår motion, och utskottet har skrivit en del härom i betänkandet, men eftersom man i propositionen bara på tio rader, helt i förbigående och under annan rubrik nämner ordet information, anser vi att det är påkallat med ett tillkännagivande till regeringen om vikten av information. Med anledning av vår motion har utskottet som sagt framhållit vikten av information, men det borde understrykas genom ett tillkännagivande att regeringen skall ha ansvaret för en allsidig och heltäckande information om denna för vårt land så viktiga lagstiftning.

Anf. 5 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Den föreslagna äktenskapsbalken innehåller nya regler om makars egendom. Enligt propositionen är syftet med de nya reglerna "framför allt att åstadkomma en bättre utjämning mellan en ekonomiskt starkare och en ekonomiskt svagare make när det gäller fördelningen av deras egendom vid äktenskapets upplösning genom äktenskapskillnad". Vad jag nu sagt står att läsa i utskottsbetänkandets sammanfattning.

Varuti består då den påstådda utjämningen? Det är min kätterska fråga.

Vid äktenskapskillnad skall enligt gällande rätt makarnas sammanlagda giftorättsgoods delas mitt itu. Denna ordning skall gälla även för framtiden. Undantag från hälftenregeln skall emellertid kunna ske i vissa situationer, som kännetecknas av att det skulle framstå som oskäligt och stötande att tillämpa hälftindelning. Men undantaget är tillkommet inte i den svagares intresse utan i den starkares intresse. Syftet – bakom vilket står ett enigt utskott – är att den ekonomiskt starkare skall *slippa* att dela med sig av sitt giftorättsgoods till den ekonomiskt svagare maken. Han berättigas enligt 12 kap. 1 § att behålla *mer* än vad som följer av huvudregeln.

Verkligheten är alltså, herr talman, en annan än vad som följer av de citerade orden.

Möjligen skulle justitieministern kunna ha haft regeln om jämkning av äktenskapsförord i åtanke. I propositionen införs nämligen en möjlighet att fränkänna avtal makarna emellan om egendomsskillnad full giltighet. Enligt

12 kap. 3 §. skall sålunda villkor i äktenskapsförord som anses vara oskäligt kunna jämkas eller t. o. m. lämnas utan avseende vid bodelningen. Paragrafen är visserligen utformad efter mönster av 36 § avtalslagen, men den restriktivitet som därmed följer av ordalagen upphävs genom motivuttalanden i propositionen, enligt vilka jämkning skulle kunna ske nära nog regelmässigt vid varje fall av påtaglig snedfördelning av den samlade egendomen. Sådan jämkning – som indirekt skulle upphäva avtalsfriheten och därmed friheten att ha fullständig egendomsskillnad i äktenskapet – skulle onekligen vara till förmån för den ekonomiskt svagare parten. Men denna nonchalans mot rätten att skriva bindande avtal har ett enhälligt utskott – efter motioner från Martin Olsson och mig – tagit avstånd från. Detta framgår av s. 20–21 i betänkandet (mom. 6 i hemställan).

Så verkligheten ser rätt bleklad ut i jämförelse med de stolta parollerna.

På tal om paroller ligger det nära till hands att ta del av själva portalparagrafen till lagverket. Denna lyder: "Äktenskap ingås mellan en kvinna och en man. De som har ingått äktenskap med varandra är makar."

Vad betyder denna ståtliga paragraf? Är ordet "en" framför "kvinna" och "man" att uppfatta som obestämd artikel eller som räkneord? Kan man stryka ordet "en" utan att förändra det sakliga innehållet? Den frågan ställde sig Svea hovrätt i sitt remissvar med anledning av det urskillningslösa bruk av obestämd artikel som förekommer i ny lagtext. Svaret är att ordet "en" här skall uppfattas som räkneord. Portalparagrafen avses alltså utsäga att äktenskapet är monogamt. Det är lätt att hålla med hovrätten i dess åsikt att det ansetts vara en sådan självklarhet i den europeiska kulturkretsen att äktenskapet är monogamt att det därför framstår "som inte bara obehövt utan som något förvånande, kanske till och med löjeväckande, om man nu fastställer detta i lag".

I sambolagen används på motsvarande sätt uttrycket "en ogift kvinna och en ogift man" utan att propositionen här lämnar erforderlig vägledning huruvida ordet "en" är obestämd artikel eller räkneord!

Det nya språkbruket gör mig bedrövad. I ett särskilt yttrande i betänkandet har jag utvecklat min mening ytterligare. Låt mig endast påpeka att utskottet ansett sig föranlåtet att efter motion från mig rätta allvarliga språkfel. I propositionen används ordet "denne" som om man trots att ordet skulle vara könsneutralt och till följd därav skulle kunna ersätta både "han" och "hon". Självfallet är "denne" inte något tvekönt eller androgynt ord – det är lika maskulint som "han". Men till skillnad från "han" kan "denne" ej enligt vårdat språkbruk syfta på subjektet i föregående sats. Den av departementet föreslagna lydelsen av 5 kap. 2 §, som bröt mot denna språkregel, har därför rättats av utskottet. Utskottet har rättat ytterligare ett liknande språkfel.

Det kan inte hjälpas att den torftiga formen smittar av sig på bedömningen av innehållet. Som man är klädd blir man hädd, säger ett gammalt ordstäv.

Kan en efterlevande make ingå ett bodelningsavtal med sig själv? Kan man sluta avtal med sig själv? Frågan kan synas befängd. Det håller jag gärna med om. Enligt den nya arvsregeln är bröstarvinge inte längre arvinge och dödsbodelägare efter den först avlidne föräldern, oftast pappan. Det är i stället den efterlevande, oftast hustrun – ett för övrigt i lagtexten bannlyst ord

– som är ensam arvinge och dödsbodelägare. Hustrun får därigenom en dubbel roll enligt den nya lagen. Hon är dels efterlevande make, dels arvinge. Kan hon i dessa sina dubbla roller sluta avtal med sig själv som går ut över den döde mannens egendom?

Propositionen synes besvara den ställda frågan med ett ja, enligt vad som framgår av 9 kap. 5 § – det gäller såväl lagtexten som motiven till den. På s. 388 görs i detta sammanhang ett annat intressant uttalande. Där sägs att den efterlevande maken torde kunna få bodelning till stånd genom att begära att bodelningsförrättare förordnas. Bodelningsförrättaren tillerkänns med andra ord befogenhet att förrätta bodelning i ett bo med endast en delägare. Till yttermera visso uppställer 17 kap. 1 § som villkor för utseende av sådan förrättare att makarna inte kan enas om en bodelning, något som rimligen borde förutsätta att båda är i livet. För att kunna tvista måste de ju vara minst två. Men här var ju utgångspunkten att den ene maken hade avlidit.

I en motion påpekade jag att propositionens ståndpunkt skulle få orimliga och stötande konsekvenser. Utskottet ger mig rätt och säger uttryckligen att en efterlevande make som ensam är dödsbodelägare således inte bör kunna sluta bodelningsavtal med sig själv (s. 34). Utskottet tillägger att det knappast torde stå i överensstämmelse med allmän rättsuppfattning att bodelningsavtal kan ingås av endast en person, något som man helhjärtat kan instämma i.

Vad händer om någon dödsbodelägare är missnöjd med ett testamente som den avlidne har upprättat? Jo, enligt ärvdabalken har han att klandra testamentet inom sex månader. Gäller det barns rätt att utfä sin laglott, behöver dock inte åtgärden ske i klandertalans form; det räcker med att göra sin inställning känd på annat sätt. Är man däremot passiv, blir testamentet stående efter tidsfristens utgång. Testamentet är alltså – det är slutsatsen – inte ogiltigt i sig (nullitet), vilket förtjänar att understrykas. Propositionen bryter mot denna hävdvunna ordning utan att beröra detta med ett enda ord i motiven. I lagtexten står det helt oförmedlat att testamente är utan verkan i den mån förordnandet inkräktar på den rätt som efterlevande make tillerkänns genom den s. k. basbelopsregeln. Testamentet blir således ogiltigt i sig. Men konsekvenserna berörs, som sagt, inte med ett enda ord.

Mot detta förslag har jag – i en motion – reagerat starkt. Man presenterar verkligen inte en sådan här nyordning hur lättvindigt som helst. Det måste, herr talman, finnas någon ordning och reda även inom juridiken. Utskottet säger sig i och för sig ha förståelse för mina invändningar men stöder ändå propositionen. Vi moderater har reserverat oss till förmån för denna min motion.

I den centrala frågan om makes arvsrätt avviker den i propositionen valda lösningen från de förslag som de familjelagssakkunniga framlade. Majoriteten av de sakkunniga förordade att den efterlevande maken skulle ha rätt att behålla boet oskiftat, en ordning som gäller i Danmark och Norge. Minoriteten ville i stället höja antalet basbelopp och helt ta undan enskild egendom.

Propositionen underkänner båda förslagen och innehåller en principiellt annorlunda lösning, som inte varit föremål för någon remissbehandling alls. Detta har – vilket Martin Olsson framhållit i sitt anförande – försatt oss som

inte godtar propositionens förslag i en mycket otillfredsställande situation, vilket närmare framgår av ett särskilt yttrande i betänkandet på s. 67. Frågan om efterlevandes ställning är helt enkelt inte tillräckligt beredd.

Herr talman! Som torde ha framgått är jag måttligt imponerad av den framlagda lagstiftningsprodukten. Innehållet skiljer sig ej nämnvärt från formen. Och vilket betyg formen – språket – förtjänar, har jag väl avslöjat fullt tydligt.

Med hänvisning till det anförda och till de argument Martin Olsson åberopat till stöd för de gemensamma moderat- och centerreservationerna rörande makes arvsrätt och förfoganderätt över enskild egendom yrkar jag bifall till de reservationer angående äktenskapsbalken som moderaternas företrädare står bakom.

Anf. 6 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Låt mig inledningsvis säga att det är ägnat att förvåna att justitieministern har lämnat kammaren utan att åhöra den fortsatta debatten. Han hade förhoppningsvis kunnat medverka i debatten. Justitieministern har fastslagit att detta gäller en betydelsefull reform, vilket jag verkligen kan understryka. Den har ägnats stor omsorg från många instanser. Trots detta avviker justitieministern härifrån. Enligt min uppfattning är det en uppenbar nonchalans mot riksdagen, om han inte kan redovisa laga förfall för sin utevaro.

Därefter skall jag övergå till sakfrågan.

Herr talman! Lagutskottets betänkande 1986/87:18 behandlar centrala delar av familjerätten. Riksdagsdebatten berör därför många för allmänheten viktiga frågor. För folkpartiets räkning har Ulla Orring behandlat lagstiftningsärendets handläggningsordning samt äktenskapsbalken. Min uppgift är närmast att föra folkpartiets talan beträffande ärvdabalken och sambolagen.

Herr talman! Vad först gäller ärvdabalken, så handlar det inte om en genomgripande totalreform. Men på en särskild punkt föreslås en viktig ändring. Efterlevande makes arvsrätt prioriteras framför barnens rätt. Utskottet har enligt ställt sig bakom denna princip. Men en minoritet menar att den efterlevande makens utvidgade arvsrätt inte skall gälla den avlidnes enskilda egendom.

Folkpartiet driver bestämt uppfattningen att den efterlevande skall erhålla ett vidsträckt och generöst ekonomiskt skydd. Detta ligger också i linje med den allmänna rättsuppfattningen. Dessutom skulle efterlevandeskyddet inom arvsrätten allvarligt kunna urholkas om man kan undanta enskild egendom. Avgörande för folkpartiet har varit att skapa en stark arvsrättslig ställning för den efterlevande föräldern. Vid dödsfall är det rimligt att den efterlevande föräldern har bestämmanderätt över hela kvarlåtenskapen. Det är inte rimligt att den efterlevande föräldern – i en redan pressande, sorglig situation – skall känna sig ekonomiskt beroende av barnen och eventuellt ingifta personer. Den efterlevandes möjlighet att kvarsitta i orubbat bo skall inte vara beroende av barns och ingiftas generositet. Den efterlevande föräldern skall med stöd av lagen och utan att behöva "tigga" av någon få leva vidare i det gemensamma hemmet.

Kritiken mot detta generösa efterlevandeskydd gäller ofta tre punkter. Den efterlevande kan få för mycket av kvarlåtenskapen, som han/hon alltså inte har behov av. Barnen kan få för litet och skulle alltså ha behov av mera av kvarlåtenskapen. Den efterlevande kan förbruka arvet inkl. den enskilda egendomen till skada för barnen. Folkpartiets svar på sådan kritik är att vi hyser tilltro till den efterlevande och hennes egen ansvarskänsla. Den efterlevande föräldern avstår säkert om möjligt egendom vid behov till barnen genom avstående från arv eller framtida gåvor. Farhågorna för att den efterlevande föräldern skall förlösa arvet till skada för behövande barn är överdrivna och speglar en onödig misstro.

Här måste också göras ett viktigt tillägg för att förhindra ibland uppkommande missförstånd. Den efterlevande makens/föräldrarnas starka arvsrättsliga ställning i förhållande till barnen är inte något som sker på den andre makens bekostnad. Den fria testationsrätten kvarstår nämligen oinskränkt, eftersom efterlevande make inte har tillerkänts någon rätt till laglott. Varje make kan alltså genom testamente styra egendom, exempelvis all enskild egendom, förbi efterlevande make och direkt till barnen om man särskilt vill gynna dessa.

Sammanfattningsvis kan i denna del sägas att lagstiftaren i denna känsliga familjerättsliga fråga med ofta motstående intressen har lyckats finna den rätta balanspunkten – i den här delen kan jag passa på att berömma den frånvarande justitieministern.

Herr talman! Vad sedan beträffar regeringens förslag till sambolag blir tyvärr omdömet helt annorlunda. Propositionen i denna del är dålig, eller för att tala i klartext: Lagförslaget är ett juridiskt missfoster.

Frågor om enskilda människors samlevnad måste hanteras med största respekt i alla avseenden. En rättslig reglering på ett sådan område måste ha rätt och inte som nu fel utgångspunkt. Varje vuxen medborgare som inte är omyndigförklarad måste ha rätt att forma sitt eget liv, så länge det inte skadar andra människor. Därav följer att det i ett fritt samhälle måste finnas möjlighet till samboende utan rättslig reglering.

Men sambolagen avses att omfatta alla samboende även utan deras egen begäran och utan att de kanske ens vet om det och t. o. m. mot deras egen vilja. En sådan lagstiftningsmetod bygger på ett kollektivistiskt synsätt och blir en familjerättslig variant till den arbetsrättsliga kollektivanslutningen. Visserligen finns viss utträdesrätt från lagregleringen – tack och lov – men det kräver alltså en aktiv handling i form av gemensamt upprättat avtal, och lagen går aldrig att helt avtala bort.

Konsekvensen blir att det inte kommer att finnas någon samlevnadsform helt fri från rättslig reglering, trots att det finns starka önskemål bland allmänheten om en sådan form. Många människor menar att deras livsform är samboende utan samekonomi. Det behöver inte vara något fel och inte något fult. Som exempel kan nämnas en man och en kvinna som på sin ålders höst flyttar ihop av helt annan anledning än äktenskapsliknande skäl. De kanske rent av känner sig tryggare tillsammans än ensamma. Detta pensionärspar riskerar att drabbas av sambolagens "välsignade" ekonomiska gemenskap och detta sannolikt utan att ha en aning om vare sig risken eller konsekvenserna.

Dessutom kan riktas förödande kritik mot det föreslagna regelsystemets innehåll.

Redan begreppet "sambo" är behäftat med en i det närmaste total oklarhet. Enligt lagen räcker det inte med att två personer bor ihop. Dessutom måste de bo tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Därför krävs att de har ett gemensamt hem och då i form av permanent bostad och inte fritidshus – bor de i fritidshus räknas de inte som sambor. I detta hem måste de "sammanleva i en inte alltför kortvarig förbindelse". Häri skall "normalt ingå sexuellt samliv, gemensamt hushåll och bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete". Dessa citat kommer från propositionen, om någon skulle undra.

För att bedöma detta förhållande kan vissa yttre faktorer bli av intresse, exempelvis gemensamma barn, kyrkobokföringsadress, självdeklaration, hyresavtal, bidragsansökningar, försäkringskassanmälan, testamente och bankkonton.

Svaret på frågan om det föreligger ett samboförhållande i lagens mening blir beroende av en helhetsbedömning av samboendets "fasthet och varaktighet". Bevisbördan torde i princip åvila den som påstår att samboende föreligger.

Även begreppet sambors gemensamma hem lider av stor oklarhet. Problemen knyter sig redan till delbegreppen bostad och bohag, men är kanske inte större än inom äktenskap. Skillnaden är att särskild inskrivningsanmälan för fastighet är nödvändig i samboendefallen.

Däremot verkar problemen närmast oöverstigligen när det gäller att fastställa att bostaden och bohaget inte bara är till för gemensamt begagnande utan också förvärvats för detta ändamål. Avgörande blir ofta om egendomen förvärvats före eller efter "inledandet av samlevnaden", och då avses väl det rättsliga samboendets start. Här gäller det då att fastställa inte bara det ovan kritiserade oklara begreppet samboende utan även det ännu mer svårfångade begreppet början av ett sådant samboende. Även här ligger bevisbördan på den part som påstår att egendomen förvärvats för gemensamt begagnande.

Regelsystemets enorma oklarhet skapar självfallet en pressande osäkerhet för många sambor eller blivande sambor. Man kan svårigen med säkerhet veta om den egna samlevnaden skall eller inte skall betraktas som äktenskapsliknande i sambolagens mening. Man måste här också skilja på äkta och oäkta sambo. Hamnar man under lagen är man äkta sambo, annars är man en oäkta sambo. Dessutom måste man fundera över begreppen "delsbo" – det är de som delvis bor ihop – och "särbo" – det är de som bor ihop ännu något mindre. Dessa begrepp skall alltså pressas in i lagsystemet på något sätt. Det betyder att man heller inte vet om lagens skydd inträtt eller inte inträtt eller visserligen inträtt men sedan upphört.

I de fall där sådant skydd verkligen föreligger tror säkert många sambor att sambolagen ger ett rättsligt skydd som motsvarar äktenskapets. I verkligheten är situationen en helt annan. Visserligen liknar bodelningsreglerna, basbeloppsgarantin och rådighetsinskränkningarna vad som gäller i äktenskap, men skyddet är mycket mer begränsat i samboförhållandena. Härtill kommer att stor ovisshet för samborna måste gälla vilken egendom i hemmet

som lagen gäller, och därav följer också en stor osäkerhet om det ekonomiska skyddets omfattning i samboskapet.

Om tvist uppkommer i fråga om huruvida ett samboförhållande föreligger – eller har förelegat – enligt lagens mening eller inte enligt lagens mening uppkommer särskilda problem. Dels uppstår ofta stora svårigheter för den part, som hävdar att ett sådant samboende föreligger, att bevisa att så är fallet, och ännu svårare blir det att bevisa att detta förhållande förelåg vid viss tidpunkt – alltså att förhållandet startat men inte slutat. Dels riskerar en sådan utredning att hota den personliga integriteten, bl. a. på en så känslig punkt som det sexuella samlivet. Det måste då utredas och bevisas, eftersom det i propositionen uttryckligen angivits som ett synnerligen viktigt moment för bedömningen av om äktenskapsliknande förhållande förelegat eller inte.

Sammanfattningsvis nödgas man konstatera att sambolagen blir i det närmaste obegriplig för allmänheten. Även för jurister kommer lagen och dess tillämpning att skapa stora svårigheter. Visserligen tycker justitieministern att det handlar om enkel lagtillämpning, men jag tror att han är ganska ensam om det. Enligt de uppgifter som jag har fått förefaller det som om sambolagen skulle komma att medverka till en säker arbetsmarknad för jurister under många år framåt. Även i lagrådet har det framförts synnerligen från kritik mot den lagstiftningsprodukten.

Herr talman! Folkpartiets alternativ till rättslig reglering av samboende-förhållanden är ett helt annat än nu föreliggande lagförslag.

Det finns inget oavvisligt behov av en generell lagstiftning för alla samboförhållanden. Däremot finns ett skyddsbehov i vissa fall, nämligen vid samboförhållanden med gemensamma barn. Ett sådant skydd, och då ännu mer omfattande än enligt föreliggande lagförslag, är starkt motiverat av hänsyn till barnen.

Det viktigaste är då att vårdnadshavarens möjligheter att överta bostaden utsträcks till att avse inte bara hyres- och bostadsrätt utan även äganderätt till bostadsfastighet. För barn, som vid en separation i regel hamnar i en otrygg situation, är det naturligtvis angeläget att i vart fall kunna stanna kvar i den invanda hemmiljön med den betydelsefulla kontakten med kamrater, dagis och skola.

Vidare bör skyddet omfatta även övertaganderätt till bohaget för att man om möjligt skall slippa att helt splittra hemmet för barnen. Dessutom blir ett – om än ringa – ekonomiskt skydd vid dödsfall för efterlevande sambo även ett indirekt skydd och åtminstone någon ekonomisk grundplåt för barnens bästa.

Den bärande tanken bakom folkpartiets modell till sambolagstiftning är att barnen skall erhålla ett rejält skydd, även om föräldrarna valt att leva tillsammans i samboform.

För fullständighetens skull bör också betonas att samtliga samboende eller blivande samboende – med eller utan barn – måste ha vissa minimirättigheter i ett rättssamhälle. Därför bör samhället ansvara för en omfattande information om samboendets rättsliga konsekvenser. Dessutom måste samhället skapa möjligheter att ingå samboavtal med rättslig bundenhet.

Sammanfattningsvis kan i denna del fastslås att folkpartiet prioriterar äktenskapskapet men inte sviker barnen i samboförhållanden.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till de reservationer som folkpartiet medverkat till i lagutskottets betänkande nr 18.

Äktenskapsbalk m. m.

Anf. 7 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Förslaget till ny äktenskapsbalk är ett betydelsefullt lagstiftningsärende som riksdagen i dag skall besluta om. Med all rätt har förslaget fått den juridiska termen balk, som betyder huvudavdelning och utmärker att förslaget är mer omfattande än ett vanligt enskilt lagstiftningsärende.

Äktenskapsbalken får i huvudsak anses vara en anpassning till dagens förhållanden, en modern lagstiftning som motsvarar de krav som människor i dag kan ställa. Propositionen har i väsentlig utsträckning kunnat beakta de synpunkter som under en följd av år framförts i den allmänna debatten om vår lagstiftning på området.

Samtidigt vill jag dock framhålla att det under den närmaste tiden kan tänkas att en del debattörer framträder och säger att propositionens innehåll borde ha fått en radikalare profil. Av tidigare talare här i dag har vi hört att de anser att propositionen går för långt i vissa delar. Någon har t. o. m. jämfört äktenskapsbalken med en kulturrevolution.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi att förslaget är betydligt blygsammare, och vår karakteristik står fast. Det är i huvudsak en anpassning till dagens förhållanden.

Det som är helt nytt är naturligtvis sambolagen och reglerna om makes arvsrätt. När det gäller sambolagen kommer Berit Löfstedt att senare redovisa utskottsmajoritetens synpunkter, varför jag nu i mitt anförande kommer att kommentera övriga delar av förslaget och reservationerna 1–4.

Reglerna om makes arvsrätt är ett viktigt avsnitt i propositionen. Inom ramen för arvsreglerna i den nu gällande lagstiftningen är det framför allt följande situation, hämtad ur verkligheten, som under en lång följd av år diskuterats. Många har ifrågasatt om lagreglerna överensstämmer med den allmänna uppfattningen.

Det gäller när ett äktenskap upplöses genom att en av makarna avlider och där det tidigare gemensamma hemmet bestått av exempelvis en villa, ett radhus eller en bostadsrättslägenhet – en bostad som representerar ett betydande värde.

Enligt de nuvarande arvsreglerna har de gemensamma barnen rätt att omedelbart få ut sin del av arvet, om de så begär, och under förutsättning att det inte finns inbördes testamente mellan makarna. I denna situation har den efterlevande maken i många fall endast två alternativ att välja på för att kunna lösa ut barnen. Det första är att sälja fastigheten eller bostadsrätten för att därigenom frigöra kapital. Det andra alternativet är att låna ett relativt betydande belopp i någon bank med bostaden som säkerhet. Det betyder att den efterlevande maken får vidkännas betydligt högre boendekostnader än tidigare. Inte något av dessa alternativ är särskilt inbjudande, när en människa i en ny och svår situation önskar behålla det gemensamma hemmet och där forma sitt fortsatta liv.

Från utskottsmajoritetens sida är det med stor tillfredsställelse vi ser att förslaget till ny äktenskapsbalk innehåller regler som betyder att den efterlevande makens ställning i betydande utsträckning stärks i arvsrättsligt hänseende.

Propositionens förslag innebär att efterlevande make får en direkt rätt till arv före gemensamma bröstarvingar. Vad den efterlevande maken ärver skall innehas med fri förfoganderätt. De nya reglerna innebär att barnen får vänta med att få ut sitt arv tills bägge föräldrarna avlidit. Det skall dock tilläggas att ett barn som endast är barn till den först avlidne maken, men inte till den efterlevande maken, har rätt att få ut sitt arv genast.

Det är framför allt tre huvudskäl som ligger bakom förändringen.

1. Ett ansvarsfullt socialt tänkande, vars konsekvens är att ge den efterlevande maken en tryggad ställning, framför allt genom att kunna behålla den egna fastigheten/bostaden och den trygga miljö som där ges.

2. Att inbördes testamente mellan makar sedan lång tid tillbaka förekommer i stor omfattning och barnen därigenom har vant sig vid att få vänta på sitt arv tills båda föräldrarna avlidit.

3. Att människor i aktiv ålder i dagens samhälle har högst avsevärt bättre inkomstmöjligheter än vad som var fallet på den tid när de nuvarande arvsreglerna fastställdes.

Man kan sammanfattningsvis säga att den ekonomiska utvecklingen i samhället lett fram till en så pass hög levnadsstandard att det nu är möjligt att i ärvdabalken ge den efterlevande maken en större trygghet än tidigare.

Från utskottsmajoritetens sida ser vi det som en framgång.

Det skall också tilläggas att i propositionens förslag finns rätten kvar att skriva testamente. Sammantaget är det ett väl avvägt och sammanhållet förslag.

Jag skall nu något kommentera reservation nr 2 och de motionsförslag som ligger bakom den nämnda reservationen.

I ett antal motioner framförs uppfattningen att de gemensamma barnen får vänta för länge innan de får ut sitt arv efter föräldrarna. Likaså anser en del motionärer att en makes enskilda egendom inte skall ingå i en makes arvsrätt.

I reservation nr 2 är också huvudtemat att en makes enskilda egendom skall tillfalla barnen och inte den efterlevande maken.

Reservanternas förslag innebär följande. När två makar, som levt som jämställda parter och individer i ett långt äktenskap, plötsligt splittras genom att den ena maken avlider, då skall den efterlevande maken inte längre betraktas som jämställd. Då blir denne omedelbart den ekonomiskt svaga parten eftersom den avlidnes enskilda egendom skall tillfalla barnen.

Viss egendom skall tydligen alltid förbehållas den egna släktgrenen även om den make som avlidit utfört en mycket bestående insats i och för familjens liv och utveckling.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi att propositionens förslag både till dess sociala och dess tekniska struktur är överlägsen reservanternas modell.

Jag yrkar avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 1, undertecknad av företrädare för moderaterna och centern, behandlas regler om övertaganderätt och rådighetsinskränkning. Innehållet synes säkerligen för de flesta vara mycket tekniskt och svåröverskådligt, men det är ett avsnitt av en större fråga som rör bodelning mellan makar.

Sedan ett äktenskap har upplösts genom äktenskapsskillnad skall bodel-

ning förrättas mellan makarna. Bodelning skall också ske då det dömts till boskillnad mellan makarna samt i princip även då äktenskapet upplöses genom en makes död. Bodelning sker genom att makarna i ett avtal kommer överens om hur egendomen skall fördelas mellan dem.

I propositionen föreslås också att det nuvarande boskillnadsinstitutet avskaffas och ersätts med en rätt för makarna att förrätta bodelning under äktenskapets bestånd.

I propositionen föreslås även en utvidgning av den s. k. övertaganderätten. Denna bestämmelse har sin grund i 1959 års lag om makars gemensamma bostad. Enligt den lagen skall vid bodelningen fastighet, hyreslägenhet och bostadsrättslägenhet som varit makarnas gemensamma bostad på begäran tilldelas den make som bäst behöver bostaden, om det med hänsyn också till omständigheterna i övrigt är skäligt.

Propositionens utvidgade förslag innebär att även fastighet som är enskild egendom omfattas av övertaganderätten. Dock gäller det enbart permanentbostäder. Vidare föreslås att övertaganderätten för den ena maken skall avse även det gemensamma bohaget. Rätten att överta bostad och bohag gäller dock inte när det är fråga om egendom som är enskild på grund av föreskrifter i testamente eller vid gåva. Har bostaden eller bohaget anskaffats med hjälp av sådan enskild egendom föreligger däremot övertaganderätt.

Det är mot denna utvidgade övertaganderätt som reservanterna protesterar. De anser att den enskilda egendomen suveränt skall vara förbehållen den ena maken och inte omfattas av övertaganderätten. De menar också att sådan enskild egendom inte skall vara underkastad rådighetsinskränkningar.

Även här måste vi från majoritetens sida ifrågasätta reservanternas känsla för jämställdhet och vilja till att skydda den svagaste parten. Det är i regel den starka parten som kan förbehålla sig enskild egendom, ofta i form av bostad, men hur går det då för den andra maken när bodelning har blivit en realitet? Det kan var och en själv föreställa sig.

Reservanternas förslag är märkligt, särskilt när man betänker att propositionens förslag inte innebär någon omfördelning av förmögenheten. Vad maken med enskild egendom går miste om är sin nuvarande rätt att få behålla precis den särskilda egendomen som gjorts till enskild.

Jag yrkar avslag på reservation nr 1.

Bakom reservation nr 3 som undertecknats av moderaterna och centern återfinns motion nr 401 av Allan Ekström. Motionären tar upp en rent processuell fråga om klandertalan rörande testamente. Utskottet lämnar en utförlig redovisning av arvsreglerna på s. 26-32, och när det gäller motionärens förslag så sammanfattar utskottet sin uppfattning i följande mycket klara konstaterande: Utskottet kan inte ställa sig bakom en ordning som på detta sätt skulle ge den efterlevande maken en sämre ställning än han eller hon har i dag.

Varför reservanterna formar sin politik så att en efterlevande make får sämre ställning än i dag får de själva förklara. Från majoritetens sida slår vi vakt om propositionens förslag och avvisar reservationen.

Jag yrkar följaktligen avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 5 reses krav på att nuvarande bestämmelser om bevitning av äktenskapsförord, bodelningsavtal och arvskifte skall gälla även i

fortsättningen. Yrkandet innebär avslag på propositionens förslag i denna del.

Reservanterna beskriver utförligt något av en idealbild hur de nämnda rättshandlingarna tillkommer med vittnen närvarande och medverkande i processen.

Jag måste säga att den bild som målas upp i reservationen inte stämmer med verkligheten. Det man i dag ofta hör talas om och ibland t. o. m. blir åsna vittne till är hur de aktuella handlingarna bevittnas i efterhand. Visst blir det två namn på ett papper, men inte har vittnena på något sätt bidragit till att undvika förhastade rättshandlingar. Inte heller har de på något sätt bidragit till att förhindra att den ena parten utsatts för otillbörlig påverkan.

Från majoritetens sida vill vi också framhålla att om man ställer upp vissa formkrav för en rättshandling innebär det att handlingen blir ogiltig, om inte kraven uppfylls. Det är enligt vår mening inte på något sätt ovanligt att parterna förbiser formkravets betydelse, något som kan leda till allvarliga rättsförluster för dem.

Mot den här bakgrunden finns det ingen anledning att ha kravet på bevittning kvar.

Reservanterna tycks ha sett denna delfråga helt från domstolens utsiktspunkt med önskemål om att få handlägga ärenden med utgångspunkt i solennitetshandlingar. Vi har från vår sida bedömt frågan utifrån den verklighet vi lever i.

Jag yrkar avslag på reservation nr 5.

Herr talman! Jag skall till sist be att få göra ett tillägg, och jag vill till kammarens protokoll läsa in några faktauppgifter om hur ärendet har behandlats i lagutskottet, detta med hänsyn till en del kritik som har framförts i tidigare anföranden.

Den aktuella propositionen avlämnades till riksdagen under hösten 1986, och motionstiden utgick den 10 november 1986. Efter tre veckor påbörjade lagutskottet sin behandling av ärendet; det var den 2 december 1986. Sedan pågick behandlingen i utskottet ända fram till den 10 mars 1987, då vi slutjusterade vårt betänkande. I dag, tre veckor senare, förs det debatt och fattas beslut här i kammaren.

Under utskottsbehandlingen framfördes en del kritik mot att utskottet inte hade en färdigskrivna proposition om följdlagstiftning till äktenskapsbalken. Däremot hade vi en lagrådsremiss med lagrådets yttrande. Vi kan nu konstatera att lagrådsremissen till sitt innehåll inte skiljer sig från den proposition som vi behandlar.

Jag anser för min del att det här ärendets behandling inte skiljer sig från vad som gäller för andra större ärenden som behandlas i riksdagens olika utskott. Jag vill också framhålla att vi från majoritetens sida på flera punkter har varit mycket lyhörda för synpunkter som har framförts av de olika partierna. Martin Olsson har ju också i dag i sitt anförande intygat att i propositionens förslag har man på flera punkter tillgodosett vad reservanterna i familjelagssakkunniga anført. I den stora utredning som familjelagssakkunniga utgör har såväl moderaterna som centern och folkpartiet haft representanter, precis som den socialdemokratiska gruppen. Vi har i den socialdemokratiska gruppen fört information från våra represen-

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om SIDA:s upphandling av frakttjänster

tanter i familjelagssakkunniga, och jag utgår från att samma information har lämnats även i andra partigrupper här i riksdagen.

Till sist, herr talman: Justitieministern var tvungen att avlägsna sig ett ögonblick för att handlägga ärenden i departementet. Om en liten stund skall han vara tillbaka här i riksdagen för att svara på frågor. Jag lovar Bengt Harding Olson å den socialdemokratiska gruppens i utskottet vägnar att vi skall göra vårt bästa och anstränga oss att försöka debattera på en sådan nivå att Bengt Harding Olson inte behöver känna sig missnöjd med debatten i dag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 8 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

6 § Ärendehandlingen avbröts kl. 14.30 för dagens frågestund (forts. s. 76).

7 § Svar på fråga 1986/87:450 om SIDA:s upphandling av frakttjänster

Anf. 9 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Birger Rosqvist har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att SIDA:s upphandling av frakttjänster för sina transporter görs enligt riksdagens intentioner.

Birger Rosqvist har hänvisat till uppgifter om att fartyg med allvarliga anmärkningar vad gäller sjösäkerheten anlitas för SIDA:s räkning. Jag förmodar att de uppgifter som åsyftas är de som förekommit i massmedia den 13–16 mars 1987 om fartyget Safir. Detta fartyg tillhör det västtyska rederiet Deutsche Rotmeerlinie, och det är registrerat i Panama. Sjöfartsinspektionen uppmärksammade nyligen vissa brister i fartygets säkerhetsutrustning, vilka därefter åtgärdades. Fartyget hade anlitats av Världslivsmedelsprogrammet (WFP) för en vetelast. Vetet utgjorde en del av Sveriges bidrag till WFP:s livsmedelsbistånd. SIDA:s roll i sammanhanget var att upphandla vetet och hålla det tillgängligt för WFP i den hamn som WFP bestämt. SIDA hade alltså inte med fartygstransporten att göra.

När det gäller SIDA:s egen befraktning av fartyg vill jag framhålla att denna följer principer som har utformats i samråd bl. a. med Svenska sjöfolksförbundet. Det innebär bl. a. att fartyget skall ha certifikat från International Transport Workers' Federation eller motsvarande, eller vara godkänt av Sjöfolksförbundet. Upphandlingen sker i enlighet med upphandlingsförordningen (1973:600).

Anf. 10 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Panamaregistrerade fartyget Safir med västtysk ägare och Fjärran Östern-besättning kom till Göteborg och skulle vidare till Malmö för att lasta vetemjöl i säck. Lastägaren var SIDA. Destinationen var Aqabah, Jidda och Karachi.

Vid inspektion av fartyget antecknades 58 anmärkningar, somliga av allvarlig art. Fartyget fick nyttjandeförbud tills anmärkningarna var åtgärdade.

Vore det inte lämpligt att man på SIDA verkligen tog reda på vilket tonnage som kontrakterades för dess svenska hjälptransporter? Vore det inte naturligt att man synade extra noga när man får ett anbud som är lågt och som kommer från redare med fartyg som går under bekvämlighetsflagg? Det har i varje fall varit riksdagens mening för länge sedan – och det har vi återupprepat här i kammaren.

Uppföljningen av säkerhetsbestämmelser och ansvar för fartygsbesättningen får absolut inte åsidosättas. Statliga myndigheter skall undvika bekvämlighetsflaggade undermåliga tonnage. Det har finansutskottet och riksdagen sagt tidigare. Inte enbart lägsta anbud, utan flera andra kriterier skall ingå när upphandlingskungörelsen skall tillämpas.

Säkerheten för människor skall sättas främst. Det borde också vara angeläget för SIDA att frakten kan utföras på sådant sätt att lasten kommer säkert fram. Nog borde det vara av intresse att mjölet, som det nu var fråga om, kommer fram i oskadat skick, så att det inte är välling när det väl är framme. Det är väl inte så lämpligt att det förekommer läckage och vattenskador på vete.

Kan statsrådet medverka till en bättre handläggning vad gäller upphandling av frakttjänster för svenskt bistånd?

Svenska sjöfolksförbundet, säger statsrådet, kontaktas i sådana här fall för att man skall få garantier för att fartygen uppfyller normal standard. Men sådana kontakter tas väldigt sällan – det glömmes man ofta bort. Det har Sjöfolksförbundet meddelat mig.

Anf. 11 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Just i det här fallet, där fartyget Safir skulle frakta livsmedel, hade inte SIDA ansvaret för transporten, utan alltså Världslivsmedelsprogrammet. När SIDA har ansvar för transportererna skall SIDA garantera att fartygen är i bra skick. Det skall SIDA göra genom att följa upphandlingsförordningen och bara använda båtar som ITF har godkänt. SIDA kan ibland låta en inspektör inspektera fartygens handlingar och också ta direktkontakt med Sjöfolksförbundet.

Det här borde vara tillräckligt. Men jag håller inte för otroligt att man då och då behöver se över sina rutiner för att följa upp att man gör det som det är tänkt att man skall göra. På papperet är det i alla fall väl garderat att allting skall fungera.

Anf. 12 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! När det gäller bekvämlighetsflaggat tonnage är det inte alla gånger det som står på papperet som följs. Även om det var en annan som hade upphandlat frakttjänsten, var det SIDA och svenska staten som var biståndsgivare för det vetemjöl som skulle skickas. Det borde vara ett intresse att se till att varan kan komma fram i ett acceptabelt skick. Är det 58 fel på ett fartyg är det säkert en hel del läckagehistorier som ingår.

Jag är medveten om att mottagaren får vetemjölet gratis. Man kanske drar

sig därför för att klaga på kvaliteten när varan väl har kommit fram, eftersom man har fått den som gåva. Men det borde likaväl som det är ett intresse för oss att ge bistånd också vara ett svenskt intresse att se till att varan har en acceptabel kvalitet när den kommer fram. Om det är någon annan instans som upphandlat frakttjänsten är det bara en väg att kringgå de bestämmelser som gäller här i Sverige. Jag tycker att det behövs ett intensivt och kraftfullt agerande för att komma till rätta med problemet.

Anf. 13 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Självfallet är det ett gemensamt intresse för WFP och oss i Sverige att varan man sänder kommer fram utan anmärkingar.

Anf. 14 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag vill slutligen bara uttala den förhoppningen att det blir en skärpning på detta område och att det som vi säger här i riksdagen – vi har nästan varje år en debatt om detta – om att SIDA skall undvika att upphandla dåliga frakttjänster beaktas. Det är möjligt om man har verklig kontroll. Jag tolkar statsrådets svar som att man i fortsättningen mera skärpt skall se över dessa bestämmelser och beakta den mening riksdagen har i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1986/87:475 om ålderdomshemmen

Anf. 15 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Göte Jonsson har i en fråga bett statsministern förklara vilken av socialdemokratins ståndpunkter i fråga om ålderdomshemmen som gäller. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Mitt svar är att det inte finns några delade meningar inom socialdemokratien beträffande inställningen till ålderdomshemmen. Ålderdomshemmen skall finnas som en mellanform och alternativ boendeform för äldre. Givetvis förutsätter detta en stegvis modernisering av boendestandarden.

Socialutskottet har nyligen i ett yttrande till bostadsutskottet i fullständig politisk enighet uttalat att det inom äldreomsorgen behövs en mellanform som ligger mellan å ena sidan eget boende/serviceboende å andra sidan vård inom långtidssjukvården och som uppfyller kraven både på en god bostad och på god omsorg. Enligt socialutskottet skall varje boende med eget kontrakt disponera ett rum med större utrymme än vad som för närvarande förekommer i många ålderdomshem samt egen toalett och dusch. Minst kokskåp skall finnas. I anslutning till bostaden bör det finnas goda gemensamma utrymmen. Socialutskottets avsikt med detta ställningstagande är att statliga bostadslån skall kunna utgå till om- och tillbyggnad och att statsbidrag skall kunna utgå från anslaget till social hemhjälp till personal i hem som uppfyller dessa krav.

Anf. 16 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka biträdande socialministern för svaret, men jag ställde frågan till statsministern, därför att det från regeringspartiets sida har gått ut en rad olika uttalanden om ålderdomshemmens vara eller inte vara. Det gäller också i socialutskottet.

Nu konstaterar jag att statsministern inte är beredd att för kammaren klarlägga det socialdemokratiska partiets och regeringens uppfattning i denna viktiga fråga utan överlämnar svaret till biträdande socialministern, som egentligen har varit med om att bidra till oklarheten i frågan.

Det svar som statsrådet ger har jag själv varit med om att utarbeta i socialutskottet; så jag hade inte behövt ställa en fråga till statsministern för att få det svar jag har fått. Orsaken till att jag ställde frågan till statsministern är följande.

Statsministern har gått ut och sagt att ålderdomshemmen skall vara kvar. Samtidigt säger han i ett uttalande att pensionärerna skall betala bättre för sig. Biträdande socialministern, som nu svarar på min fråga, har sagt så här, bl. a. i ett tal den 17 november: Samtidigt kommer avinstitutionaliseringen av långvården, ålderdomshemmen osv. att innebära ett ökat tryck på hemsjukvården. Sedan säger biträdande socialministern: Institutioner kommer vi att behöva i framtiden framför allt när det gäller akutsjukvård, specialvård och liknande. Där nämner han inte ålderdomshemmen. Statssekreteraren i socialdepartementet har gjort liknade uttalanden, där han förutsätter att ålderdomshemmen på sikt skall försvinna. Ett alternativ som har utarbetats inom socialdepartementet innebär att det inte skall finnas några ålderdomshem år 2000. Också i rapporter som gått ut till partidistriktet redovisas att ålderdomshemmen är en övergångslösning.

Vad gäller för socialdemokratin i denna viktiga fråga?

Anf. 17 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Vare sig Göte Jonsson vill det eller inte är det jag som inom regeringen är ansvarig för den kommunala äldreomsorgen. Det svar jag har avgivit bygger både på ett gemensamt ställningstagande inom regeringen och på det uttalande som vårt verkställande utskott gjorde i fredags för att klargöra vårt ställningstagande i denna viktiga fråga.

Att det föreligger olika uttalanden om ålderdomshemmen beror framför allt på att terminologin på det här området är förvirrande. Med litet energi skulle vi säkert kunna beslå också moderata företrädare med ett och annat mindre lyckat uttalande som gjorts beträffande äldreomsorgen. Men det viktiga är inte att konstatera huruvida en boendeform skall kallas ålderdomshem eller någonting annat, utan det viktiga är att slå fast vilka boendeformer som skall finnas för äldre människor.

Det svar jag nu har avgivit innebär att det skall finnas en mellanform som uppfyller högt ställda krav både på omsorg och på boendestandard. Är Göte Jonsson nöjd med det beskedet från regeringen, eller behöver vi förtydliga oss ytterligare i något avseende? I så fall skall jag gärna försöka göra det.

Anf. 18 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Det är inte terminologin när det gäller ålderdomshemmen som är förvirrande. Det är det socialdemokratiska budskapet i den här frågan som är förvirrande. Det är därför jag ställer frågan till regeringschefen. Även om det är Bengt Lindqvist som har ansvaret för sådana här ärenden i departementet, är det ändå regeringschefen och ordföranden i det socialdemokratiska partiet som har det övergripande ansvaret för de åsikter ni förmedlar.

Jag har ställt frågan därför att ni har gått ut med olika budskap. Som underton i budskapen ligger en klar kritik mot ålderdomshemmen som boende- och vårdform. I socialutskottet, som biträdande socialministern nu hänvisar till, har den socialistiska majoriteten inte varit beredd att ta ställning för att ålderdomshemmen skall få statsbidrag. Man skjuter den frågan på framtiden och säger: En kommande utredning av de äldres boende får avgöra vilken ställning vi skall ta i framtiden.

Frågan till statsministern kvarstår: Vad vill regeringspartiet?

Anf. 19 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Nu far väl ändå Göte Jonsson med osanning. Den mellanform som socialutskottet i fullständig enighet har uttalat sig för kommer att få statsbidrag. Den kommer att utgöra den moderna form av ålderdomshem som jag har redovisat i svaret. Statliga medel kommer att utgå i två avseenden: dels kommer man att underlätta ombyggnaden av ålderdomshem till denna moderna standard genom mycket förmånliga statliga lån, dels kommer personalen inom denna typ av ålderdomshem att få det statsbidrag som Göte Jonsson efterlyser.

Anf. 20 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få understryka att jag vet vad som står i dokumentet från socialutskottet. Jag vet också vad som står i det betänkande som behandlats efter det att socialutskottet yttrade sig till bostadsutskottet. I det dokumentet gäller det statsbidraget till hemhjälpen och till personalen i äldreomsorgen, och i det sammanhanget är inte den socialistiska majoriteten beredd att ställa upp för att ålderdomshemmen skall behandlas lika, utan man skjuter frågan på framtiden. Det innebär att ålderdomshem kommer att läggas ner också i fortsättningen. 2 000 platser per år har lagts ner. Från socialdepartementet har man i vissa sammanhang sagt att detta är en alldeles saktfärdig avveckling. Man vill avveckla mycket snabbare.

Min fråga blir därför: Skall statsrådet, med anledning av vad statsrådet nu har sagt, uppmana den socialistiska majoriteten i kammaren att rösta för den borgerliga reservationen när det gäller statsbidragen till ålderdomshemmen?

Anf. 21 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det förefaller meningslöst att åter upprepa fakta om hur statsbidrag kommer att utgå till den typ av ålderdomshem som vi tillsammans har varit med om att föreslå. Får jag påminna om att bara 10 % av ålderdomshemmen håller den boendestandard som socialutskottet i full

enighet beskriver. Med det beslut som nu har fattats i socialutskottet vill vi vara med och stimulera framväxten av en kraftfull modernisering av äldreomshemmen. De äldreomshem som moderniseras kommer att få det statsbidrag som Göte Jonsson och hans partikamrater vill ge också till de äldreomshem som inte uppfyller kraven på en sådan boendestandard. Det är däri skillnaden ligger.

Sedan vill jag också påpeka, herr talman, att den verkliga bristen inom äldreomsorgen ligger i resurserna för hemtjänsten. Om vi gemensamt kunde skaffa de resurser vi behöver för att bygga ut hemtjänsten, skulle i framtiden färre av våra äldre behöva flytta till institution. Det är huvuduppgiften.

Anf. 22 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag är medveten om att det krävs ytterligare resurser till hemtjänsten. Därför skall vi inte lägga ner en mängd äldreomshem, för därigenom ökar kraven på hemtjänsten ytterligare, och de andra som behöver hemtjänstresurser får sämre hjälp. På den punkten delar jag statsrådets uppfattning.

I rapporten "En effektiv rättvisa" står det så här: "Endast en lokal institutionsnivå/vårdhemsnivå skall finnas i framtiden.

Ett stopp läggs på all utbyggnad av långvårdskliniker och övriga liknande institutioner (äldreomshem etc)."

Det är med anledning av dessa dubbla budskap som jag har ställt frågan till statsministern.

Vi har två former av statsbidrag, dels statsbidrag inom bostadsfinansieringens ram, där vi lyckats få fram ett enigt uttalande i socialutskottet efter två bordläggningar, dels statsbidrag till personalkostnaderna. När det gäller denna viktiga del vill den socialistiska majoriteten inte ställa upp. Det är därför jag har frågat: Vad gäller?

Anf. 23 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag har i dag läst på vad som står i moderaternas ekonomiska motion: Den kommunala sektorn skall inte expandera. Ett skattestopp skall införas inom den kommunala sektorn. De specialdestinerade statsbidragen skall tas bort.

Samtidigt talar Göte Jonsson om valfrihet inom äldreomsorgen.

Göte Jonsson är lika väl medveten som jag om att vi har att vänta en explosion av behovet av vård och service i framtiden. Inte ens med bästa vilja i världen får jag det att gå ihop, att moderaterna, som vill minska statsbidragen till kommunerna med 3,1 miljarder utöver regeringens förslag, skall kunna klara en äldreomsorg värd namnet. Jag är rädd att jag måste tolka den ensidiga satsningen på äldreomshemmen som ett sätt att hålla standarden nere och hålla kraven nere på en utbyggnad och en standardförbättring av äldreomsorgen.

Anf. 24 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! När ett statsråd blir trängd hoppar han in på ett sidospår. Jag är beredd att ta en ekonomisk debatt med biträdande socialministern när som helst. Nu gäller det frågan var socialdemokratien står beträffande äldreomshemmen.

Från moderat sida har vi slagit fast: De som vill bo hemma skall få göra det. De som vill bo i servicehus skall få göra det. De som vill bo i ålderdomshem skall få göra det. Det behövs ingen lång utvärdering, som den socialdemokratiska majoriteten i socialutskottet kräver, innan riksdagen slår fast hur vi skall ha det i denna självklara fråga. Det är det som är det viktiga i detta sammanhang.

Socialdemokratin kan inte ge ett klart besked, utan man hänvisar enbart till ett ställningstagande i socialutskottet och vägrar att ge besked då det gäller de andra viktiga komponenterna i denna frågeställning.

Vilka åtgärder är biträdande socialministern beredd att vidta för att bromsa upp nedläggningen av ålderdomshemmen utifrån vad biträdande socialministern nu har sagt?

Anf. 25 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Får jag avslutningsvis än en gång hänvisa till vad ett ålderdomshem är för oss socialdemokrater och säga därutöver att Göte Jonsson och jag kan bli överens om att de många former som han nu räknade upp som mål för utvecklingen inom äldreomsorgen är de riktiga. Det är detta vi skall satsa på – med ett tillägg: vi vill också ha en standardförbättring av ålderdomshemmen. Sedan skulle vi kunna vara överens.

Däremot är vi inte beredda att lägga om statsbidraget till hemhjälpn på ett sådant sätt att det faktiskt blir ett dräpslag mot själva hemtjänsten för att ge statsbidrag till de ålderdomshem som inte uppfyller de krav som socialutskottet alldeles nyligen har formulerat. Vi tycker att det är ologiskt och att det är felaktiga signaler i ett för hemtjänsten mycket trängt läge.

Anf. 26 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Om det är någon som har krävt att de dåliga ålderdomshemmen skall byggas om så är det moderata samlingspartiet. Det är därför vi har motionerat om att man skall få samma låneregler för ombyggnad av ålderdomshem som för servicehus, och det är utifrån denna och andra borgerliga motioner som socialutskottet nu har enats på denna viktiga punkt.

Biträdande socialministern skall inte skapa ett motsatsförhållande mellan ålderdomshem och social hemtjänst, som biträdande socialministern gjorde nu. I uttalandet den 17 november säger socialministern så här: Samtidigt kommer avinstitutionaliseringen av långvård, ålderdomshem m. m. att medföra ett ökat tryck på hemtjänsten.

Ja, det är just vad det kommer att bli, och därför är det så viktigt att vi inte skyndar på med denna avinstitutionisering snabbare än vad de enskilda människorna vill. Då blir det ju dåligt både i hemtjänsten och i den form av boende med helinackordering som kallas ålderdomshem.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 27 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Berith Eriksson har frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att komma till rätta med orättvisorna vad beträffar barnomsorgstaxorna.

Låt mig inledningsvis konstatera att det är kommunerna som beslutar om avgifterna i den kommunala barnomsorgen. Jag delar emellertid uppfattningen att det är olyckligt om barnomsorgstaxorna konstrueras så att vissa grupper utestängs från möjligheten att låta barnen delta i en viktig pedagogisk verksamhet.

Regeringen har nyligen givit socialstyrelsen i uppdrag att belysa orsakerna till den sociala snedrekryteringen till kommunal barnomsorg. När detta uppdrag redovisats bör det finnas ett bättre underlag för att bedöma eventuella åtgärder för att komma till rätta med den sociala snedrekryteringen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 28 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Bengt Lindqvist för svaret.

Barnfamiljerna har drabbats hårdare än andra av den reallöne försämring som skett efter 1979, och många barnfamiljer anser sig i dag inte ha råd att ställa krav på en barnomsorgsplats. Skillnaden mellan kommunerna när det gäller avgiftens storlek för barnomsorg är djupt orättvis. Vi har i dag en differens på 21 700 kr. mellan högsta och lägsta avgift. Dessutom har flertalet kommuner fattat politiska beslut om att endast barn till heltidsarbetande föräldrar kan komma i fråga för en daghemsp plats, och då också till heltidsavgift. Detta drabbar framför allt LO-arbetarnas barn, eftersom de flesta deltidsarbetande återfinns just bland LO-grupperna. Det drabbar också alla unga föräldrar som ännu inte har fått ett fast arbete utan går på tillfälliga vikariat.

Med tanke på dessa fakta är det inte ett dugg konstigt att LO-gruppernas barn inte återfinns inom kommunal barnomsorg, och ännu mindre på daghem.

Statsrådets svar är att regeringen har uppmärksammat snedrekryteringen, och det är bra. Men barnomsorgstaxorna då? Jag vill fråga statsrådet: Är regeringen beredd att vidta åtgärder för att få enhetliga och rättvisa barnomsorgstaxor över hela landet?

Anf. 29 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Låt mig ännu en gång påminna om att det är kommunerna som sätter taxorna, både inom barnomsorgen och i andra delar av socialtjänstens verksamhet. I praktiken är det således inom kommunerna som dessa frågor måste lösas.

Jag har sagt att jag delar bekymren när det gäller taxepolitiken i en del kommuner. Men det gäller faktiskt inte bara barnomsorgen utan också

Om barnomsorgstaxorna

exempelvis hemtjänsten och färdtjänsten. Personligen menar jag att skillnaderna håller på att bli orimligt stora. Om taxorna blir så höga att de får en menlig inverkan på människors möjligheter att utnyttja servicen, har det naturligtvis gått för långt. När det gäller att uppmärksamma skillnaderna, att skapa debatt och väcka opinion kring den politik som förs och att föra ut dessa frågor i vårt eget parti är jag och regeringen i övrigt beredda att medverka.

Anf. 30 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Det låter bra. Men alla kommuner fastställer sina taxor utifrån ett demokratiskt synsätt. I en del barnomsorgsplaner kan man läsa att taxan skall vara progressiv. I andra står det att taxan skall vara billig för vissa. I andra åter kan man läsa att taxan skall ha rejäla marginaleffekter – eller tvärtom. I en del kommuner har man procenttaxa. Det finns också någon kommun som har två taxor. Föräldrarna där tvingas själva räkna ut vad som blir billigast för dem.

Vi måste göra något åt detta, för kommunerna klarar inte att själva sätta taxorna. Jag frågar ännu en gång: Är regeringen beredd att, när fakta väl ligger på bordet, utarbeta taxor som är enhetliga för hela landet?

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1986/87:488 om barnomsorg i föreningsregi

Anf. 31 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Lars Leijonborg har – mot bakgrund av att socialstyrelsen lämnat underhandsbesked om att statsbidrag inte utgår till dagbarnvårdare som vill bedriva barnomsorg i föreningsregi – frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av socialstyrelsens tolkning av andan i gällande bestämmelser.

Enligt riksdagens beslut lämnas statsbidrag till daghem och fritidshem som drivs av en sammanslutning av föräldrar, som gemensamt tar ansvaret för omsorgen om sina egna eller varandras barn, eller en sammanslutning som erbjuder en speciell form av pedagogik; har anknytning till en ideell organisation eller har andra liknande ideella grunder. Verksamheten får dock inte drivas i vinstsyfte. Dessutom måste daghemmet eller fritidshemmet genom beslut av kommunfullmäktige finnas upptaget i kommunernas barnomsorgsplan.

En förening av dagmammor uppfyller inte dessa krav.

Vidare lämnas statsbidrag till kommunala familjedaghem. Med kommunala familjedaghem avses kommunalt anställda dagbarnvårdare som i sitt eget hem vårdar andra föräldrars barn. En förening av dagbarnvårdare som bedriver barnomsorg uppfyller inte dessa krav.

Mot den bakgrunden och med hänsyn till behovet av klara definitioner av olika verksamhetsformer avser jag inte att vidta några åtgärder med anledning av Lars Leijonborgs fråga.

Anf. 32 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, som jag emellertid finner ganska svårbegripligt. Jag kan inte förstå vad det ur statens synvinkel gör för skillnad om barnomsorg i föreningsregi bedrivs på ett daghem eller i ett antal enskilda hem.

Bakgrunden till mitt synsätt är, att det finns ett mycket stort behov av förnyelse av barnomsorgen i Sverige. Jag tycker att detta också borde präglade statsrådets syn på dessa frågor. Vi måste hitta billigare och bättre former för barnomsorgen.

Här rör det sig om en grupp dagmammor och föräldrar i en kommun norr om Stockholm som vill bedriva familjedaghemsvksamhet i delvis nya former. De tror att de genom att samarbeta mera med varandra kan skapa plusvärden i barnomsorgen. Kommunen är positiv till detta och skulle gärna ta upp föreningens verksamhet i sin barnomsorgsplan. Men när man från kommunen, mest för formens skull, kontrollerade med socialstyrelsen fick man det synnerligen förvånande beskedet att statsbidrag inte kan påräknas.

En av flera orsaker till att det här initiativet kommit upp är det missnöje med ersättningsreglerna som gäller för dagmammor som finns på många håll i Sverige. Dessa dagmammor tror att de kan lösa problemen genom att bedriva verksamheten i egen regi. Detta skulle inte alls ske i något vinstsyfte utan i form av en ideell förening som de menar skulle tillföra verksamheten en ny pedagogisk idé. Kan statsrådet förklara vari skillnaden gentemot annan barnomsorg i föreningsregi egentligen ligger?

Anf. 33 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Först kanske vi måste göra klart om det gäller en grupp föräldrar eller en grupp dagmammor.

Om det gäller en grupp föräldrar som vill ta vård om sina egna och andras barn kan de naturligtvis bilda ett föräldrakooperativ. De kan då driva ett föräldrakooperativt daghem enligt de regler som finns och som även återgavs i mitt svar.

Om det däremot gäller dagbarnvårdare är förutsättningen för att statsbidrag skall kunna utgå att de är anställda av kommunen. Bakom detta ligger uppfattningen att vi på förskolan, som vi nu utvecklar i olika former, måste ställa ganska bestämda krav när det gäller både verksamhet, lokaler och utrustning. Daghemmen utgör en del av förskolan. Det gör också deltidsgруппerna och den öppna förskolan. Dagbarnvårdarnas barn skall också ha möjlighet att få del av förskolan, och det sker i allmänhet genom deltidsgруппer eller i den öppna förskolan.

Vid den lösning som nu föreligger förutsätts alltså inte att den pedagogiska verksamheten bedrivs av dagmammorna. Tanken är att deras barnomsorg, som naturligtvis i och för sig är utomordentligt värdefull, på den pedagogiska sidan skall kompletteras med den gruppverksamhet som daghem, deltidsgруппer och öppna förskolor kan erbjuda. Detta är skälet till att den lösning som Lars Leijonborg nu skisserade inte faller inom dessa ramar.

Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! De flesta dagmammor har egna barn som de tar vård om samtidigt som de tar vård om andras barn – men de egna barnen ingår självfallet inte i bidragsunderlaget.

Kan jag tolka statsrådet så, att om dagmammorna i fråga också har egna barn, skall de kunna bilda en förening och driva barnomsorg i sina hem, eller är det just detta att man går till en särskild byggnad som kallas daghem som är det absoluta kriteriet för att få statsbidrag till barnomsorg i föreningsregi?

Vidare: Om de här dagmammorna kan påvisa att de har pedagogiska idéer i sin verksamhet som skiljer sig från normal dagbarnvårdarverksamhet, anser statsrådet att de i så fall skall kunna få statsbidrag till barnomsorg i hemmet?

Anf. 35 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Det är förenat med betydande problem att på detta sätt från två talarstolar diskutera en viss typ av verksamhet, där vi inte – i varje fall inte jag – känner till huruvida flera av inslagen är sådana att de kan godtas som statsbidragsberättigad verksamhet. Jag tycker att vi skall ta upp det här fallet och pröva det utifrån gällande regler.

Jag vill emellertid säga att det ligger en viss skärpa i mitt avslutande resonemang, där jag vill understryka kravet på att barnomsorgsverksamheten verkligen kommer att bedrivas i de olika former som vi har velat ha.

Jag tror att det är mycket viktigt att försöka upprätthålla principen att hålla vinstsyftet utanför bilden. Det är skälet till att vi i detta fall måste vara litet formella och se till att de regler vi har satt upp verkligen också gäller. Börjar det bli en glidning därvidlag kommer det att utnyttjas i vinstsyfte. Det känner vi oss övertygade om.

Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Jag uppskattar öppenheten i statsrådets senaste inlägg. Jag tror att det initiativ som har föranlett min fråga är bra och att vi utifrån bådas våra utgångspunkter egentligen borde stödja och uppmuntra just den typen av initiativ. Jag delar i och för sig inte statsrådets dogmatiska syn på vinstmotiv i barnomsorgen, men det står alldeles klart att föräldrarna i det här fallet vill bilda en ideell förening, som utan vinstmotiv skall förnya den viktiga form av barnomsorg som familjedaghemmen utgör. Deras tanke är just att åstadkomma den pedagogiska samordning med andra former av barnomsorg som det talas så mycket om i måldokument och andra sammanhang men som i praktiken oftast saknas. De tror att de skall kunna samverka med föreningsdrivna daghem och uppnå just den önskade samordningen. Jag hoppas alltså på en positiv prövning av detta ärende så småningom.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om de luftförorenande utsläppen från bensinpumpar

Anf. 37 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Kerstin Gellerman har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att utsläppen vid bensinstationerna skall minska.

Vid bensinstationer avdunstar kolväten i samband med tankning av bilar och vid fyllning av stationernas cisterner. Totalt släpps i Sverige ut omkring 450 000 ton kolväten varje år. Drygt 20 000 ton beräknas komma från hanteringen av bensin vid depåer, tankbilar och bensinstationer, varav knappt hälften från tankning av bilar. Naturvårdsverket arbetar med ett program för att minska kolväteutsläppen i Sverige. Åtgärder vid bensinstationerna ingår i detta arbete. Verket har bl. a. tagit initiativ till överläggningar med berörda branschorganisationer och företag om de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att återvinna kolväten inom ett system som täcker ett så stort antal hanteringsled som möjligt.

Jag anser det angeläget att åtgärder snabbt vidtas för att minska kolväteutsläppen, då dessa medför risker för både hälsa och miljö. I Stockholm har OK infört ett system för återvinning av bensinångor vid leverans till bensinstationer. Vid Prajs bensinstationer i Göteborg används redan en teknik för återvinning av bensinångor vid tankning av bilar vilken tidigare har införts i delar av USA med gott resultat. Det är mycket positivt att vi nu har fått de första anläggningarna av denna typ i Sverige, och det är viktigt att denna introduktion fortsätter. I mina kontakter med oljebranschen kommer jag givetvis att verka för att system för återvinning av kolväten införs så snart som möjligt i alla hanteringsled.

Anf. 38 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag medger att Leif Olsson får ta emot svaret.

Anf. 39 LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Jag tackar miljöministern för svaret på frågan, som var ställd av Kerstin Gellerman.

Det är glädjande att konstatera att Birgitta Dahl delar oron över utsläppen av bensinångor. Om miljöministern själv tankar sin bil någon gång, hoppas jag att hon delar uppfattningen att man får en mycket obehaglig känsla när man andas in bensinångorna vid tappstället. För konsumenterna handlar det om en kort stund, men de som arbetar på bensinstationerna har detta obehag i sin dagliga arbetsmiljö. Det sker också en daglig påverkan vid intilliggande bostadsområden, lekplatser, arbetsplatser och annat.

Det är inte heller små mängder det rör sig om. Jag såg i en tidningsartikel för ett par veckor sedan att det bara i Varberg varje år släpps ut 112 ton bensinångor. Av de 42 bensintapparna som finns ligger 36 närmare än 200 meter från närmaste bostadshus. I en annan artikel kunde man läsa att 184 ton bensinångor släpps ut i Karlstad.

Det är bra att naturvårdsverket arbetar med ett program för att minska kolväteutsläppen, och det är viktigt att en central samordning sker i denna fråga. Tekniken finns ju redan, och många bensinstationer måste före den 1

juli 1987 utföra vissa ombyggnader för att kunna tillhandahålla blyfri bensin. Det vore både billigast och mest praktiskt att samtidigt installera också återvinningsanläggningarna.

Kan miljöministern i dag ge sådana signaler beträffande bensinstationerna att man redan nu kan räkna med att det inom kort kommer ett förslag till återvinningsprogram? Det skulle innebära att man kunde planera en minskning av de farliga utsläppen samtidigt som man arbetar med installationer för att tillhandahålla blyfri bensin.

Anf. 40 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Vår familj med flera barn hör till den grupp familjer som framlever sitt liv utan bil. Men vi bor i ett bostadsområde, där det finns ett stort antal bensinstationer, så jag har i hög grad personlig erfarenhet av vilka miljöproblem det innebär för de kringboende.

Jag anser att det är mycket viktigt att åtgärder kommer till stånd. Det har tidigare funnits både tekniska och ekonomiska svårigheter när det gäller att införa ett sådant här system i Sverige, men dess bättre är de nu övervunna. Tekniskt har man nu lyckats modifiera systemen så att de kan fungera i vårt klimat. Ekonomiskt har förutsättningarna för installation av återvinningsssystem förbättrats avsevärt sedan regeringsrätten i somras slog fast att den återvunna bensinen inte skall drabbas av dubbel beskattning. De problem som hittills har funnits är alltså övervunna.

Det är riktigt att oljebolagen själva, inte minst av arbetsmiljöskäl och av hänsyn till bensinstationernas kunder och kringboende, har mycket goda skäl att snarast installera återvinningsystem för bensinångor i de olika hantlingsleden. Det behövs ingen lagstiftning för detta. Som jag sade redan i mitt inledningsanförande kommer jag att på allt sätt verka för – vilket också naturvårdsverket gör – att detta system blir allmänt förekommande i alla hanteringsled i Sverige.

Anf. 41 LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Det är just detta mål vi vill nå, eftersom tekniken redan finns. Det handlar inte enbart om bensinstationerna utan det gäller återvinning i tre led – när tankbilen fyller på i depån, när tankbilen sedan fyller på bensinstationens tankar och när vi själva tankar våra bilar.

Man skall också komma ihåg att det har visat sig att ångorna från den oblyade bensinen inte alls är ofarliga. Samma problem gäller alltså även den blyfria bensinen. Därför är det utomordentligt viktigt att åtgärder snabbt vidtas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 42 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Per-Ola Eriksson har frågat mig om vilka åtgärder regeringen har vidtagit för att få det finska bolaget Outokumpu Oy att minska sina utsläpp av miljöfarliga ämnen från anläggningarna i Torneå i Finland.

Jag vill först framhålla att regeringen är väl medveten om de problem för miljön även på den svenska sidan om gränsen – främst i Haparandaregionen – som utsläppen av bl. a. krom och andra tungmetaller från bolagets anläggningar i Torneå ger upphov till.

Bolagets utsläpp till *vatten* sker i det område längs gränsen som omfattas av gränsälvöverenskommelsen mellan Sverige och Finland. Enligt denna ankommer det på den finsk-svenska gränsälvscommissionen att från miljöskyddssynpunkt pröva tillåtligheten av utsläppen till vatten och föreskriva de villkor som kan behövas. Så har också skett i ett flertal beslut rörande anläggningarna i Torneå. I samband med den planerade utbyggnaden av anläggningarna har gränsälvscommissionen bestämt att bolaget senast den 31 augusti 1987 skall inkomma med en ny ansökan rörande samtliga till havet utgående avloppsvattenutsläpp från produktionen vid Torneåverken. Vattenföroreningsfrågan prövas därför för närvarande.

Utsläppen till *luft* är det från miljöskyddssynpunkt dominerande problemet vid Torneåverken. Luftutsläppen – som bl. a. innehåller stora mängder stoft och krom – prövas för närvarande av finska myndigheter enligt den finska luftvårdslagen. Beslut väntas under 1988. Outokumpu har i denna prövning enligt uppgift åtagit sig att installera reningsutrustning för stoft- och kromutsläppen. Naturvårdsverket, som enligt den nordiska miljöskyddskonventionen har talerätt inför de finska myndigheterna, har i ärendet yrkat att bolaget vidtar åtgärder utöver vad bolaget åtagit sig så att utsläppen av stoft samt krom och andra tungmetaller nedbringas radikalt. Naturvårdsverket bedömer åtgärderna som tekniskt okomplicerade och ekonomiskt rimliga att utföra. Den finska prövningsmyndighetens beslut kan naturvårdsverket överklaga till den finska högsta förvaltningsdomstolen.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att utsläppen till luft och vatten från Outokumpus anläggningar i Torneå för närvarande prövas av finsk resp. finsk-svensk myndighet. Naturvårdsverket bevakar och företräder det svenska allmänna miljöskyddsintresset i dessa prövningar. Regeringen följer uppmärksamt frågorna om Outokumpus föroreningsutsläpp.

Anf. 43 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka miljö- och energiministern för svaret, men jag vill med en gång säga att jag är besviken över det. Vi har under årens lopp sett mycket litet konkreta resultat av miljöministerns arbete – det har närmast stannat vid vackra ord. Dagens svar är ett klart bevis för det påståendet.

Miljöministern och regeringen följer frågan – längre än så sträcker hon sig inte, trots att jag har frågat vilka åtgärder miljöministern avser att vidta för att förmå företaget att minska sina utsläpp.

Om vissa industriutsläpp i Torneå av miljöfarliga ämnen

Det här är en allvarlig fråga för det område som berörs. Utsläppen av miljöfarliga ämnen från Outokumpus anläggning i Torneå riskerar att skapa problem för befolkningen i området. De dominerande utsläppen består av stoft som är metallhaltigt och innehåller framför allt krom men även zink, molybden, nickel och bly. Som man kan läsa i naturvårdsverkets yttrande har det gjorts beräkningar av att utsläppen uppgår till 250 ton per år. Det är tre gånger så mycket som totalt släpps ut i hela vårt land. Därför nöjer jag mig inte med detta besked.

Jag vill fråga miljö- och energiministern: Har inte regeringen någon högre ambition i en så allvarlig fråga än att följa utvecklingen? Vilka direktiv har regeringen givit exempelvis naturvårdsverket? Har regeringen haft kontakt med motsvarande organ på detta område i Finland? Detta är ju ett vitalt finsk-svenskt intresse. Luftföroreningarna stannar inte vid gränsen. De gör inte halt vid riksgränsen. De sprids över betydligt större områden. Därför tycker jag att miljö- och energiministerns svar är otillräckligt.

Anf. 44 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! När jag utformade svaret utgick jag från att Per-Ola Eriksson känner till vilka konventioner och lagar som reglerar regeringens och svenska myndigheters handlingar. Av Per-Ola Erikssons inlägg förstår jag att han inte tagit reda på det.

Den nordiska miljöskyddskonventionen är så utformad att regeringarna till myndigheterna har överlämnat rätten att driva sådana här frågor när det gäller luftföroreningar. Regeringen kan alltså inte formellt ta upp frågan med den finska regeringen utan att bryta mot miljöskyddskonventionen. De nordiska regeringarna har gemensamt kommit överens om att man skall förfara på det sättet. Däremot så driver regeringen, och jag själv och mina medarbetare, tillsammans med naturvårdsverket, och med naturvårdsverket som instrument, mycket aktivt denna fråga.

De utsläpp som förekommer är utomordentligt allvarliga. Självfallet utnyttjar jag också möjligheten att informellt ta upp saken med mina nordiska kolleger – i det här fallet mina finska kolleger – när vi träffas regelbundet.

Fru talman! Konventionen som reglerar det sätt på vilket sådana här frågor skall tas upp föreskriver att naturvårdsverket skall driva frågan för regeringens räkning. Det förutsatte jag faktiskt att Per-Ola Eriksson visste.

Anf. 45 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag kan lugna miljö- och energiministern med att jag kan de aktuella konventionerna och vet vilka regler som gäller. Jag har ställt frågan till statsrådet därför att jag tycker att det går för långsamt.

Naturvårdsverket yttrade sig till den finska regeringen någon gång i somras. Det då överlämnade materialet har alltså ännu inte kommit till behandling. Utsläppen fortsätter. Därför finns det skäl att statsrådet utnyttjar sina informella möjligheter, som hon nämnde, att föra överläggningar med sina finska kolleger för att komma till rätta med problemet. Det finns ingen anledning att förlora tid genom att hänvisa till formalia och de vanliga rutinerna. Detta är en angelägenhet av vitalt intresse för det finsk-svenska gränssamarbetet.

Anf. 46 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:
Fru talman! Jag konstaterar att Per-Ola Erikssons kritik riktar sig mot den finska myndigheten och inte mot den svenska.

Om vissa industriutsläpp i Torneå av miljöfarliga ämnen

Anf. 47 PER-OLA ERIKSSON (c):
Fru talman! Nej, jag riktar kritiken mot den svenska miljö- och energiministern, som bara säger att hon följer frågan.

Frågan har behandlats av kommunerna i östra Norrbotten. Man har från miljövardshåll i de aktuella kommunerna varit oerhört bekymrad över frågans utveckling och över att det tar lång tid.

Vi kommer inte att få något besked förrän 1988. Då kommer man möjligen att fatta beslut i det finska företaget. Det finns ju teknik som gör det möjligt att effektivisera och skynda på. Det är oerhört viktigt att vi från svensk sida klargör för de finska myndigheterna att eftersom anläggningen ligger så nära den svenska sidan är det av vitalt intresse att man också använder en teknik som minskar utsläppen. Tekniken finns. Det gäller att klargöra det för det finska företaget.

Anf. 48 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:
Fru talman! Detta har klargjorts av såväl naturvårdsverket som mig själv i olika sammanhang, och det är naturvårdsverket som skall uppträda som Sveriges advokat i de här frågorna.

Vi har inte olika uppfattning i sak. Vi tycker från svensk sida att det är upprörande, och vi försummar inget tillfälle att framhålla det, att man inte kan ordna upp den här frågan, för utsläppen är ytterst allvarliga.

Det är varken dyrt eller särskilt komplicerat ur teknisk synpunkt att vidta erforderliga åtgärder. Men Per-Ola Eriksson förordar väl inte att vi skall gå ifrån de regler som finns i miljöskyddskonventionen. Det är irriterande i den här situationen att processen är så långsam – det tycker jag med och det tycker naturvårdsverket med – eftersom utsläppen är så allvarliga. Men trots allt tror jag att vi är överens om att man skall hålla sig till träffade överenskommelser, även när man märker att de i en viss situation kan utnyttjas för att förhåla ärendet.

Anf. 49 PER-OLA ERIKSSON (c):
Fru talman! Jag begrep inte det sista som miljö- och energiministern sade, att man skall hålla sig till konventionen när man ser att den används för att förhåla ärendet. Jag tycker att det är då man verkligen skall försöka ta sådana kontakter att man påskyndar ärendehantering och förmår de finska myndigheterna och det aktuella finska företaget att använda den teknik som är känd, som inte är särskilt kostsam och som är effektiv för att minska utsläppen och föroreningarna.

Då jag tagit upp den här frågan har jag gjort det mot bakgrund av att föroreningarna är så allvarliga för naturen, för människornas hälsa och för miljön i området. Frågan har många år på nacken, och det har inte hänt särskilt mycket. Därför krävs det litet okonventionella grepp. Jag tycker faktiskt att det ansvariga statsrådet i Sverige bör visa litet mer engagemang, så att vi kan gå från ord till konkret handling på miljöområdet. Det här är ett sådant exempel.

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om Sveriges deltagande i viss konferens om den fredliga användningen av kärnkraft

Anf. 50 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jo, men vi måste trots allt – och det är en väldigt viktig princip – respektera ett annat lands integritet, även när man där gör saker som vi ogillar.

Jag tycker att man borde ha gripit in mycket tidigare och sett till att få slut på utsläppen, för det skall helt enkelt inte vara som det är i dag. Det vet man på finsk sida att vi tycker, men vi kan inte fatta beslut eller lagstifta i Finland. Det gör Finlands folk och regering själva.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1986/87:466 om Sveriges deltagande i viss konferens om den fredliga användningen av kärnkraft

Anf. 51 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Pär Granstedt har frågat mig vad syftet är med Sveriges deltagande i den FN-konferens som för närvarande pågår i Genève för att främja internationellt samarbete i fråga om fredlig användning av kärnkraft.

Syftet med vårt deltagande är givetvis att, i detta sammanhang liksom eljest när tillfälle ges, internationellt medverka till att driva på arbetet för att kärnenergin utnyttjande skall ske fredligt, utan spridning av kärnvapen och med högsta möjliga säkerhet.

Konferensen arbetar för närvarande i två skilda kommittéer, där den ena tar upp principer som hänger samman med icke-spridningsproblemen, vilka vi ser som grundläggande i vår utrikespolitik, och den andra tekniska och ekonomiska aspekter på kärnteknikens fredliga användning för energiproduktion och andra ändamål.

I den första kommittén driver Sverige, på samma sätt som inom t ex. IAEA, hårt frågor som rör garantier och kontroll av att verksamhet inom kärnenergiområdet inte får bidra till en spridning av kärnvapen. Exempel på krav som Sverige därvid ställer är heltäckande IAEA-kontroll av samtliga kärntekniska anläggningar i alla länder samt en fullständig separation mellan militär och civil hantering på det kärntekniska området inom kärnvapenstaterna.

I den andra kommittén presenteras från svensk sida en rad rapporter som avser säkerhetsfrågor. Företrädare för säkerhetsmyndigheterna redovisar svensk policy och svenska erfarenheter i fråga om reaktorsäkerhet, strålskydd och organisation av kärnavfallshanteringen. En företrädare för kärnbränslebolaget redogör för uppläggningsen av vårt program för omhändertagande av utbränt bränsle och radioaktivt avfall. En företrädare för Asea-Atom redovisar arbetet med att förse svenska reaktorer med anläggningar för filtrerad ventilation.

Anf. 52 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag medger att Ivar Franzén får ta emot svaret.

Anf. 53 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Jag tackar miljö- och energiministern för svaret, och jag vill framställa ett par kompletterande frågor.

För det första framgår det inte av svaret om regeringen ser positivt eller negativt på en ökad spridning av s. k. fredlig kärnkraft.

För det andra uttrycker miljö- och energiministern kravet att det skall vara en fullständig separering mellan fredlig kärnkraft och kärnvapen. Är det inte litet av strutspolitik att tro att det går att åstadkomma denna absoluta skillnad? Tror hon att det är möjligt att samtidigt sprida kärnkraftsteknologi och förhindra kärnvapenspridning?

För det tredje: Om jag har fått riktig information från konferensen har bl. a. en representant från Asea-Atom, som lär vara inbjuden av den svenska delegationen, mycket effektivt redovisat de svenska konstruktionerna PIUS och Secure. Det ges uppgifter om att det finns ett mycket stort intresse speciellt från u-länder för dessa små och medelstora kärnkraftreaktorer.

Är det så att regeringen direkt eller indirekt medverkat till marknadsföring av svensk kärnkraft, samtidigt som man här hemma talar om en möjlig snabbare avveckling av kärnkraften? Detta tycker jag i så fall tyder på en mycket allvarlig dubbelmoral. Jag vill gärna ha mycket klara besked från miljö- och energiministern i dessa frågor.

Anf. 54 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Eftersom det i massmedierna – jag tänker på Dagens Eko och Kanalen – förekommit fullständigt missvisande referat av vad som förevarit där nere, och eftersom missvisande material också sänts till andra massmedier, till Folkkampanjen och en där närvarande centerpartist, vill jag använda tillfället att dementera de falska påståendena om vad som förekommit vid konferensen.

Det svenska huvudanförandet redovisade svensk syn på icke-spridningsfrågorna och det svenska beslutet att avveckla kärnkraften för framtiden och vårt krav på säkerhet och absolut garanti mot spridning vid hantering av kärnkraft.

Asea-Atoms föredrag har jag framför mig här. företagets representant var ombedd att tala om arbetet med filteranläggningarna och ingenting annat.

Jag är mycket upprörd över att dessa falska och felaktiga uppgifter sprids. Jag vill också säga att de som gjorde programmen inte gjorde sig besväret att kontakta någon i regeringen eller ta reda på om de uppgifter som man felaktigt spritt till det svenska folket hade grund eller inte.

Anf. 55 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Kan jag tolka detta uttalande från miljö- och energiministern så att det på intet sätt har förekommit vare sig i anföranden eller i andra sammanhang en marknadsföring av svensk kärnkraft i samband med konferensen i Genève?

Kan jag samtidigt göra tolkningen att miljö- och energiministern, liksom regeringen, skulle vara beredd att öka vår trovärdighet i fråga om att vi verkligen är emot kärnkraft, genom att biträda förslaget om ett direkt exportförbud för svensk kärnkraft, i varje fall när det gäller nya anläggning-

ar? Ett uttalande på den punkten skulle ge ökad trovärdighet åt vad energiministern här hävdar.

Jag tror att det internationellt sett är oerhört viktigt att Sverige kan behålla sin trovärdighet i denna fråga, eftersom den är av ovärderlig betydelse för en global avveckling av kärnkraften.

Anf. 56 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag har här redovisat – och det går att belägga med de skrivna anförandena – vad de svenska representanterna har framfört på Sveriges vägnar vid konferensen. Jag förstår att de som lämnat uppgifter till Ivar Franzén och till Sveriges Radio har påstått att vi skulle ha medverkat till att överföra kärnteknologi till de s. k. tröskelstaterna.

Som Ivar Franzén vet har vi en lagstiftning som förbjuder sådant. Den tillämpas och den har lett till att vi också i ett flertal fall har sagt nej till utförelse av det här slaget. Vi har skärpt lagstiftningen på det här området för att kunna kontrollera även teknologiöverföring. Och jag kan meddela kammaren att vi förbereder en översyn av kärntekniklagen, vari också skall ingå att regeringen får möjlighet att förhindra marknadsföring när det gäller länder till vilka vi inte tillåter teknologiöverföring.

Anf. 57 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Med den lagstiftning vi har ligger det i regeringens hand att fatta de här besluten. Det absoluta förbud som vi från centerns sida ett antal gånger har motionerat om och reserverat oss för har inte biträtts av socialdemokraterna. Det är detta som i viss mån begränsar trovärdigheten.

Jag har också, tror jag, flertalet av de skrivna anförandena med mig här. Jag hävdar inte att vad som står där kan tolkas såsom marknadsföring, och jag har aldrig gjort det.

Men det är ändå fråga om en konferens som har till syfte att sprida den s. k. fredliga kärnkraften till bl. a. utvecklingsländerna. Det är alltså ett syftemål med konferensen. Sverige representeras där av den ende tillverkaren av svenska kärnkraftverk. Det är fråga om ett företag som mycket aktivt har visat sig vilja exportera. Då är faran att lönsam export anses gå före allting annat. Vi har inte råd med att på detta sätt missa trovärdigheten – vi har inte råd med en sådan dubbelmoral.

Anf. 58 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag avser att på förekommen anledning ställa två frågor till Ivar Franzén. Den första är: Tycker Ivar Franzén att vi skulle avstå från möjligheten att vid denna konferens framföra vår synpunkt på icke-spridningsfrågorna och säkerhetsfrågorna? Den andra är: Är Ivar Franzén beredd att ta avstånd från de klart felaktiga påståenden som har framförts om Sveriges agerande vid denna konferens?

Anf. 59 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Det må vara en något ovanlig situation att vi byter roller här.

Vi har ju från centerns sida med skärpa hävdatt att IAEA:s funktion måste ändras. Organisationen skall endast syssla med säkerhetsfrågor och med en

planering för avveckling av kärnkraften. I och med detta får vi också en begränsning av de delar där vi anser det lämpligt att Sverige agerar.

Vore det så, miljö- och energiministern, att jag på alla punkter hade helt klara besked att Sverige hållit sig inom ramen för säkerhetsfrågorna skulle jag inte stå här i talarstolen nu. Men det är så mycket som tyder på att konferensen utnyttjats – även om det kanske inte skett aktivt med regeringens medverkan – för sådant som jag beskrivit. Det innebär att förtroendet för Sverige skadas, och jag anser att det är synnerligen viktigt att man undviker skada härvidlag, så att vi i stället kan nå det mål som jag tror att vi har gemensamt.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1986/87:469 om statliga bidrag för projektering och byggande av små vattenkraftverk

Anf. 60 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Bengt Rosén har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till att ytterligare medel ställs till energiverkets förfogande för att användas för projektering och byggande av små vattenkraftverk.

Genom riksdagens beslut med anledning av 1985 års energipolitiska proposition förlängdes investeringsprogrammet för vissa ändamål t. o. m. utgången av år 1986. Inom detta program har stöd bl. a. kunnat ges för projektering och byggande av små vattenkraftverk.

För att skapa bästa möjliga förutsättningar för utnyttjande av de medel som riksdagen har anvisat för detta ändamål har regeringen på förslag av statens energiverk ändrat stödreglerna så, att stöd kommer att kunna beviljas även i de fall vattenlagsprövningen tar sådan tid att anläggningen inte kan beställas förrän efter den 1 april 1987. Tidpunkten har nu flyttats fram till den 31 december 1987. Bl. a. till följd av denna åtgärd skedde en kraftig tillströmning av stödärenden. Medlen som anvisats för detta ändamål hade därför intecknats före utgången av år 1986.

Regeringen gav våren 1986 statens energiverk i uppdrag att följa genomförandet av planen för vattenkraftsutbyggnad. Statens energiverk kommer i enlighet med detta uppdrag att i samband med sin anslagsframställan för budgetåret 1988/89 redovisa läget beträffande planen. Jag förutsätter härvid att verket uppmärksammar läget när det gäller utbyggnaden av små vattenkraftverk.

Regeringen förbereder nu ett förslag till riksdagen med anledning av händelserna i Tjernobyl. Avsikten är att detta skall kunna föreläggas riksdagen senare i vår.

Jag är mot denna bakgrund inte beredd att nu ta initiativ till att ytterligare medel för stöd till små vattenkraftverk ställs till energiverkets förfogande.

Anf. 61 BENGT ROSEN (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet Birgitta Dahl för svaret.

Jag tror att det har varit värdefullt med det stimulansbidrag på högst 15 %

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om visst privat styrelseuppdrag för överdirektören i rikspolisstyrelsen

av investeringskostnaden som energiverket har kunnat lämna till små vattenkraftverk när det gäller att inför kärnkraftens avveckling öka övrig energiproduktion. Vi är ju överens om att den stora älvutbyggnadsepoken är över. Vad som återstår när det gäller att öka vattenkraften är en komplettering med små vattenkraftverk där miljöingreppen är acceptabla.

I många fall är det – som i det fall jag nämner i min fråga – till befintliga mindre vattenkraftverk, vilkas produktion man kan höja med ombyggnad och modernisering, som bidrag söks. Sannolikt kommer en del ombyggnader till stånd även utan det statliga stimulansbidraget – men långt ifrån alla. På energiverket var den tjänsteman som jag talade med tveksam till om det går att nå målet att fram till mitten av 1990-talet ha höjt produktionen vid de små vattenkraftverken med 0,4 TWh. Räknar regeringen med att börja kärnkraftsavvecklingen redan under 1990-talet, bör det vara än mer angeläget att ta vara på all möjlig utbyggnad av små vattenkraftverk, som också har stor betydelse ur beredskapssynpunkt.

Jag hade hoppats på ett mer positivt svar ifrån statsrådet, men vi har kanske möjlighet och anledning att återkomma motionsvägen i samband med regeringens energiproposition.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1986/87:489 om visst privat styrelseuppdrag för överdirektören i rikspolisstyrelsen

Anf. 62 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Lars Leijonborg har frågat mig om det är lämpligt att överdirektören i rikspolisstyrelsen sitter i bevakningsföretaget ABAB:s styrelse och om regeringen avser att vidta någon åtgärd.

I ABAB:s styrelse har alltsedan bolaget bildades funnits en ledamot från rikspolisstyrelsen. Denna ordning tillkom efter godkännande av riksdagen och motiverades av den samordning som skulle komma att krävas mellan polisens och bolagets verksamhet i fråga om bl. a. totalförsvarsuppgifter. Dessa överväganden är enligt min mening fortfarande giltiga.

Jag kan emellertid upplysa att överdirektören vid rikspolisstyrelsen, som nu är ledamot av ABAB:s styrelse, självfallet inte deltar i styrelsearbetet i frågor som gäller tunnelbanebevakningen i Stockholm.

Anf. 63 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Som statsrådet säger har det funnits en representant från rikspolisstyrelsen i ABAB:s styrelse i många år. Det hade väl inte uppmärksamrats om det inte hade varit för rikspolisstyrelsens mycket anmärkningsvärda agerande just i fråga om tunnelbanebevakningen i Stockholm. Det rör sig om den största enskilda bevakningstjänst som upphandlas i Sverige. Sedan 1980 har ABAB inte någon monopolställning i fråga om denna typ av bevakningstjänster. Trots detta har rikspolisstyrelsen inte följt upphandlingsförordningens regler och tagit in anbud från andra bevakningsföretag. För ett år sedan

uppmärksammades att man under sex års tid hade brutit mot gällande lag. Men då bestämde man sig inte för att börja följa lagen utan i stället lade man in en dispensansökan för att bli befriad från att följa lagen. Denna dispensansökan har ännu inte behandlats av regeringen.

Detta belyser de egendomliga relationerna mellan rikspolisstyrelsens ledning och bevakningsföretaget ABAB. Jag kan möjligen förstå att det kan finnas behov av insyn i ABAB på grund av de speciella bevakningsuppgifter som ABAB fortfarande har, även om de blir färre fr. o. m. den 1 juli 1988. Men jag anser icke att denna insynsuppgift skall utföras av en person som i en annan egenskap har att bedöma en fråga av stor affärsmässig betydelse för ABAB.

Det sista stycket i statsrådets svar är särskilt egendomligt. Det sägs där att överdirektören inte deltar i ABAB:s behandling av denna fråga. Det anmärkningsvärda är ju om han deltar i rikspolisstyrelsens behandling av denna fråga, som är värd 50 milj. kr. för ABAB. Därom säger statsrådet ingenting. Är det verkligen sunt att överdirektören har denna dubbelroll?

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1986/87:492 om åtgärder mot hot och nedtystningsförsök i ärenden om vapensmuggling

Anf. 64 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Ingela Mårtensson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av hot och nedtystningsförsök som skulle ha riktats mot personer som lämnat uppgifter till Svenska freds- och skiljedomsföreningen angående vapensmuggling.

Såvitt jag förstår Ingela Mårtenssons beskrivning skulle det här vara fråga om gärningar som är straffbara enligt brottsbalken och faller under allmänt åtal. Jag förutsätter därför att de rättsvårdande myndigheterna, i första hand vederbörande polismyndighet, enligt den lagstiftning som finns utreder om något brott har begåtts och i så fall av vem eller vilka, liksom att polismyndigheten i vanlig ordning bedömer eventuella behov av personligt skydd.

Mot den bakgrunden finns det ingen anledning för mig att vidta någon åtgärd.

Anf. 65 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

I Svenska freds- och skiljedomsföreningens rapport "Hot och nedtystningsförsök" beskrivs hur olika personer hotats i syfte att hindra dem att lämna uppgifter beträffande vapenexport till Iran under åren 1973-1975. Svenska freds- och skiljedomsföreningen uppger "att minst 10-13 personer varit inblandade i hot, mordhot och andra former av påtryckningar mot personer (och anhöriga) som velat tala om och hjälpa till att undersöka vapenleveranserna från Bofors till Iran 1973-1975".

Svenska freds- och skiljedomsföreningen bedömer att det handlar om en

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om byggstoppet för industri- och kontorsbyggnader i Stockholms län

mycket välorganiserad och effektiv grupp som till varje pris vill tysta ner vapenaffärerna till Iran i början av 1970-talet. Det är en förskräcklig läsning. Man kan nästan tro att det är en synopsis på en rysare på TV. Man kan och vill inte tro att det skall vara en beskrivning av faktiska händelser i det svenska samhället. Men det är ju mycket som förvånar oss i dessa dagar. Det händer så mycket som vi inte kunde tro skulle hända i Sverige.

Jag anser det ytterst angeläget att, i den härva av uppgifter som nu cirkulerar om svensk vapenexport, ingen tystas ner, innan polis och andra myndigheter har kunnat pröva sanningen i påståendena. Polisen har fortlöpande informerats om de mordhot och nedtystningsförsök som beskrivs i rapporten. Även säpo har informerats, och polisanmälningar har gjorts. Men det har inte hänt någonting, utan hoten och trakasserierna fortsätter.

Hur ser justitieministern på denna situation? Är det inte viktigt i en demokrati att alla kan få säga sin mening utan att för den skull behöva bli hotade till livet?

Jag vet att flera personer än de som nämns i rapporten har blivit hotade. Men de hot som beskrivs i rapporten är av mycket allvarlig karaktär. Enligt min mening kan vi inte tillåta att något sådant sker. Säpo anser inte att det är säpos bord, och justitieministern anser tydligen att det inte heller är hans bord. Men någons bord måste det väl ändå vara?

Anf. 66 Justitieminister STEN WICKBOM:

Fru talman! Allting skall självfallet utredas, och det som i det här sammanhanget skall utredas är eventuella brottsliga handlingar. Det är polisens sak att göra den utredningen, och sådan utredning pågår också.

Anf. 67 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Faktum är att detta anmäldes för ett år sedan, men det har inte hänt någonting. Trakasserierna pågår hela tiden, och till slut lyckas man väl med att tysta ned de här personerna, så att de inte har möjlighet att framträda med de uppgifter som de har.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1986/87:454 om byggstoppet för industri- och kontorsbyggnader i Stockholms län

Anf. 68 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Görel Bohlin har frågat industriministern vilka åtgärder han avser vidta för att balansera de negativa effekterna av regeringens beslut att begränsa bl. a. kontors- och industribyggnandet i Stockholms län.

Arbetet inom regeringen och regeringens s. k. byggministergrupp är så fördelat att det ankommer på mig att besvara frågan.

Mot bakgrund av den allvarliga bostadsbristen och den överhettade byggmarknaden i Stockholmsområdet är det enligt regeringens och riksdagens mening nödvändigt att hålla tillbaka övrigt byggande. I annat fall

kommer det inte att finnas byggkapacitet för att till rimliga priser bygga de bostäder som regionen behöver.

Regeringen beslutade därför den 6 november 1986 att länsarbetsnämnden med stöd av förordningen om byggnadstillstånd skall hålla tillbaka – inte stoppa – övrigt byggande i Stockholms län.

I regeringens beslut sägs följande:

”I syfte att skapa utrymme för ett vidgat bostadsbyggande i Stockholms län bör tillståndsgivningen för byggande begränsas inom följande områden: industri, handel, förvaltning m. m., övriga husbyggnadsarbeten samt kontor som hör till nämnda områden. En riktning bör vara att det byggande till vilket tillstånd lämnas skall för helår begränsas till 70 % av 1986 års volym för nämnda områden.”

Jag vill slå fast att det är länsarbetsnämnden som prövar varje enskilt ärende.

Regeringen har också tillsatt delegationen för ett ökat bostadsbyggande i Stockholmsområdet. Delegationen och länsarbetsnämnden får i samråd besluta att frånga riktpunkten 70 %, så länge det totala byggandet inte överskrider 1986 års nivå.

Jag har inhämtat att delegationen den 12 mars konstaterade att de projekt som för närvarande pågår och de projekt som hittills beslutats för påbörjande 1987 ger en beräknad upparbetad volym på 86 % av 1986 års volym. 70-procentsramen har således – när två och en halv månad av årets tolv gått – överskridits med 1,4 miljarder kronor.

Delegationen redovisar samtidigt att kommunernas planer för bostadsbyggandet innebär en markant ökning av igångsättningen fr. o. m. sommaren 1987. Stockholmsregionens byggmarknad är med andra ord hårt ansträngd, trots regeringens beslut. Görel Bohlins ordval ”totalstopp” saknar således all grund.

Jag vill erinra om att arbetsmarknadsstyrelsen i en skrivelse till länsarbetsnämnden i Stockholms län har konstaterat att vid prövning av byggnadstillstånd begränsningen av byggnadsverksamheten om möjligt bör ske genom senareläggning av byggnadsprojekt.

Arbetsmarknadsstyrelsen skriver vidare att hänsyn också bör tas till möjligheterna att medverka till en jämnare sysselsättning mellan olika delar av länet.

Mot bakgrund av den faktiska utvecklingen på Stockholmsområdets byggmarknad och mot bakgrund av jämförelser med andra delar av vårt land ser jag nu ingen anledning att förändra det beslut som fattades den 6 november 1986.

Mitt svar till Görel Bohlin är således att jag inte nu ser någon anledning att vidta några åtgärder för att öka kontors- och industribyggandet i Stockholmsregionen.

Anf. 69 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Jag tackar bostadsministern för det omfattande svaret, som tyvärr inte gav mig svar på min fråga, eftersom jag frågade vad bostadsministern hade att säga beträffande de negativa effekter som jag anser har uppstått genom beslutet.

Om byggstoppet för industri- och kontorsbyggnader i Stockholms län

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om byggstoppet för industri- och kontorsbyggnader i Stockholms län

Det plötsliga stoppet för industribyggen i Stockholms län anser jag motverkar en export- och investeringsledd expansion av svensk ekonomi, vilket regeringen ju säger sig vilja åstadkomma. Tror kanske regeringen att expansionen uppstår någon annanstans i Sverige, om man stoppar den i Stockholms län?

Marknaden väljer den för näringen lämpligaste etableringen, antingen kanske Stockholmsregionen eller också – för företag med verksamhet i andra länder, ofta exportföretag – annan plats i Europa. Ta t. ex. SAS kontorsbygge i Solna. Hade stoppet hindrat detta, hade man troligen byggt i Köpenhamn.

Även för den inrikes näringsverksamheten är beslutet negativt. Jag skall ta några exempel: Projekt som genom beslutet drabbas är kompletterande byggverksamhet på Arlanda, ny terminalbyggnad, SAS flygsimulator och utbyggnaden av Arlanda stadsprojekt.

Utän simulator för pilotutbildning hindras den nödvändiga utbyggnaden av pilotutbildningen. Därmed bromsas luftfartens utveckling, och därmed bromsas utvecklingen av näringar i de delar av landet som tack vare och med hjälp av flyget expanderar.

Utän ny terminal på Arlanda händer samma sak, dvs. uppbromsning av den civila luftfartens utveckling och därmed av industrins utveckling i landet.

Arlanda stad söker företag som kan ge service till och har behov av närhet till storflygplatsen Arlanda. Ett liknande projekt, AR, finns i Uppsala kommun.

Vad är det för rim och reson i att regeringen motverkar en kommuns strävanden, dvs. Sigtunas, och i stället starkt gynnar grannkommunen? – I Uppsala jublar man.

Jag vill fråga om bostadsministern åtminstone är beredd att ta initiativ till att dispenser kan medges för t. ex. projekt vid Arlanda av den typ som jag har nämnt.

Anf. 70 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Dispens kan redan medges, eftersom det är länsarbetsnämnden som beslutar om vilka projekt som skall genomföras. Det är bara att byta ut ett projekt mot ett annat, om man anser att vissa projekt är särskilt angelägna.

Jag har som lekman litet svårt att se att norra delen av Stockholmsregionen mellan Stockholm och Arlanda är den region som lider mest av att byggandet hålls tillbaka. Man ser nästan hur det bildas en häck av nya arbetsplatser när man reser mellan Stockholm och Arlanda.

Det som är negativt för Stockholmsregionen, Görel Bohlin, är att det inte byggs bostäder. Eller menar Görel Bohlin att man skall fortsätta att utöka arbetstillfällena i Stockholmsregionen men att ingen skall ha någonstans att bo? Den totala byggkapaciteten är så hårt ianspråktagen att varje ytterligare ökning av byggkapaciteten leder till ökade byggkostnader och inflation. Det är mot den bakgrunden som det är nödvändigt att göra ett uppehåll i övrigt byggande, för att bostadsbyggandet skall kunna öka.

Regionen är överhettad, byggarbetskraften räcker inte till och kostnader- na stiger, och det är av det skälet som inskränkningarna sker. Jag anser

personligen inte att de värsta vådorna av detta uppstår i den norra delen av Stockholmsregionen. Det finns större anledning för kommunerna i den södra delen av Stockholmsregionen att eftersträva ett övertagande av de arbetstillfällena som eventuellt inte kan komma till utförande för närvarande.

Anf. 71 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Min fråga var betingad av oro över den uppbromsning på industrisidan, framför allt för luftfartens utveckling, som dessa byggstopp leder till. Jag vill påstå att huvudorsaken till bostadsbristen inte är en alltför liten nybyggnadsverksamhet utan en kollapsad bostadsmarknad. Bostadsförmedlingen fungerar inte, andrahandsmarknaden krymper, bruksvärdesystemet är orealistiskt och leder till att antalet svarta och grå lägenhetsaffärer sväller. Tvärstoppet för kontors- och industribyggande undanröjer inte automatiskt de förhållanden som leder till alltför dyra bostäder, som väl var meningen. Det är de rigida byggnormerna, subventionerna och långsamt kommunal planering som leder till det.

Jag vill ställa ytterligare en fråga: Är bostadsministern beredd att ta hänsyn till och söka mildra de orättvisa konkurrens effekterna för kommunerna på ömse sidor om Arlanda, dvs. i två län?

Anf. 72 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag vet inte om Görel Bohlin's senaste inlägg skall tolkas så att det står en mängd bostäder tomma i Stockholm, därför att regler och bestämmelser medverkar till att bostäderna inte används. Det står faktiskt 128 000 människor i bostadskön i Stockholm, och det är väl ett uttryck för att regionen inte kan tillgodose bostadsbyggandet här. Det är i sin tur en följd av den utomordentligt starka inflyttning som skett till Stockholmsregionen, som två år i följd har tagit emot hela landets folkmängdsökning, som alltså har koncentrerats till denna region.

När det gäller avvägningen mellan de olika kommunerna har arbetsmarknadsstyrelsen redan i sin skrivelse sagt att sådana hänsyn skall tas, och dessutom är det fritt fram för de myndigheter och den delegation som är parlamentariskt sammansatt av kommunala förtroendemän från Stockholmsregionen att göra de avvägningar de själva vill. Jag har inte föreslagit att de skall göra några inskränkningar i Arlanda – det ankommer på dem att pröva var utbyggnaderna skall ske. Hitintills har inskränkningarna inte varit särskilt påtagliga, eftersom redan i mars 86 % av 1986 års volym för byggandet hade tagits i anspråk, vilket jag redovisade i svaret.

Anf. 73 GÖREL BOHLIN (m):

Fru talman! Stockholms län har haft en relativt stor befolkningsökning på 80-talet, men födelseöverskott och invandring är den huvudsakliga förklaringen till ökningen. Det är framför allt invandrarna vi har att tacka för födelseöverskottet, och det måste man väl säga är en naturlig ökning av invånarantalet.

Stockholms län har missgynnats på många sätt. Bl. a. har länet tilldelats alltför få platser i gymnasieskolan och den högre utbildningen. Ungdomarna har fått söka sig utbildning på annat håll i landet, och sedan har näringslivet

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Om prövningen av ansökningar om ombyggnadslån

varit tvunget att rekrytera till arbeten i Stockholmsregionen från andra delar av landet. På den grunden har man alltså fått en ökad inflyttning.

Fler människor i regionen, herr minister, betyder krav på ytterligare service av olika slag. Servicenäringarna försöker tillgodose behovet och kraven men hindras nu genom det här byggstoppet. Då hindras också ett mer varierat utbud av arbete på arbetsmarknaden, och människornas service blir sämre.

Arbetsmarknad och bostadsmarknad för Stockholmsregionen tenderar att växa och att egentligen omfatta hela Mälardalen. Då skulle man behöva underlätta, riva gränser och förbättra kommunikationer mot andra delar av Mälardalen, så att bostadsmarknad och arbetsmarknad blir större.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1986/87:481 om prövningen av ansökningar om ombyggnadslån

Anf. 74 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Birgit Friggebo har frågat mig vilka åtgärder som jag avser att vidta för att låneansökningar som kommit in till kommunen före den 31 december 1986 skall behandlas enligt övergångsbestämmelserna till ombyggnadslåneförordningen.

Regeringen har, med stöd av riksdagens bemyndigande, den 18 december 1986 beslutat om ramar för beslut om bostadslån till ombyggnad under år 1987 inom vissa storstadsområden. Dessa begränsningar i fråga om bostadslånemyndigheternas rätt att besluta om lån gäller oavsett när ansökan om lån har gjorts.

Enligt Birgit Friggebo har regeringen i annat sammanhang föreskrivit att ombyggnadsramarna inte skall gälla för dem som har ansökt om lån före år 1987. Denna tolkning torde bygga på att regeringen samma dag – den 18 december 1986 – beslutade om en rad materiella ändringar i ombyggnadslåneförordningen med anledning av riksdagens beslut med anledning av den bostadspolitiska propositionen. Enligt övergångsbestämmelserna gäller dessa ändrade bestämmelser inte i ärenden i vilka ansökan om lån kommit in före den 1 januari 1987. Samtidigt härmed infördes i förordningen av serviceskäl en upplysning om att ombyggnadslångivningen kan begränsas genom rambeslut.

Upplysningen om att lån lämnas i mån av tillgång på medel har ingen självständig betydelse vid låneprövningen, vid sidan av ett rambeslut. Den anger således bara att det i anslutning till budgetregleringen kan finnas ytterligare föreskrifter som skall tillämpas vid långivningen. Rambeslut av riksdag eller regering gäller även utan ett sådant stöd i den berörda författningen.

Mitt svar till Birgit Friggebo är således att den ifrågasatta tillämpningen hos länsbostadsnämnden i Stockholms län svarar mot regeringens beslut.

Anf. 75 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret.

Att dra ner ombyggnadsverksamheten i Stockholm med två tredjedelar är ett oerhört dramatiskt beslut. Jag känner faktiskt inte till något beslut under de senaste 30 åren som har en sådan kristidsprägel. Bostadsministern har valt en administrativ reglering i stället för att ransonera med ekonomiska styrmedel. Det leder till en fruktansvärd byråkrati och en oerhört stor risk för mygel, nepotism, orättvisa och effektivitetsförluster.

Jag har varit mycket restriktiv med att under de senaste fyra åren uttala mig om bostadspolitiken, men nu kan jag faktiskt inte hålla mig längre. Vad Hans Gustafsson har lyckats åstadkomma är inget mindre än en skandal.

Den fråga som jag har ställt är ett utslag av den förvirring som rambegränsningarna fört med sig. Inte ens det stora fastighetskontoret i Stockholm har fattat de nya reglerna. Det är nämligen därifrån som jag har fått underlaget för min fråga. Nu har bostadsministern klargjort att de nya restriktionerna gäller även för företag som ansökte om lån i höstas.

Jag skulle vilja fråga bostadsministern om han inte överväger att använda en smidigare form för ransonering, nämligen att som ekonomiskt styrmedel helt enkelt minska lånen för de hus som skall byggas om. Det skulle ge en större makt till företagen själva att göra en prioritering av huruvida de vill bygga om sina hus eller inte, och därmed skulle myndigheternas handhavande av dessa frågor minska drastiskt.

Den andra fråga jag skulle vilja ställa är: När bedömer bostadsministern att denna skandalartade reglering kommer att hävas?

Anf. 76 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag kan säga som Birgit Friggebo – under de senaste åren har jag inte bara varit restriktiv när det gällt att uttala mig om Birgit Friggebos bostadspolitik utan helt avstått. Jag vet inte om detta är rätta tillfället att lämna dessa positioner och börja diskutera varandras bostadspolitik. Jag har ägnat mig åt att uttömmande svara på en fråga som Birgit Friggebo ställde.

Om vi skall diskutera bostadspolitiken i övrigt, vill jag säga till Birgit Friggebo att jag har avstått från de ekonomiska regleringsmetoderna därför att de skulle leda till hyror som skulle öka segregationen i boendet inom storstadsregionerna, vilket jag inte anser är en önskvärd utveckling. Dessutom är neddragningen gjord till 30 %, med rätt för arbetsmarknadsmyndigheterna och länsbostadsnämnderna att gå upp till 50 % om så behövs. Dessutom har regeringen i dag fattat särskilda beslut om att undanta exempelvis ombyggnad av småhus från ramarna. Vi tycker inte att de har så avgörande betydelse för sysselsättningen att det motiverar att vi fortsätter att inräkna dem i ramarna. Vidare har vi tagit hänsyn till att nytillkommande lägenheter också kan räknas utanför ramarna.

Ramarna är ju inte uttryck för någon vilja att åstadkomma svårigheter utan ett uttryck för den faktiskt föreliggande situationen.

Det är faktiskt så i Stockholm i dag, Birgit Friggebo, att för varje plåtslagare som ansöker om jobb finns det 18,7 lediga platser. För målare, elektriker och VVS-arbetare går det 10 lediga platser på varje arbetssökande. Jag förmodar att Birgit Friggebo har varit sysselsatt inom bostadspoliti-

ken så länge att hon gott kan se vad en sådan utveckling leder till och vilken betydelse den har för kostnadsutveckling och inflation och varför det är nödvändigt att stoppa den.

Dessutom har jag litet svårt att förstå Birgit Friggebos invändningar mot dessa åtgärder, eftersom hon tillhör ett parti som årligen har motionerat om att ombyggnadsverksamheten och ROT-programmet skall tas bort.

Anf. 77 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Det är helt riktigt att vi har ansett att man borde ägna sig åt en mycket varsammare upprustning av det befintliga beståndet. Eftersom man har spått på ekonomiskt har det blivit en kraftig upprustning, och man går in och river och sliter i husen, och det gör också ombyggnaderna dyrare. Man har alltså "blåst på". Nu drar man drastiskt tillbaka, och gör det genom administrativa beslut – myndigheter skall sitta och bedöma det ena projektet efter det andra – i stället för att dra ner på lånen och låta övervägandena ligga hos fastighetsägarna och hyresgästerna själva om huruvida de vill ägna sig åt att bygga om. Detta skulle dessutom stimulera till en varsammare upprustning, vilket fullt ut överensstämmer med hyresgästernas egna önskemål. Det skulle alltså *inte* leda till högre hyror, kanske tvärtom till lägre.

Jag noterar att det vanliga socialistiska tänkandet, att myndigheterna skall fatta besluten, är viktigare än en smidigare form av ekonomisk reglering.

Anf. 78 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Det är riktigt, som Birgit Friggebo konstaterar, att våra överväganden leder oss fram till att vi inte vill öka segregationen i byggandet.

Det är däremot inte så som Birgit Friggebo säger, att det skulle finnas någonting i lånebestämmelserna som skulle motverka varsamhet vid ombyggnader. Det är tvärtom så att regeringen, i motsats till den bostadspolitik som gällde tidigare, har stimulerat en varsam ombyggnad genom att införa särskilda underhållslån, och för den byggande är underhållslånen lika gynnsamma som ombyggnadslån.

Det finns alltså inte heller mot den bakgrunden något skäl till att man skulle bygga om mer än vad som behövs.

Men om det nu är så att ombyggnadsverksamheten har gått fortare än vad Birgit Friggebo hade önskat sig, borde det inte heller vara någon nackdel om den bromsas upp ett tag om vi efter ett par år, när vi har nybyggt bostäder, fortsätter att bygga om i den takt som det kommer in ansökningar härom.

Anf. 79 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Vad bostadsministern nu säger har inte någon förankring hos hyresgästerna, för vad man får höra är ju att det rivs och slits alltför mycket inne i lägenheterna, att det är en för kraftig upprustning och att detta leder till högre kostnader. Men regeringen väljer att behålla de omfattande lånen. Därmed underblåser man de omfattande ombyggnaderna inne i lägenheterna, så att följderna blir den att man ökar kostnaderna och därmed inte bidrar till en varsam lösning. Man väljer alltså att bromsa upp via administrativa regler. På det sättet blir faktiskt hus som byggs om fortfarande föremål för alltför drastiska ombyggnader.

Anf. 80 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag kan förstå om Birgit Friggebo numera inte hinner följa utvecklingen tillräckligt mycket. Vi har faktiskt infört hyresgästintyg som villkor för statliga lån till ombyggnader. Egentligen gällde det också på Birgit Friggebos tid när man skulle ansöka om byggnadslov. Men vi fann att mycket kunde göras utan byggnadslov, och därför införde vi nämnda hyresgästintyg som ett villkor för statliga lån, som alltså inte kan utgå om hyresgästerna inte slutit upp bakom ombyggnaden – det gäller både dess karaktär och omfattning.

Således finns det inget underlag för de påståenden som Birgit Friggebo här gör. Jag skall gärna vid tillfälle gå igenom detta med Birgit Friggebo och titta på det materiella innehållet i de bestämmelser som gäller. Jag tror att vi skall finna att det är som jag säger. Dessutom: Det är ju inget ovanligt i det här landet att byggnadstillståndsgivningen regleras i administrativ ordning. Det har många gånger varit en nödvändighet för att uppnå en tillfredsställande utveckling.

Anf. 81 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Fru talman! Jag konstaterar att Hans Gustafsson söker sig långt tillbaka i tiden. Jag vill erinra om att jag inledningsvis påpekade att de administrativa reglerna verkligen har kristidsprägel. Det var många, många år sedan vi fick ägna oss åt sådan politik här i Sverige.

Anf. 82 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag kan ge Birgit Friggebo rätt så till vida att det på hennes tid inte fanns någon risk för överhettning på byggmarknaden. Tillståndsfrågan blev alltså inte aktuell.

Anf. 83 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Fru talman! Jag vill inte alls slå mig för bröstet för att det byggdes väsentligt fler nya bostäder under min tid. Men faktum är ändå att det var när Hans Gustafsson tillträdde som bostadsminister som det blev en drastisk neddragning av nyproduktionen. Jag vill dock inte påstå att det är Hans Gustafssons fel. Däremot noterar jag att han å sin sida vill antyda att det skulle vara mitt fel att bostadsproduktionen hölls nere under min tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1986/87:490 om vattenskador i byggnader

Anf. 84 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Ulla Orring har frågat mig om jag aktivt kommer att medverka till att få ett snabbt och effektivt trendbrott i den mycket olyckliga vattenskadeutvecklingen i våra byggnader och därmed, i den nya byggnormen som kommer i anslutning till PBL, markera viljan och beslutsamheten att vidta åtgärder på detta område.

Bakgrunden till frågan är att kostnaderna för vattenskadorna nu är uppe i

miljardbelopp årligen och att statistiken dess värre talar för en ökning vad gäller både små och stora skador.

Planverket fick i november 1984 i uppdrag att utarbeta förslag till regler som kompletterar bestämmelserna i den nya plan- och bygglagen. Under år 1986 remitterade verket ett förslag till nybyggnadsföreskrifter. Många remissinstanser förde fram önskemål om ytterligare bearbetning av förslaget och ny remiss. Denna begäran har planverket tillmötesgått och ett bearbetat förslag kommer i dagarna att sändas ut på en kort remiss till de viktigaste remissinstanserna – bl. a. till Försäkringsbolagens byggreparationskommitté.

Enligt vad jag har erfarit har planverket nu på ett flertal punkter kunnat tillgodose de önskemål om preciseringar och förtydliganden som framförts av remissinstanserna i fråga om ett bättre skydd mot vattenskadorna.

Efter den begränsade remissen kommer verkets förslag att överlämnas till bostadsdepartementet. Jag är innan dess inte beredd att ta ställning till i vilken omfattning som nya föreskrifter måste till, för att riskerna för vattenskadorna i våra byggnader skall begränsas. Jag kommer i detta sammanhang också att pröva vilka andra vägar som kan användas för att främja detta mål.

Anf. 85 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret. Min fråga var ju på vilket sätt bostadsministern snabbt och effektivt ville markera ett trendbrott i denna fråga. I svaret hänvisas nu till planverkets positiva inställning. Men var står bostadsministern?

År efter år har miljontals kronor formligen runnit bort genom golv och väggar i våra bostäder. Olägenheterna för människorna som drabbas av vattenskadorna är stora. Värst drabbas de som blir sjuka av mögel och fukt. Deras besvär kan pågå en lång tid innan man upptäcker orsaken och därmed kan åtgärda läckaget.

Det beräknas att det inträffar ca 100 000 skador per år, vilket är en ökning med 40 % på tio år. Försäkringsbolagens utbetalningar för reparationer av vattenskadorna har mer än fördubblats under den senaste femårsperioden. Det sägs att vattenskadorna beräknas kosta småhusägarna mer än bränder, inbrott och stölder sammantaget. Otaliga klagomål har också förts fram till konsumentverket.

Vad skall man göra? Som lekman tycker jag att det bästa skulle vara att införa dessa normer i den nu aktuella plan- och bygglagen. Samhällsekonomiskt borde det vara försvarbart. Jag vill därför ta fasta på vad bostadsministern säger om att han kommer att pröva detta på andra vägar. Min fråga är då: Ämnar statsrådet uppmuntra till projekt för vattenskadesäkerhet?

I min hemstad Umeå har man ett projekt på gång på detta område och funnit att det finns möjligheter att bygga bättre och skydda mot vattenskadorna. Det bör inte kosta alltför mycket. Jag vill ställa ytterligare en fråga: Kommer bostadsministern att ställa sig positiv till ett sådant arbete?

Anf. 86 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Låt mig först säga att det är en viktig och angelägen fråga som Ulla Orring tar upp. I den nya plan- och bygglagen har vid sidan av vad som anges i normer även föreskrivits att byggandet skall utföras med sådant material och på ett sådant sätt att reparations-, underhålls- och driftskostnaderna begränsas. Det finns således redan ett huvudstadgande med denna innebörd.

Sedan frågar Ulla Orring vilken inställning bostadsministern har i denna fråga. Ja, jag vill gärna säga att jag känner mig en smula kluven i denna fråga. Så sent som i föregående frågedebatt angavs nämligen normer och bestämmelser vara orsaken till de svårigheter som finns på bostadsmarknaden. I nästan varje frågedebatt i riksdagen får jag besvara frågor med motsatta inriktningar. En del vill att normerna skall bort, andra har angelägna önskemål om flera normer, t. ex. när det gäller vattenskadorna och radon.

Jag är mycket intresserad av den experimentverksamhet som i anslutning till Bo 87 nu har satts i gång i Umeå. Vi skall gärna studera vad detta kan innebära, och vi skall dra slutsatser därav. Däremot kan vi inte, Ulla Orring, omedelbart fastställa de förslag till normer som har utarbetats av planverket. Vi måste låta dem gå ut på remiss eftersom det rör sig om betydelsefulla frågor med stora kostnadskonsekvenser.

Jag tror att Ulla Orring och jag kan vara överens om att det väl inte finns någon förnuftig människa som inte vill medverka till att pressa tillbaka de skador som uppstår på grund av fukt och annat – inte bara ur ekonomisk synpunkt utan även ur andra synpunkter. Sådana skador leder ju till tragedier för många familjer.

Anf. 87 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag vill gärna understryka vad bostadsministern säger om att det är fråga om tragedier för många familjer. Det är därför angeläget att dessa saker åtgärdas.

Jag vet att man inför Bo 87 i Umeå har konstaterat att det till relativt ringa extrakostnad går att bygga bostäder som är betydligt säkrare mot vattenskadorna än dagens. Hur detta skall gå till måste naturligtvis anges i någon form av normer. En norm av det här slaget, som tjänar syftet att skydda människorna mot skador och onödiga utgifter, borde såväl bostadsministern som alla vi andra ställa upp på.

Anf. 88 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Låt mig avslutningsvis säga till Ulla Orring att vi ju är med och stöder projektet i Umeå ekonomiskt via byggforskningsrådet. Vi gör detta därför att vi anser att det är bra att pröva vilka möjligheter som finns och vilka kostnader det medför. Enligt vad som framkommit från Umeå skulle det medföra en höjning av byggnadskostnaden på 0,5 % att skapa ett vattentätt hus. Om det är sant tycker jag också att det bör komma till utförande.

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

*Om skattereglerna vid
generationsskifte i små-
företag*

Anf. 89 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag kan bara slutligen konstatera att det föreligger samstämmighet när det gäller behovet av att bygga vattensäkert.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på frågorna 1986/87:430 och 435 om skattereglerna vid generationsskifte i småföretag

Anf. 90 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Stig Josefson har frågat mig om regeringen avser att föreslå åtgärder som leder till att samma regler som nu gäller vid arv också skall kunna tillämpas vid generationsskifte under livstiden. Karl Björzén har frågat mig om jag avser att föreslå sådana ändringar i gällande bestämmelser, att lättnadsregeln vid beräkning av gåvoskatt kan tillämpas även när en s. k. vederlagsrevers har lämnats. Jag bevarar frågorna i ett sammanhang.

Vid arvs- och gåvobeskattningen gäller särskilda regler för värderingen av företagsförmögenhet. Dessa s. k. lättnadsregler innebär i princip att tillgångarna tas upp till endast 30 % av substansvärdet. Lättnadsreglerna gäller utan begränsningar vid arvsbeskattningen, medan det har ställts upp vissa förutsättningar för deras tillämpning vid gåvor. Det krävs bl. a. att en gåva lämnats utan förbehåll till förmån för givaren eller annan och att gåvan avsett all givarens rätt till förvärvskällan. Dessa bestämmelser har tillkommit för att hindra skatteundandraganden och utgör således ett väsentligt inslag i regelsystemet.

Det ingår i 1980 års företagsskattekommittés (B 1979:13) uppdrag att se över reglerna för arvs- och gåvobeskattningen av företagsförmögenhet. Den år 1984 tillkallade arvs- och gåvoskattekommittén (Fi 1984:2) är dock inte förhindrad att föreslå begränsade tekniska förändringar av de gällande reglerna. För att tillgodose Stig Josefsons önskemål fordras emellertid mer genomgripande åtgärder av sådan art som det ankommer på företagsskattekommittén att överväga. Jag är därför inte beredd att nu avgöra om det bör vidtagas några lagstiftningsåtgärder av det slag som Stig Josefson efterlyser.

Det problem som tas upp av Karl Björzén utgör en mer detaljbetonad fråga. Jag har erfarit att arvs- och gåvoskattekommittén i arbetet med sitt slutbetänkande bl. a. kommer att överväga ändringar i denna del. Mitt svar till Karl Björzén blir därför att jag räknar med att kunna ta ställning till vilka ändringar av de aktuella reglerna som kan vara påkallade efter det att arvs- och gåvoskattekommittén senare i år har lämnat sina förslag.

Anf. 91 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga. Jag hade hoppats att finansministern skulle ge klara direktiv till 1984 års arvs- och gåvoskattekommitté att se över de här aktuella bestämmelserna. Det är alldeles riktigt att bestämmelserna har kommit till för att hindra skatteundandragande, men det värsta är att de nära nog omöjliggör en överlåtelse under givarens livstid, och det är där det stora problemet ligger.

Jag förordar inte att vi skall skapa bestämmelser som åstadkommer skatteundandragande, men samtidigt bör inte reglerna vara så hårda att de nära nog omöjliggör ett överflyttande under vederbörandes livstid. En av anledningarna till att många familjeföretag säljs till större företag är just de svårigheter som möter vid generationsväxlingar. Också inom jordbruket kommer dessa problem att bli ännu mer framträdande än nu – inte minst på grund av den storleksrationalisering som har skett under åren. Också där kommer det att bli problem att klara generationsväxlingar.

Det hade således varit oerhört värdefullt om det hade varit möjligt att underlätta generationsväxlingar genom att låta samma skatteregler gälla vid gåva som vid arv.

Jag hoppas att den antydning som finns i svaret om att finansministern inte är helt negativ till vissa ändringar skall kunna medföra att generationsväxlingar i framtiden inte omöjliggörs på samma sätt som i dag. Det är min, och tror jag, även finansministerns önskan att vi skall kunna behålla familj jordbruken. Då gäller det att vi har en lagstiftning som inte alltför mycket försämrar människors möjligheter att behålla dessa.

Jag noterar att svaret inte är helt negativt och hoppas att finansministern skall ägna uppmärksamhet åt detta och om möjligt tillmötesgå de krav som här har framställts.

Anf. 92 KARL BJÖRZÉN (m):

Fru talman! Också jag vill tacka finansministern för svaret på min fråga.

Jag uppfattade det som ett relativt positivt svar, även om finansministern inte lovade mer än att han skall ta ställning till de förslag som kan komma från arvs- och gåvoskattkommittén senare i år. Jag hoppas att ärendet skall få en snabb behandling när förslag från arvs- och gåvoskattkommittén har kommit. Det är angeläget att de störningar som nu befaras i fråga om familjeföretagens generationsskiftet inte skall bli mera långvariga än nödvändigt.

Men även om frågan behandlas relativt fort befaras nu på många håll svåra skattesällor för företag som redan har genomfört gåvotransaktioner. Jag vill därför fråga finansministern om han kan tänka sig att medverka i någon åtgärd som kan underlätta för dem. Det är risk, säger många, att det kan bli både konkurser och nödvändigt för många att sälja sina företag. En del företag kan också bli tvungna att klara problemen genom att minska antalet anställda. Det är alltså inte bara företagen som får problem utan även de anställda.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1986/87:477 om reseavdragen vid inkomstbeskattningen

Anf. 93 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Marianne Andersson har frågat mig om det är min mening att reseavdragen i framtiden skall ingå i ett höjt schablonavdrag.

Marianne Andersson frågade mig i november förra året om jag hade några planer på att avskaffa reseavdragen. Den gången svarade jag att regeringen inte har några planer på att avskaffa reseavdraget. Jag svarade även följande:

”Riksskatteverket har emellertid i sin anslagsframställning för budgetåret 1987/88 pekat på att det schablonavdrag om 3 000 kr. under inkomst av tjänst som införs i samband med 1987 års taxering, då den förenklade självdeklarationen första gången skall användas, snabbt kommer att ätas upp av ökade kostnader för arbetsresor. Riksskatteverket framhåller därvid att om det är svårt att genomföra en generell höjning av schablonavdraget får i stället en radikal förenkling av avdraget för resor till och från arbetet övervägas.

En förutsättning för att den förenklade självdeklarationen skall fungera på avsett sätt är att schablonavdraget täcker de vanligaste kostnaderna under inkomst av tjänst. Som jag nämnt i ett svar den 16 oktober i år på fråga av Kjell Johansson kommer arbetet med att reformera skattesystemet att föras vidare i syfte att skapa enklare och rättvisare skatter som stimulerar arbete, sparande och investeringar. Som jag ser det måste man även vid en sådan bredare översyn av skattesystemet ta regionalpolitiska hänsyn av det slag som Marianne Andersson nämner i sin fråga. Men det är inte nu möjligt att precisera vilka ändringar som kan bli resultatet av det nämnda arbetet.”

Jag vill för Marianne Anderssons kännedom tillägga att också ett schablonavdrag är avsett att täcka faktiska kostnader som ryms inom schablonen. Kostnader därutöver har en skattskyldig också rätt att göra avdrag för men med den skillnaden att den skattskyldige då inte kan använda den förenklade självdeklarationen.

Anf. 94 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Jo då, jag är fullt medveten om att de kostnader som inte ryms inom schablonen får dras av därutöver. Det är ingen nyhet för mig. Men det orättvisa i förslaget är att alla har samma avdrag, oavsett om man har resekostnader eller ej.

Den som åker kollektivt i storstad i redan subventionerad kollektivtrafik tjänar mycket på detta system medan den som tvingas till långa arbetsresor inte får något reellt avdrag. Detta förslag missgynnar dem som bor i glesbygd. Det går stick i stäv mot alla regionalpolitiska strävanden i övrigt.

Kjell-Olof Feldt sade i det svar jag fick den 20 november också att arbetet med att reformera skattesystemet syftar till ”att skapa enklare och rättvisare skatter, som stimulerar arbete, sparande och investeringar”. Då har jag kanske en annan syn på rättvisa än finansministern – ett borttagande av reseavdragen, som förslaget innebär, kommer att missgynna dem som bor i glesbygd och dem som bor på mindre orter men också de företag som ligger i småorter och i orter runt omkring storstäderna. De får stora problem med att rekrytera personal, om de anställda inte får göra reseavdrag. I min hemkommun, Vårgårda, har företagen mycket svårt att rekrytera personal på grund av att det är fråga om folk som bor i Göteborg och kanske har svårt för att pendla – jag skall nämna att tågen inte heller stannar i Vårgårda.

Jag vill fråga finansministern vilka andra åtgärder man ämnar vidta för att uppnå en regional balans när det gäller resorna.

Anf. 95 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Marianne Andersson talar om ett förslag. Vilket förslag avser Marianne Andersson? Det finns inget förslag om att avskaffa reseavdragen. Det finns inget förslag om att ändra deras nuvarande konstruktion. Vilket förslag är det alltså Marianne Andersson talar om?

Anf. 96 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Nej, det är väl riktigt att det inte finns något förslag om det – så till vida kan jag hålla med finansministern. Svaret på min fråga var att regeringen inte har några planer på att avskaffa reseavdragen, men tydligen har finansministern sådana planer – den idéskiss om skatter som nu har gått ut i det socialdemokratiska partiet är ju finansministerns. Vi får så småningom naturligtvis se vilket resultatet blir av det, men om man framlägger en sådan idéskiss för en så stor partiorganisation ligger det väl en tanke bakom.

Jag har fortfarande inte fått svar på frågan vilka andra regionalpolitiska åtgärder man tänker vidta.

Anf. 97 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jag noterar det som en viss framgång att jag nu efter två frågor och två svarsomgångar i riksdagen äntligen har fått Marianne Andersson att inse att det inte finns något förslag om att avskaffa reseavdragen. Då kanske vi inte behöver träffas och upprepa detta någon mer gång.

I den idéskiss som Marianne Andersson hänvisar till finns det inte heller något förslag om att avskaffa reseavdragen. Kan vi då kanske, som det heter ibland, dra ett streck när det gäller den här debatten?

Anf. 98 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Innan det kommer ett riktigt förslag skall jag då inte återkomma i den här frågan. Men lägger en finansminister fram en principskiss om skatterna för sin partiorganisation kan jag inte tänka mig annat än att han menar allvar med den. Jag förstår inte att inte finansministern vill svara på min fråga – detta måste ju ändå vara någonting som han tänker sig att genomföra; annars framlägger man inte en sådan skiss för en så stor partiorganisation.

Vidare vill jag säga att reseavdragen ju avskaffas i och med att de ingår i schablonavdraget. Det är verkligheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1986/87:426 om stationshuset i Molkom

Anf. 99 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Göthe Knutson har frågat mig om jag vill medverka till att SJ skänker bort stationshuset i Molkom till ortens företagareförening.

Enligt de principer som gäller för försäljning av statens fasta egendom kan SJ endast avyttra stationshuset till ett marknadspris. Principerna har

beslutats av riksdagen. Att sälja till ett lågt pris eller skänka bort huset kräver därför ett riksdagsbeslut.

Regeringen har beslutat att ett femtiotal av SJ:s stationshus ute i landet skall förklaras vara byggnadsminnesmärken. Däremot har det inte gjorts någon framställning till regeringen vad gäller stationshuset i Molkom.

Enligt de upplysningar jag inhämtat hos SJ kommer SJ att i förnyad form samråda med kommunen för att diskutera denna fråga.

Någon åtgärd från min sida är därför inte aktuell.

Anf. 100 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret.

Får jag fråga kommunikationsministern om han har några synpunkter på problemet med de överblivna stationshus som finns överallt i landet. Det vore intressant att få veta det, eftersom detta uppenbarligen kan vara ganska knepiga fall för både SJ och berörda kommuner.

SJ:s stationshus i Molkom har av riksantikvarieämbetet klassificerats som en SJ-byggnad som borde bevaras. Vid en annan värdering har man kommit fram till att huset dock inte skall förklaras som byggnadsminnesmärke. SJ bestämde sig då raskt för att riva detta stationshus, trots att det är ett utomordentligt användbart hus, som Molkoms företagarförening vill använda för företagsamhet i ett samhälle där sysselsättning behövs.

Finns det verkligen inget mellanting – någonting mellan ett stadfästade som byggnadsminnesmärke och ett rivande?

Priset kan naturligtvis vara ett problem i sammanhanget, om SJ bestämmer sig för att marknadspriset för ett sådant här stationshus skall vara lika med marknadspriset för andra likvärdiga byggnader i ett samhälle. Vi vet att kommuner i allmänhet är rädda för att dra på sig nya kostnader, och företagarföreningen på orten har kanske inte de pengar som behövs. I det läget kan det dess värre falla bort ytterligare en byggnad i stället för att den tas till vara.

Anf. 101 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Jag har inga andra synpunkter än vad riksdagen hade när den beslutade att sådana här byggnader skall försäljas till marknadspriser. Finns det ingen användning för ett stationshus, blir marknadspriset givetvis mycket lågt eller kanske inget alls. Men det är någonting som man får diskutera från fall till fall och från ort till ort.

Såvitt jag förstår kommer SJ i detta fall att föra ytterligare diskussioner med kommunen. Enligt de regler som riksdagen fattat beslut om finns det ingenting som hindrar att man kommer överens om hur denna fråga skall hanteras och på det lokala planet träffar någon form av uppgörelse. Jag anser att det med de regler som gäller knappast är en angelägenhet för regeringen att fatta beslut i detta fall.

Anf. 102 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för det kompletterande svaret.

Inom SJ är man mycket snar med att besluta om att en stationsbyggnad skall rivas, om den inte är förklarad som byggnadsminnesmärke. Jag vill

understryka att detta stationshus i det här samhället utgör en väsentlig del av miljön, och det finns alltså företagare som bokstavligen står i kö för att få använda huset.

Jag är också ute efter själva principen, och det är då intressant att statsrådet i alla fall är positiv till att man inte river huset. Det är ett väsentligt steg på vägen.

Dessutom vill jag med adress till SJ understryka att jag utgår från att man inte gör någonting förhastat. Om det inte hade skapats en opinion i samhället för ett bevarande, hade SJ kallat på rivningsfirman och stationshuset hade varit utplånat. Det måste tydligen finnas en opinion på varje plats som har ett stationshus som icke förklarats som byggnadsminnesmärke.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1986/87:484 om banunderhållet på inlandsbanan

Anf. 103 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Fru talman! Jan Jennehag har frågat mig om regeringen gör något för att banunderhållet på inlandsbanan inte skall eftersättas.

SJ måste inom ramen för tillgängliga medel anpassa sina insatser för investeringar och underhåll till trafikunderlaget och till bedömningen av den framtida trafikutvecklingen. När det gäller inlandsbanan bör målsättningen vara att insatserna koncentreras till de delar där trafikunderlaget är tillräckligt för att skapa en rimlig trafikekonomi. För bandelen Brunflo-Sveg, som frågeställaren nämner särskilt i sin fråga, tillkommer det faktum att den framtida persontrafiken enligt riksdagens beslut skall omprövas mot slutet av 1980-talet.

Mot denna bakgrund är det förståeligt att SJ iakttar viss försiktighet när det gäller insatser i fråga om inlandsbanan. Kvar står emellertid statens ansvar för underhållet av banan och målsättningen att den skall vara framkomlig på hela den sträcka som nu trafikeras.

Anf. 104 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. Kommunikationsministern säger att SJ måste anpassa insatserna inom ramen för tillgängliga medel. Ja, det är just detta det är fråga om. Vilka medel har SJ för att fullgöra sitt uppdrag?

Enligt 1983 års trafikpolitiska beslut skall persontrafikens framtid prövas inte bara på den bandel jag har nämnt utan också Gällivare-Arvidsjaur-Storuman och Arvidsjaur-Jörn skall prövas i samband med att bansträckningarna sätts i fråga. Man skall också ta hänsyn till turistsatsning på inlandsbanan.

Nu förstår kommunikationsministern att SJ vill skära ned banunderhållet för en del bansträckor. Minskat banunderhåll leder till lägre tåghastigheter – det finns ingen väg förbi – och det leder till ett minskat resande. Då minskar länshuvudmännens intresse för banan, och ett minskat resande kommer att aktualisera nedläggningar av persontrafik.

Det finns mängder av exempel på att bandelar får försämrad standard och blir allt mindre attraktiva för persontrafiken. Det finns mängder av exempel på att tidtabeller inte stämmer och att busstrafiken går parallellt med banan.

Upprätthållandet av inlandsbanans trafik är ett led i försvaret av inlandets framtid och i kampen för att rädda vårt lands kanske råvarurikaste men likväl mest hotade region.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Svar på fråga 1986/87:486 om den politiska situationen i Kenya

Anf. 105 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Bertil Måbrink har frågat mig om regeringen vidtagit eller tänker vidtaga några åtgärder för att påtala för regimen i Kenya dess brott mot mänskliga fri- och rättigheter.

Kenya har i sin konstitution grundlagfäst fundamentala mänskliga fri- och rättigheter. Enligt rapporter har dock respekten för dessa fri- och rättigheter försämrats under senare år. Motståndare till president Moi och dennes statsbärande parti råkar allt oftare ut för arresteringar och förföljelse. Uppgifter om tortyr har förekommit. Utrymmet för kritik har minskat.

Från svensk sida följer vi noggrant utvecklingen i Kenya. Med anledning av olika händelser som berört mänskliga rättigheter har vi fört en diskussion med Kenyas regering. Biståndsminister Lena Hjelm-Wallén tog också under sitt besök i Kenya i februari 1987 upp detta ämne med Kenyas president. Vi har även i samarbete med organisationer som arbetar för främjandet av mänskliga rättigheter tagit upp enskilda fall med de kenyanska myndigheterna.

Vi kommer att fortsätta att noga följa utvecklingen och inte tveka att på nytt för Kenyas regering förklara vår inställning och agera till försvar för mänskliga rättigheter.

Anf. 106 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Men jag tycker, herr utrikesminister, att svaret andas att det skulle vara i några enstaka fall som människor råkar ut för presidentens missnöje och fångslas och eventuellt utsätts för tortyr.

Amnesty ger ut en bulletin, som heter Fack och förföljelse och som jag tror att utrikesministern har läst. I nr 1 för 1987 redovisas att det faktiskt förhåller sig litet annorlunda. Det sker en systematisk upptrappning av våldet från regimen sida i Kenya. Jag har tagit upp det i min fråga därför att jag ser allvarligt på det, och det vet jag att utrikesministern också gör. Jag har andra uppgifter – jag utgår ifrån att de är riktiga, och jag har tagit upp dem tidigare här i riksdagen. Det är exempelvis vad som hände 1984 i Wajir-provinsen, där enligt uppgift 1 000 människor dödades av regeringstrupper. Jag har inte fått uppgiften dementerad, snarare bekräftad. Sedan kan man diskutera om det gällde t. ex. smugglare, men själva tillvägagångssättet visar regimen karaktär.

Vi vet också att regimen under den pågående FN-konferensen 1985 – kvinnokonferensen – avrättade 13 kenyaner som hade fått uppehållstillstånd i Tanzania men som av någon anledning som jag inte kan gå in på här skickats tillbaka. Det finns många andra sådana fall, förvinnanden, polisingripanden, deporteringar, förlust av medborgarskap m. m.

Jag hoppas att vi är överens om att oavsett var förtryck och förföljelse av politiskt oliktankande förekommer måste vi med precis samma kraft protestera och säga vår mening.

Jag tror att det är mycket nödvändigt att Sverige använder den kraften, inte minst med tanke på att Kenya är ett biståndsland och får åtskilliga miljoner av oss varje år.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1986/87:493 om s. k. extrapriser

Anf. 107 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Anne Wibble har frågat om regeringen har planer på att förbjuda prissänkningar med s. k. extrapriser.

Det förekommer att marknadsföringen av olika typer av priserbjudanden inte alltid överensstämmer med marknadsföringslagens krav på vederhäftighet. Konsumentverket har utfärdat särskilda riktlinjer för sådan marknadsföring. Enligt dessa riktlinjer får extraprisbegreppet endast användas om det är fråga om tillfälliga nedsättningar av viss storlek. Det ordinarie priset skall samtidigt anges.

Jordbruksministern har uppmanat handeln att undersöka om systemet med extrapriser fungerar som det var tänkt. Den uppmaningen är enligt min mening befogad.

Regeringen har inga planer på att ingripa mot företeelser, t. ex. tillfälliga prisnedsättningar, som är uttryck för en effektiv priskonkurrens.

Anf. 108 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag får tacka statsrådet Johansson för svaret, även om jag tycker att det var en aning otydligt, nästan lika otydligt som det uttalande av jordbruksministern som föranledde min fråga.

Till att börja med säger statsrådet att han tycker att det är bra att man undersöker om systemet med extrapriser fungerar som det var tänkt.

Sedan säger han att man inte skall ingripa nu mot prissättningar som är uttryck för "en effektiv priskonkurrens". Får jag fråga vad han menar med en ineffektiv priskonkurrens? Är det någonting dåligt som man skall ingripa mot?

Jag tycker att alla typer av priskonkurrens är bra. Om man tänker på vilken betydelse den har för de människor som går i butikerna och handlar, är det alldeles uppenbart att extrapriserna spelar en ganska stor roll och har stor positiv betydelse för många, inte minst för barnfamiljer som har ganska svårt att få ekonomin att gå ihop. De brukar veckohandla med ledning av de extrapriser som finns.

Jag kanske kan få komplettera frågan med att höra om statsrådet Johansson har några tankar på hur man skall få ned prisstegringstakten. Det är ganska viktigt. Skall man ingripa mot prisnedsättningar som är ett uttryck för något slags ineffektiv priskonkurrens?

Jag skulle gärna vilja ha förtydligande på den punkten.

Jordbruksministern talade inte om att handeln skulle undersöka systemet med extrapriser, utan han talade om att statsmakterna skulle ingripa. Det skulle därför vara bra om statsrådet Johansson kunde svara tydligt ja eller nej om han tar avstånd det uttalandet eller om han anser att statsmakterna skall ingripa mot systemet med extrapriser.

Anf. 109 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! I varje fall enligt de pressmeddelanden som finns talade jordbruksminister Hellström faktiskt om att det var handeln som själv borde gå igenom systemet med extrapriser. Man borde alltså göra en självsanering i den mån det fanns tecken på att systemet inte fungerade såsom det var tänkt – dvs. att extrapriserna inte användes enligt de riktlinjer som är utfärdade.

Får jag sedan säga att med en effektiv priskonkurrens menar jag att man använder extrapriserna så som tanken är: att det är en faktisk prisnedsättning av ett ordinarie prissortiment som finns inom handeln. Detta är också i enlighet med de riktlinjer som utfärdats. Sedan tror jag att Anne Wibble och jag kan vara överens om att det finns inslag i detta med extrapriser som inte direkt har denna innebörd utan som kan vara ett uttryck för andra typer av marknadsföring, där man också använder sig av extraprisättning. Men att gå in på detta tycker jag kanske skulle föra något för långt i denna diskussion.

Anf. 110 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag tackar för detta.

Det är alldeles riktigt att det kan finnas andra inslag i prissättningen, något som då är en fråga för konsumentombudsmannen och för marknadsdomstolen, om det går så långt. Det är inte en fråga som jordbruksministern skall lägga sig i.

Sannolikt har jordbruksministern uttryckt sig otydligt, om pressmeddelandet skiljer sig från det som refererats i tidningarna. Men det är faktiskt så att allmänheten har att gå efter det som refereras i pressen, och det vore ju en fördel om statsråden kunde uttrycka sig så tydligt att de referat som ges verkligen överensstämmer med det man har velat få sagt.

Jag tycker fortfarande att det finns otydligheter när det gäller vad statsrådet Johansson menar med ineffektiv priskonkurrens, och jag är litet nervös för att hans uttalande speglar låt mig säga den rådande socialdemokratiska förkärleken för regleringar över huvud taget. Jag har litet svårt att se var det hela skall sluta, om man inför prisregleringar som hindrar företagen från att höja priserna och sedan är litet tveksam till hurvida man skall tillåta företagen att sänka priserna. Då blir det faktiskt helt och hållet slut på alla prisrörelser här i landet, och det vore till stor skada både för ekonomin och för konkurrensen.

Anf. 111 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Ingela Mårtensson har frågat mig om vilka regler som gäller för hemligstämpling av vapenexport.

Ärenden om utförelse av krigsmateriel liksom upplåtelse eller överlåtelse av licensrättigheter omfattas av sekretess som framför allt är motiverad av utrikespolitiska skäl. Det skulle således kunna inverka negativt på vårt lands relationer till ett köparland om vi avslöjade dessa länders försvarsdispositioner. Regeringen kan därför inte offentliggöra sammansättningen av den export som går till varje enskilt land. I vissa fall kan det också vara fråga om att skydda uppgifter som, om de skulle röjas, skulle kunna vara till men för vårt eget försvar eller på annat sätt vålla skada för rikets säkerhet. Ärenden om krigsmaterielexport kan också innehålla uppgifter som är skyddade av hänsyn till enskildas ekonomiska förhållanden. Ett offentliggörande av sådan information skulle kunna skada och t. o. m. omöjliggöra den svenska försvarsindustrins möjligheter att verka på världsmarknaden. Närmare uppgifter om offentlig insyn i krigsmaterieexporten finns angivna i regeringens proposition 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport m. m. avsnitt 2.2 och 3.3.

Som ett led i den större öppenhet som är en följd av nämnda proposition har regeringen årligen fr. o. m. 1984 offentliggjort bl. a. vilka länder Sverige exporterat till, värdet av den krigsmateriel som gått till varje enskilt land samt värdet av den totala krigsmaterieexporten fördelat på sex olika huvudområden. Rent generellt vill jag säga att regeringens allmänna strävan är att vara så öppen som möjligt, men avstämning måste alltid göras mot gällande sekretessregler. Vid några tillfällen har regeringen funnit det sakligt motiverat att lämna närmare upplysningar.

När konstitutionsutskottets ordförande i maj 1986 lämnade information om export till Indonesien var detta redan känt genom det svar på fråga av Oswald Söderqvist som dåvarande utrikes- och handelsministern Bodström lämnade den 2 december 1982.

Anf. 112 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag tackar Anita Gradin för svaret.

Det är mycket svårt att diskutera vapenexport när man inte får tala om vilka vapen det gäller eller hur många det rör sig om. Det upplevde vi som diskuterade vapenexporten i förra årets dechargedebatt. Det upplever vi i ännu högre grad i dag. Nu är vi många fler som diskuterar frågan både inom riksdagen och utanför.

Även om vissa ledamöter har läckt en hel del från konstitutionsutskottets granskning av vapenexporten har inte några hemliga uppgifter röjts. Däremot avslöjade konstitutionsutskottets ordförande – till vår häpnad – i förra årets dechargedebatt att exporten rörde sig om luftvärnskanoner till Indonesien. Nu får jag veta i svaret att Lennart Bodström redan hade nämnt detta tidigare. Det har jag inte observerat, måste jag erkänna. Jag blev dock förvånad när jag fick höra Sten Andersson i utrikesdebatten häromveckan

öppet ange hur många Robot 70 som exporterades till Singapore under de borgerliga regeringsåren. Enligt KU:s handlingar är dessa uppgifter hemliga. Jag undrar: När hävs dessa beslut om hemligstämpling? Kan inte vi i oppositionen också få reda på när vi öppet kan diskutera olika uppgifter om vapenexport?

I dag talas det mycket om – inte minst från regeringens sida – att lägga alla korten på bordet. Är det då inte dags att regeringen också visar öppenhet gentemot svenska folket, så att vi slipper all spekulation? Vem är det man tar hänsyn till?

Sverige driver krav på öppenhet när det gäller internationell vapenhandel. Jag tycker då att vi i Sverige borde föregå med gott exempel och redovisa antal vapen och till vilka länder vi säljer och vilken typ av vapen det gäller. Endast i undantagsfall så borde sådana uppgifter vara sekretessbelagda.

Anf. 113 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Jag har i mitt svar lämnat besked om huvudregeln. Det finns här motiv för att hemligstämpla vissa förhållanden, eftersom det gäller relationer mellan länder. Det skall finnas sakliga skäl för att man skall gå ut med en information. Det är ju också de direktiv som regeringen har att rätta sig efter med hänsyn till de riksdagsbeslut som är fattade om hur vapenexporten skall skötas.

Anf. 114 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Men vilka sakförhållanden var det då som hade förändrats, eftersom man plötsligt kunde gå ut och tala om vilken typ av vapen det gällde till Indonesien – och nu senast Robot 70 till Singapore? Enligt den information som vi hade i vårt material i konstitutionsutskottet var uppgifterna hemliga, och vi fick inte lov att gå ut med dem. Det är ju mycket svårt för oss att kunna debattera dessa frågor när man inte får tala om – åtminstone från den ena sidan – vad det handlar om.

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Svar på fråga 1986/87:485 om åtgärder mot vapensmuggling

Anf. 115 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Bertil Måbrink har frågat justitieministern om han avser vidta åtgärder i syfte att förhindra svenska medborgare att förmedla krigsmateriel till krigförande länder.

Frågan har överlämnats till mig.

Enligt huvudregeln i gällande bestämmelser på området får krigsmateriel inte yrkesmässigt förmedlas här i riket utan tillstånd av regeringen. Detta gäller oavsett om det är fråga om förmedling åt någon inom landet eller i utlandet.

Frågan huruvida någon enskild medborgare gjort sig skyldig till brott mot denna bestämmelse ankommer på polis och åklagare att utreda.

Anf. 116 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Gradin för svaret.

Det här är en principfråga. Låt oss säga att en person blir någon gång i augusti 1985 föremål för misstanke att hon eller han har smugglat vapen. En förundersökning sätts i gång. Tre månader efteråt uttalar sig den här personen och säger: Nu har jag skrivit ett kontrakt om krut, sprängämnen, tändhattar och patronhylsor för närmare 70 miljoner dollar. Affären skall slutföras mars-april 1986. Sedan uttalar sig kanske samma person i februari 1987 och säger: Mitt åtagande är snart över. Om ett par månader bör slutleveranserna gå, och så vitt jag förstår handlar det om sprängämnen till Iran.

Vi har en brottsbalk och en lagstiftning som säger att om en person är misstänkt för ett brott och man befarar att hon eller han fortsätter med den brottsliga verksamheten, skall personen häktas för att verksamheten inte kan fortsätta. Varför gör man undantag när det gäller så här allvarliga affärer, allvarliga brott, som ju riktar sig mot hela landet? Detta är en djupt moralisk fråga. Hur kan det vara möjligt att detta kan fortsätta? Om inte polis och åklagare gör någonting, måste det ansvariga statsrådet och regeringen snabbt handla. Det är inte fråga om ministerstyre. Det är att värna om Sveriges anseende internationellt.

Anf. 117 Statsrådet ANITA GRADIN:

Fru talman! Om personer gör sig skyldiga eller blir misstänkta för olaglig handel, måste självfallet polis och åklagare agera och utreda saken. Om man upplever att de rättsvårdande myndigheterna inte fungerar, har vi ombudsmannaväsendet att vända oss till, för det rör sig om allvarliga saker. Då skall det hela också fungera på ett korrekt sätt.

Anf. 118 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Fru talman! Vi vet vad det här handlar om. Hela denna vapenskandal är en oerhört tragisk historia för hela Sverige. Vi vet att det finns personer som är inblandade och som är misstänkta samt att det pågår en förundersökning där det ganska tydligt klarlagts att vissa personer håller på med olaglig verksamhet, alltså med vapenförsäljning. Dessa personer får alltså fortsätta med sin verksamhet, och de t. o. m. uttalar sig i tidningar: Vi har skrivit till kreti och pleti. Visst håller irakierna och iranierna på att slå ihjäl varandra, men Iran behöver både patroner och litet annat för att effektivare kunna slå ihjäl motpartern. Ändå ingriper man inte.

En vanlig förbrytare i det här landet – en tjuv eller en som rånat en bank – sätts in på en gång. Det är inte några stora svårigheter där. Varför skall det ta ett och ett halvt år i det här fallet? Det är vad det har tagit hitintills. Dessa personer fortsätter alltså tydligen med den här typen av verksamhet. Detta kan få andra konsekvenser. Hur skall man kunna kräva av andra svenska medborgare att de skall ha respekt för lagen, när man tillåter dessa personer att hålla på med sin verksamhet?

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid kammarens arbetsplenium den 8 april.

29 § Fortsattes behandlingen av lagutskottets betänkande 1986/87:18 (forts. från s. 32).

Äktenskapsbalk m. m.

Anf. 119 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Fru talman! Det är glädjande att man inte alltid har två och en halv timme på sig för att förbereda en replik.

Jag vill erinra om att innan uppehållet för frågor gjordes informerade Lennart Andersson om det sätt på vilket lagutskottet hade handlagt förslaget om äktenskapsbalk m.m., den noggranna behandling och den även ur tidssynpunkt långa behandling som vi haft. Jag har ingenting att erinra mot den beskrivningen.

Vi har ändå gjort en markering med ett särskilt yttrande till lagutskottets betänkande, men Lennart Andersson har tydligen inte förstått varför vi är missbelåtna.

Jag erkänner att vi hade tillgång till lagrådsremissen. Men det betänkande om äktenskapsbalk som vi nu behandlar är daterat den 10 mars i år. Samtidigt fick vi regeringens förslag till följdlagstiftning på en lång rad olika områden, och där utgick motionstiden den 26 mars, alltså 16 dagar efter det att vi var tvungna att justera betänkandet om äktenskapsbalk och ärvdabalk.

Från den borgerliga oppositionen menade vi att detta var ett helt orimligt sätt att handlägga ärendet på. Vi ville ha bägge propositionerna att behandla i ett och samma paket, och jag håller fast vid att det var ett rimligt krav från oppositionens sida.

Lennart Andersson sade också att man från socialdemokratisk sida hade visat stor lyhördhet gentemot den borgerliga oppositionen i lagutskottet. Jag vill gärna säga till vice ordföranden att jag tror det vore värdefullt om denna lyhördhet i fortsättningen markerades något tydligare, så att även vi i oppositionen märker den.

Anf. 120 MARTIN OLSSON (c) replik:

Fru talman! I min replik med anledning av Lennart Anderssons anförande före frågestunden vill jag först påpeka att han på en punkt sade fel. Bakom reservation 3 om klandertalan står enbart moderaterna – inte centern.

Jag vill något ytterligare kommentera reservationerna 1 och 2. Båda gäller makes enskilda egendom.

Centerns grundläggande princip är – i familjerätten liksom i övrigt – att ingångna avtal skall respekteras. Jag vill erinra om att det moderna äktenskapet i hög grad är en förening av två ekonomiskt ganska självständiga personer. Dessa två självständiga parter skall enligt vår mening kunna avtala

om att viss egendom är deras enskilda och inte skall övergå till den andra maken. På motsvarande sätt skall släktingar och andra kunna lämna gåvor eller upprätta testamenten där villkoren är att egendomen skall vara mottagarens enskilda.

Vi vill att reglerna skall vara sådana att människor vågar gifta sig utan risk för att sådan egendom övergår till den andra maken. Vi stöder kravet på att makes giftorättsgods skall ärvas av den efterlevande maken och inte av barnen, som det har varit hittills. Därigenom är vi med om att stödja förslaget om styrkande av den efterlevandes möjligheter att behålla främst det gemensamma hemmet.

Om denna lagstiftning – innebärande att giftorättsgodset skall tillfalla den efterlevande maken – råder det full enighet i lagutskottet.

Beträffande enskild egendom förhåller det sig emellertid annorlunda. Den bör enligt vår mening vid skilsmässa inte kunna gå över till den andra maken. Det tar vi upp i reservation 1. Och den bör vid dödsfall liksom hittills ärvas av barnen. Det tar vi upp i reservation 2.

Låt mig ta ett exempel. Ett par föräldrar kan förorda om att en fastighet som gått i arv i släkten skall vara enskild egendom. Det är därför de vill att den skall gå till deras barn och vidare till deras barnbarn och inte – som den nya lagen medför – till svärdottern eller svärsonen. De båda senare kanske hinner gifta om sig eller sälja fastigheten, som gått i släkten, och därigenom kommer fastigheten – trots gåvan eller testamentet – inte över till de barnbarn som den äldre generationen hade avsett. Danmark och Norge, som har varit förebilder för stora delar av den nya lagstiftningen, har sådana regler, som vi reserverar begär.

Vad gäller skyddet för efterlevande vill jag erinra om att basbeloppsregeln, om rätten för den efterlevande att få egendom till ett värde av minst fyra basbelopp, gäller även enskild egendom. Lennart Andersson framställer det så att efterlevande skulle kunna bli lidande, men grundregeln är ju densamma som tidigare.

Någon hållbar motivering för att frånga en hävdvunnen regel, som är att hänsyn skall tas till enskild egendom, finns inte i vare sig propositionen eller utskottsbetänkandet, och det har inte heller framkommit i Lennart Anderssons anförande. Det kän självfallet inte finnas någon hållbar motivering för att en person inte skall kunna gifta sig och vara säker på att behålla egendomen eller att en far- eller morförälder inte skall kunna försäkra sig om att viss egendom stannar i släkten.

Anf. 121 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! När vi tidigare i dag diskuterade förslaget till ny äktenskapsbalk var Lennart Andersson ganska kritisk mot anmärkningarna beträffande handläggningen av ärendet. Som Per-Olof Strindberg redovisade, talade Lennart Andersson om hur lång tid förarbetet inför propositionen hade pågått, nämligen över 18 år. Lennart Andersson tillbakavisade den kritik som jag och Per-Olof Strindberg riktade mot den brist på samordning som präglat uppläggningsen av detta arbete. Den socialdemokratiska regeringen och Lennart Andersson måste väl erkänna att det är ett orättfärdigt förhållande att ett förarbete pågår i 18 år. Först görs det en utredning, sedan

arbetar regeringskansliet, och så skall lagen träda i kraft om nio månader. Hur skall information kunna nå ut till allmänheten, och hur skall den juridiska expertis som behövs för att hjälpa människor i detta arbete hinna få utbildning?

Motionstiden för propositionen om följdlagstiftning gick ut den 26 mars, för en vecka sedan, och ärendet skall avgöras i kammaren, då beslut också skall fattas om ikraftträdande. Behovet av följdändringar av arvs- och gåvobeskattningen måste också diskuteras i samband med denna lag, men lagen kommer att ses över i arvs- och gåvoskattekommittén, och därför skall inte dessa frågor avgöras i samband med att beslut nu fattas om en ny äktenskapsbalk.

Det finns alltså fog för kritiken mot bristande samordning. Jag saknar lyhördhet hos de socialdemokratiska representanterna i utskottet gentemot det förslag som vi har framfört.

Anf. 122 ALLAN EKSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Lennart Andersson riktade kritik mot reservationerna 1–5. Det är naturligt, eftersom reservanternas där underkänner regeringsförslaget, till vilket Lennart Anderssons parti i utskottet har anslutit sig – även det är helt naturligt, enligt livets regler.

Lennart Andersson tog först upp arvsrätten, som berörs i reservation 2. Jag hänvisar till Martin Olssons genmäle och inte minst till innehållet i reservationen – jag har lagt ner mycket arbete på att delta i dess utformning.

Reservation 1 om övertaganderätt och rådighetsinskränkning bygger på samma ståndpunkt som kommer till uttryck i reservationen om arvsrätten, nämligen att man inte kan bunta ihop giftorättsgods och enskild egendom och behandla dem lika. Det ligger ju en särskild avsikt bakom att upprätta ett äktenskapsförord. Denna avsikt vill vi respektera. Detta är i korthet innehållet i den reservationen.

I reservation 3 är det närmast lagstiftningsproduktens kvalitet som jag har reagerat emot. Några krav på ordning och reda även inom civilrättens område bör man ha rätt att ställa på justitiedepartementet, om det inte skall förlora allt anseende. Det börjar dess värre se illavarslande ut. Man inför verkligen inte en ny metod i testamentslagen utan att beröra den med ett enda ord. Utskottet har försökt att reparera bristen nöjaktigt med anledning av min motion, som därigenom har haft en viss verkan. Utskottet ägnar en hel sida i betänkandet åt att kommentera paragrafen i fråga. Det är faktiskt den som vill införa en nyhet som har bevisbördan – inte den som vill behålla nuvarande ordning.

Reservation 5 handlar om bevitning. Vi vill behålla nuvarande ordning, att viktiga handlingar inom familjerättens område skall bevitnas. Vi vill inte ändra den nuvarande ordningen. Motiven är noggrant redovisade i reservationen.

Nu, fru talman, är min repliktid ute.

Anf. 123 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi riskerar nu att i debatten huvudsakligen uppehålla oss vid beslutsprocessen för detta stora ärende i lagutskottet. Jag skall bara med,

ytterligare några få ord beröra den frågan och utveckla min syn på den delen av ärendet.

Vi har varit helt överens om den tidsplan som vi har arbetat efter i utskottet. Den kritik som har framförts från de borgerliga partiernas företrädare går ut på att propositionen om följdlagstiftningen inte fanns i färdigt skick på riksdagens bord samtidigt som vi behandlade den stora propositionen om äktenskapsbalken. Från utskottsmajoritetens sida har vi försökt tillgodose önskemålet beträffande följdlagstiftningen på så sätt att vi sett till att vi har haft lagrådsremissen och yttrandet från lagrådet tillgängliga, så att alla ledamöter har fått ta del av lagrådets uppfattning. När vi nu kan få ta del av den färdiga propositionen om följdlagstiftningen tror jag att vi alla måste medge att den till sitt innehåll inte är särskilt sensationell. Det är fråga om följdändringar i ett stort antal lagar men inte ändringar i det sakliga innehållet. Ändringarna består många gånger bara i att "giftermålsbalken" byts ut mot "äktenskapsbalken" och liknande. De få stora sakliga förändringar som den propositionen innehåller tror jag inte är kontroversiella.

En sak som vi måste ha klart för oss är att även om stora ärenden föregås av en lång utredningstid, remissförfarande, yttrande från lagrådet och allt det där sker i ett visst tempo som är svårt att påverka, så ökar tempot i och med att en proposition har lagts fram. Vi är då inne i en helt annan tidscykel. Det tror jag att vi kommer att få leva med i riksdagen oavsett vilken regering vi har. Annars klarar vi inte av det här arbetet.

Jag skall inte säga något mer om de processuella reglerna.

När det gäller lyhörddheten vill jag bara konstatera att vi från vår sida har kunnat tillgodose – och det är jag glad för – en rad av de önskemål som reservanterna inom familjelagssakkunniga framförde i utredningen. De önskemålen har blivit tillgodosedda i propositionen, och jag bejakar det.

Martin Olsson m. fl. har här tagit upp innehållet i reservation 2 om arvsreglerna. Reservanterna har försökt hitta andra metoder än vad man har gjort i propositionen. Reservanterna laborerar med olika basbelopp osv. men har inte lyckats att utforma något klart alternativ.

Till sist, fru talman, vill jag säga att testamentsrätten finns kvar i det förslag som propositionen innehåller.

Anf. 124 MARTIN OLSSON (c) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Lennart Andersson säger, att testamentsrätten finns kvar, men det är inte det jag har talat om utan hur enskild egendom behandlas.

Med hänsyn till den debatt som har varit tycker jag det finns skäl att konstatera att någon egentlig motivering i den frågan inte finns i propositionen. Där talas bara om att det inte finns några skäl att göra skillnad mellan enskild egendom och giftorättsgods när det gäller efterlevandes arvsrätt, för, säger man, då det gäller makar som inte har barn utan då syskon och syskonbarn är arvingar tar man inte hänsyn till detta. Från vår sida ser vi emellertid skillnad på närstående i fråga om den avlidnes barn resp. den avlidnes syskon och syskonbarn.

I utskottsbetänkandet har man inte presterat någon förstärkt motivering, utan säger bara: "I likhet med departementschefen anser utskottet att det

inte finns någon anledning att göra skillnad mellan enskild egendom och giftorättsgods i den avlidnes kvarlåtenskap – –”. Där står åsikt mot åsikt, så att säga. Vi har olika synpunkter.

Jag håller med Lennart Andersson om att det är värdefullt att regeringen på flera punkter – i mitt inledningsanförande räknade jag upp fyra – har följt reservanternas i familjelagsakkunniga förslag. Vi reserverar där hade även det krav som reservanterna från centern och moderaterna i lagutskottet har framfört. Att förslaget skulle avsevärt minska förutsättningarna för den efterlevande att få en trygg tillvaro har inte heller påvisats.

Vi tycker detta är ett flagrant avsteg från principen att det skall finnas en rätt att besluta om enskild egendom inom äktenskapet genom äktenskapsförord, som skall respekteras. Visserligen går det att efteråt upprätta ett testamente, men det kan finnas problem. Det kanske inte blir av – det är så mycket man inte hinner göra, innan någon av parterna överraskande går bort.

Vidare har vi det problemet, som jag tog upp, att exempelvis far- och morföräldrar kan ha testamenterat eller i föreskrift vid gåva angett att egendom skall vara enskild egendom, och då är ju syftet speciellt. Med den konstruktion majoriteten nu väljer, finns det inte någon garanti för att sådan egendom går vidare i släkten, så snart arvtagaren har gift sig.

Vad jag har anmärkt här är att det är fel att ha en lagstiftning om äktenskapet som gör att man inte har full ekonomisk frihet som gift i de fall jag angett.

Anf. 125 BERIT LÖFSTEDT (s):

Fru talman! – Äntligen, är jag frestad att säga!

Justieministern har redan i sitt anförande tagit upp de principiella aspekterna på det förslag till sambolag som nu ligger framför oss. För min del skall jag därför genast, eller åtminstone nästan genast, ge mig i kast med de motioner och reservationer som hör ihop med sambolagen. Därutöver skall jag också beskriva varför utskottsmajoriteten yrkar avslag på reservationerna 9, 10 och 11.

Alldeles strax skall jag således föra ett resonemang om berörda reservationer. Några inledande funderingar skall emellertid också jag unna mig.

Denna lag handlar om att reda ut vissa egendomsrättsliga förhållanden mellan ogift man och ogift kvinna som bor tillsammans; detta var en eftergift i formuleringen till Allan Ekström. Lagen reglerar hur man skall dela bostad och bohag när den ene dör eller när man bestämmer sig för att separera. Likadelning är huvudprincip. Lagen avgör också vem som vid bodelning skall få bo kvar i bostaden, om än mot vederlag. Här skall behovsprincipen gälla. Genom en medveten handling skall samborna kunna avtala sig bort ifrån det mesta av lagen och t. ex. bestämma att andra fördelningsregler skall gälla dem emellan.

Under det avsnitt i betänkandet som handlar om sambolagen gör utskottet några motivuttalanden och föreslår också en smärre ändring i själva lagtexten. Beträffande möjligheten att frångå likadelningsprincipen vid bodelning säger vi att vi, eftersom endast bostad och bohag skall ingå i bodelningen i sambosammanhang, delar propositionens uppfattning att

någon schablonregel inte bör tillämpas vid jämkning enligt sambolagen. I stället skall en helhetsbedömning göras av samtliga omständigheter när man avgör om jämkning skall komma till stånd. Samlevnadens längd skall då bara vara en av flera omständigheter. Vi säger också uttryckligen att samma jämningsregel skall gälla vid bodelning med anledning av separation och bodelning med anledning av en sambos död. Detta berör sambolagens 9 §. I lagens 12 § gör vi ett tillägg som gör 15 kap. 1 och 3 §§ ärvdabalken gällande förlust av rätt till arv, tillämpliga också på samboförhållanden.

Som redan troligen framgått med betydande tydlighet är avsikten med denna nya sambolag att skapa åtminstone ett minimiskydd för svagare part. Man skulle gott kunna säga att lagen utgör ett exempel på traditionell svensk reformism. Det är inga stora steg eller långa språng precis, utan det gäller mera att sätta på pränt vad som efter hand kommer att framstå som rimligt och lagom. Eller också kan man uttrycka sig som justitieministern gör i propositionen:

”En lagstiftning som tillhandahåller en lösning på det nu angivna problemet med sambors gemensamma hem befattar sig endast med vad som ur sambors synvinkel är oundgängligt.”

Det är inte, och skall inte vara, tal om någon annan sorts äktenskap eller B-äktenskap. Till detta skall jag återkomma.

Att alla inte är jämlika och har samma möjligheter att hävda sin rätt har man länge insett. Inte ens äktenskap kan alltid garantera detta. Ett gammalt ordspråk säger: Där hemma gäller han för två.

Så till reservationerna, och först då till reservation nr 6. Bakom den reservationen står moderater och folkpartister. Till grund för reservationen ligger avslagsyrkanden i motionerna L102 yrkande 5, L103 yrkande 4, L104, L108 yrkande 1 och L110.

I denna reservation har moderater och folkpartister enats i ett avslagsyrkande avseende hela sambolagen. Men man synes ha kommit fram till den här gemensamma ståndpunkten efter att ha marscherat något olika vägar. Moderaterna tar för sin del någon sorts ideologisk eller möjligen dogmatisk sats i motionerna 102 och 104. Men sedan övergår de till att göra invändningar mot den föreslagna lagen av mera praktiskt karaktär. Egentligen tror jag att ni moderater vill säga: Inte, aldrig, nej. Vi vill inte ha det här, för det överensstämmer inte med vår politiska profil – och det kan man naturligtvis säga. Visserligen beskrivs en del problem i moderaternas motioner, men dem struntar vi i. Människor skall gifta sig – och därmed basta! Annars får de stå sitt kast. Per-Olof Strindbergs emfas inledningsvis tyder också på detta.

Folkpartiets utgångspunkt är delvis en annan. Man tycks anse att en sambolag är någon sorts frihetsberövande. Att lagstiftningsvägen skapa en enkel form av egendomsrättslig rättvisa är frihetsinskränkande. Vidare drar man alldeles olika slutsatser, jämfört med centern, av insikten att det faktiskt förekommer ett så stort antal samboförhållanden. Ingen lagstiftning behövs just därför att samboförhållandet är så vanligt, anser man. Centern, och även vi socialdemokrater för den delen, anser att det är just vanligheten i förhållandet som gör lagstiftningen motiverad. Det är inte alls särskilt svårt att föreställa sig att det bland ett stort antal samboförhållanden finns en hel

del förhållanden där den ene är betydligt starkare än den andre, där han gäller för två.

Nu är det litet lustigt med allt det här, för både majoritet och reserveranter slår ganska kategoriskt fast att det är önskvärt att äktenskapet bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande antalet människor. Vi är överens om det. Det är bra att människor gifter sig. Det blir ordning och reda då, även om äktenskap rakt inte är någon garanti för vare sig trohet eller trygghet. Många samboförhållanden kan säkert vara precis lika stabila och långsiktiga och skänka t. ex. samma goda uppväxtförhållanden åt barn som äktenskap kan göra. Men det är inte det vi pratar om, inte just nu i alla fall.

Det är bra om människor gifter sig, men ingen skall tvingas till det. Det skall vara frivilligt. Det betyder att vi lagstiftare inte heller skall göra livet så krångligt för människor som vill vara ogifta att vi får dem att foga sig och gifta sig mot sin vilja.

Den nya lagen begränsar valfriheten, sägs det i reservation nr 6. Men vi i majoriteten tycker att det snarare är tvärtom. Jag avser då äktenskapet med hela det regelsystem och allt positivt som hör till äktenskapet å ena sidan och samboförhållandet i rättsligt enklare former men med viss ordning och reda vid bodelningen och skydd för svagare part å andra sidan. Det är med andra ord tydliga alternativ. Sambor är också familjer. Familjer fungerar bättre under trygga förhållanden.

I den debatt som pågått sedan sambolagstiftningen först kom på tal har en sak tilldragit sig större uppmärksamhet än allt annat. I denna reservation benämns detta "känsliga integritetsfrågor". Om denna lag skall bli tillämplig vid bodelning skall man och kvinna ha levtt samman under äktenskapsliknande förhållanden, sägs det nämligen. Belackarna hävdar då att det nog kan bli väldigt besvärligt att klara ut vad detta är. Inte så värst besvärligt tror jag: Man skall ha gemensam permanentbostad, gemensamt hushåll, gemensam ekonomi eller ekonomiskt samarbete och ha skaffat sig bostad och bohag för gemensam användning. Dessutom skall förbindelsen inte vara för kortvarig, och i normalfallet skall man antas ha sexuellt samliv. Med andra ord handlar det om en helt vanlig parrelation. Sådana brukar inte vara alltför svåra att känna igen.

Vi som tillhör majoriteten tror att man har överdrivna farhågor när det gäller att se vad som är vad i detta fall, och när förhållandet har börjat och slutat. Dessutom är det naturligtvis mera spektakulärt att hänga upp motståndet mot denna lag på tankar om sexuallivet än på problem rörande när och varför man skaffat sig soffa och soffbord med lampa över.

Allt detta jag nu sagt går ut på att för majoritetens räkning yrka avslag på reservation nr 6. I samma svep tar jag med avslagsyrkandet på reservation nr 7. Det är en ren moderatreservation som går ut på att ingenting skall göras åt samboförhållandena i rättsligt avseende.

Reservation nr 8 är en ren folkpartireservation. Den är dessutom en reservation som jag enkelt kan konstatera att vi inte kommer att behöva votera om, eftersom den är en reservation med förslag till åtgärder om reservation nr 6 skulle vinna kammarmajoritetens gehör, och det tror jag väl ändå inte att den kommer att göra. För formens skull skall jag ändå yrka

avslag på denna reservation. Jag tänker dock inte helt avstå ifrån att göra några kommentarer till reservationens materiella innehåll.

Det är nämligen så som jag sagt tidigare, att folkpartiet inser att det finns en del problem i dag. Därför vill man, såvitt jag förstår både inskränka och utvidga tillämpningsområdet för 1973 års lag om ogifta samboendes gemensamma bostad. Dessutom tycker man att regeringen skall komma med förslag som gör det möjligt för sambor att ingå avtal om ungefär de saker som sambolagen nu täcker in. Man vill också ha ett visst efterlevandeskydd för samboende. Vari skillnaden består förstår jag inte riktigt, utom möjligen på det rent praktiska planet. Den som skulle vara i allra störst behov av ett skydd för svagare part skulle aldrig komma att omfattas av några avtal. Såvitt vi kan se är den generellt verkande lagen det enda sättet att skapa litet rättvisa åt den svagaste, och kanske i många fall åt de förhållanden som inlets när kontrahenterna varit mycket unga.

För övrigt, om något skulle framstå som någon alternativ sorts äktenskap, så vore det väl undertecknande av ett av riksdag och regering sanktionerat standardavtal, eller något liknande.

Om det inte vore ett så slitet uttryck skulle jag säga att denna reservation präglas av liberal kluvenhet – att både vilja ha och inte ha. Men jag tror att jag skall avstå från det.

Bakom reservation nr 9 står de tre borgerliga partierna. Två centermotioner utgör grunden. Den reservationen är inte emot något särskilt i vare sig äktenskapsbalk eller sambolag. Däremot utgår den ifrån att äktenskapet är ekonomiskt diskriminerat jämfört med andra samlevnadsformer och att det inte bör få fortsätta att vara så. Man vill att det skall kartläggas och dokumenteras hur det förhåller sig, så att det sedan går att jämka förhållandena till äktenskapets fördel i åtminstone de flesta avseenden där äktenskapet utgör en ekonomisk faktor.

Det finns många lagrum i den svenska lagboken som på olika sätt, och framför allt med olika utgångspunkter, reglerar samlevnad i ekonomiskt hänsende. Att skydda och skapa trygghet för barn har t. ex. ofta varit grunden för ett visst lagrums utformande. Jag är alldeles övertygad om att flera av motionärerna varit med om att tillskapa sådana lagar. Däremot skulle jag vilja tala med den ledamot av denna kammare som skulle ha varit med om att avsiktligt diskriminera äktenskapet till förmån för andra samlevnadsformer.

Diskriminera, fru talman, är ett hårt ord. Jag vill hävda att vi inte är så illvilliga i Sveriges riksdag att vi avsiktligt gör ofördelaktig-åtskillnad i något avseende. Däremot är det fullt klart att det är utomordentligt svårt att stifta lagar så att inte en samlevnadsform i något avseende framstår som mera förmånlig än en annan. Men att medvetet prioritera så – nej. Någon fullständig kartläggning, som reservanterna kräver, behövs därför inte. Det finns mycket annat att sysselsätta det svenska utredningsväsendet med. Däremot tycker jag att reservanterna skall återkomma med motioner i varje enskilt fall där de anser att skevheter förekommer, särskilt om de kan bevisa att det finns en prioritering som avsiktligt har satt äktenskapet åt sidan. Jag yrkar alltså avslag på reservation 9.

I reservation 10, som också är gemensam för de borgerliga partierna, krävs

en översyn av sambobegreppet med sikte på att åstadkomma en så enhetlig definition av detta begrepp som möjligt. Med detta spörsmål är det litet på samma sätt som i den föregående reservationen. Sambobegreppet används och definieras olika i olika lagar helt enkelt därför att lagarna har skilda syften och utgångspunkter. Det är klart att det skulle vara enkelt och bra, det tycker vi också, om detta begrepp hela tiden betydde detsamma. Dock måste man nog anse att de olika lagarnas materiella innehåll är viktigare än definitionen av begreppet. Jag utgår från att riksdagen tidigare i sitt lagstiftningsarbete har haft vettiga syften och tycker därför inte att vi skall anstränga oss in absurdum för att fixa ett enhetligt sambobegrepp som någon sorts självändamål.

Man kan nog också säga att om vi satte i gång maskineriet för att åstadkomma denna enhetliga definition, och dessutom lyckades, skulle vi bra rejält ha närmat oss det B-äktenskap som ingen vill ha.

I en sista reservation, nr 11, vill centerpartisterna i utskottet ha ett tillkännagivande till regeringen om vikten av en allsidig och bred information om den nya äktenskapsbalken och sambolagen. Utgångspunkten är att man anser att justitieministern har skrivit för litet i propositionen om informationsbehovet och att han därför skulle ta för lätt på detta behov. Två saker vill jag säga med anledning av detta.

Justitieministern har förvisso inte skrivit särskilt mycket om information. Man behöver emellertid inte vara mångordig för att verkligen mena vad man säger, även om jag nu inser att jag varit just detta – mångordig. Vi andra har i alla fall utgått från att regeringen inser att det finns ett informationsbehov.

Vidare: I utskottet har vi, trots reservationen, på något sätt varit eniga om behovet av information om nymodigheterna, och vi har skrivit särskilt om detta i betänkandet. Nog tror jag att det som utskottet skriver i sina betänkanden har en viss betydelse – annars skulle vi väl knappast hålla på med att lyfta fram saker vi ansåg särskilt viktiga på det vis vi ofta gör. Själv tror jag att det blir läst i regeringskansliet utan att vi skickar med uttrycklig läsanvisning.

Om denna reservation vill jag dock samtidigt gärna säga att den i grunden uttrycker en mycket lovvärd ambition. Människor skall få veta vad som gäller för dem. Vi är nog egentligen alldeles ense – utom att en del av oss inte anser att det behövs något tillkännagivande.

Summering, fru talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 6–11 och bifall till utskottets hemställan i motsvarande delar.

Till slut: Det är bra att sambolagen har stöd av tre riksdagspartier och att stödet finns i båda de politiska blocken.

Anf. 126 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag har ingen anledning att upprepa det anförande som jag har hållit tidigare i dag. Jag begärde ordet närmast därför att Berit Löfstedt sade: Herr Strindberg anser att folk skall gifta sig, och därmed basta.

Det kan naturligtvis inte vara någon hemlighet att jag, med den ideologi jag företräder, anser att äktenskapet är den bästa samlevnadsformen. Där finns klara regler. Det ger den största tryggheten för makarna och ger den största tryggheten för barnen. Det är ingen som helst tvekan om att jag har

den uppfattningen. Men därmed är inte sagt att jag har någon som helst åstundan att dirigera människor in i äktenskapet om de inte vill. Folk skall ha valfrihet. De skall få välja den samlevnadsform de själva vill ha.

Vi har däremot sagt, när det gäller sambolagen, att vi inte kan begripa varför man skall gå in och lagreglera för människor som avsiktligt har valt en icke reglerad samlevnadsform. Det är ju det man gör med sambolagen. Den som inte vill ha sitt förhållande lagreglerat tvingas avtala bort lagen!

Vidare tycker jag att sambolagen invaggar kontrahenterna i en falsk trygghetskänsla. Den ger nämligen inte den trygghet som människor kanske tror. Det som jag framför allt underströk i mitt anförande tidigare i dag var, att sambolagen kommer att skapa en lång rad juridiska problem, inte minst när det gäller att fastställa när ett samboförhållande har upplösts. Det är det vi har pekat på i reservation 6. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den reservationen.

Anf. 127 BENGTT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Berit Löfstedt beskriver sambolagen i termer av frihetsberövande. Jag förstår inte riktigt varifrån den terminologin kommer – den kommer i varje fall inte från folkpartiet. Men frihet handlar det om – frihet att välja den livsform man själv önskar intill den gräns där man skadar andra. Det är rimligt att man i en demokrati får göra det, och det bör gälla även samboende.

Berit Löfstedt säger att tolkningen av lagen är enkel och att det gäller helt vanliga parrelationer. Ja, om det hade varit så enkelt! Jag tror att Berit Löfstedt är alldeles unik och ensam om den tolkningen.

Vi kan ta ett testexempel. Jag skall inte välja något krångligt exempel utan ett vanligt och normalt fall. Två ungdomar bor i var sin lägenhet. S. k. tycke uppstår. De träffas efter hand än i den ena, än i den andra lägenheten. Till slut bestämmer de sig för att flytta ihop. Om inte annat så blir det billigare, då har man ju bara en hyra. Frågan är om man skall bo i pojkens eller flickans lägenhet. Ja, det visar sig så småningom, men det intressanta är: Gäller sambolagen här och vad betyder det bodelningsmässigt? – Detta, Berit Löfstedt, är en typsituation, och eftersom det är så enkelt behöver man inte fråga någon, utan det är bara att svara alldeles själv.

Berit Löfstedt säger att det är spektakulärt av folkpartiet att börja snoka i sexlivet för att se efter om ett förhållande är äktenskapsliknande eller inte. Det är inte vi som har kommit på den idén. Det står i propositionen, som är skriven av departementschefen. Vi följer bara vad som står där och utgår från att det var meningen.

Folkpartiets modell till sambolagstiftning präglas av liberal kluvenhet, påstås det här. Ja, det är klart att det är mycket enklare att anlägga ett kollektivt synsätt och dra alla över en kam, men det är nu så att människor inte är lika. Vi har i enlighet med god liberal tradition ett synsätt som utgår från den enskilda människan och anpassar oss efter det. Vad vi har sagt är att vuxna, icke omyndigförklarade människor skall kunna sköta ett samboförhållande alldeles själva. Men vi säger dessutom att när det finns gemensamma barn finns det anledning till en särskild skyddslagstiftning. Det är detta det handlar om. Så enkelt är det.

Anf. 128 MARTIN OLSSON (c) replik:

Fru talman! Centern stöder som bekant förslaget till sambolag, eftersom vi tycker att den utgör ett värdefullt skydd för den svagare parten. Jag skall alltså i min replik ta upp tre andra reservationer som Berit Löfstedt berörde. Det gäller bl. a. informationen. Berit Löfstedt förundrade sig över att vi hade reserverat oss här, även om hon uttryckte något positivt att det var en lovvärd ambition.

När jag läste propositionen sökte jag efter var det sades något om hur man skulle informera svenska folket om denna synnerligen viktiga lagstiftning, som skulle få retroaktiv verkan. Det fanns ingen rubrik om information men på s. 111 finns punkten 2.8, Kostnader och resursbehov, och där står: "Jag har redan tidigare framhållit att de nya reglerna medför ett behov av information till allmänheten. Det kan ske dels genom modernisering av redan befintligt informationsmaterial på familjerättens område, dels genom en särskild informationsinsats i samband med att den nya lagstiftningen träder i kraft. Dessa informationsinsatser kan rymmas inom ramen för tillgängliga medel." – Det kommer alltså inte att kosta någonting.

Längre fram i propositionen står under punkten Inriktningen av en lagreglering för sambor: "Liksom de sakkunniga – – – förutsätter jag att information om den nya lagstiftningens innehåll, och särskilt om skillnaderna mellan reglerna om äktenskap och reglerna om sambo-förhållanden, lämnas via massmedia och i skolorna." – Detta är allt som står om information i propositionen.

Då är det väl helt naturligt att man som riksdagsledamot i en motion tar upp vikten av information. Eftersom detta helt hade förbigåtts i propositionen tyckte vi från centerhåll att vi inte bara skulle skriva om informationsfrågan i utskottsbetänkandet utan att det också skulle ges regeringen till känna. Därför har vi gjort reservationen 11.

Reservation 10 avser en översyn av sambobegreppet. Berit Löfstedt var övertygad om att det är onödigt. Vi anser att det vore praktiskt om sambobegreppet *så långt möjligt* hade samma betydelse i olika lagstiftningar. För närvarande används olika kriterier. Det är inte vi i centern som kommit på den tanken, utan den fanns i flera remissvar över familjelagssakkunnigas betänkande. Det skadar ingen, och det underlättar för sambor att veta om de är sambor enligt sambolagen och om de är det enligt andra lagar – jag skall inte räkna upp vilka det gäller; det kan vi se i lagrådets protokoll, där fyra olika rättsområden finns uppräknade. Det är bra för samborna, och det är bra för affärsmännen, myndigheter, osv., som tecknar avtal med samborna, att veta vad som gäller.

När det gäller äktenskapets ekonomiska konsekvenser har vi i reservation 9 yrkat att det skall kartläggas i vad mån det är oförmånligt för människor att gifta sig jämfört med att leva under andra samlevnadsformer. Det är en viktig fråga. Det är en utbredd uppfattning bland människor att det i många fall inte "lönar sig" att gifta sig, som de säger, och det skadar äktenskapet. Det är för att slå vakt om äktenskapet vi vill ha till stånd den kartläggningen.

Anf. 129 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag erkänner gärna dels att jag inte är jurist – jag kanske ändå kan få delta i den här debatten – dels att jag har en fallenhet för drastiska formuleringar.

Till Per-Olof Strindberg skulle jag vilja säga: Jag tycker också äktenskap är bra. Jag skulle kunna göra en lång utläggning om varför jag tycker det. Men jag tycker ändå att det är bra att även människor som inte är gifta får en vettig trygghet för sina relationer. Litet av den fantasi som man använder till att tänka ut hur besvärligt det här skall bli tycker jag att man skulle kunna använda till att tänka ut hur bra det också skulle kunna bli.

Bengt Harding Olson! Lägenheten spelar ingen roll – den har ju i bägge fallen anskaffats innan personerna i fråga flyttade samman. Men de är alldeles klart sambor när de har flyttat ihop – det är det enklaste med alltihop.

Till Martin Olsson vill jag säga: Bäste Martin! Det blir nog bra det här med informationen. Vi vill ju ha det, både du och jag – förlåt att jag sade "du"; det var inte avsiktligt. Vi vill ju alla ha informationen, och jag tror att det blir bra med det.

När det sedan gäller kartläggningen tror jag att det kan räcka med vad jag redan har sagt. Jag tycker inte heller att man avsiktligt skall missgynna äktenskapet – självfallet inte! Äktenskapet är som jag sade redan från början en utomordentlig samlevnadsform.

Anf. 130 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret från Berit Löfstedt. Det var en enkel fråga jag ställde – det gällde ett typfall. Jag vill inte på något sätt klandra Berit Löfstedt för att hon inte kunde svara på den. Mot bakgrund av att hon själv säger att det här är enkelt tyckte jag att jag ändå skulle drista mig att ställa frågan.

Det är nämligen på det sättet att vi här har fått besked om att skyddet inte gäller i just den här typsituationen. Men jag skall inte föra debatten längre på den punkten – det är inte säkert att den uppgiften är korrekt heller – även om jag vet att Berit Löfstedt under sittande förhandling har fått assistans även från departementet. Lägenheten ingår nämligen inte i bodelningen, men det kan finnas andra övertagandemöjligheter enligt lagstiftningen – så krånglig är den.

Man säger här att vi är litet kluvna. Men är det några som är kluvna och framför allt motsägelsefulla är det socialdemokraterna. Vi har ju i dag ett embryo till sambolag, men nu har vi ett förslag som är mer omfattande. Är den här ändringen stor eller liten, frågar jag mig. Berit Löfstedt är oklar på den punkten, och det är klart att hon inte kan bli klarare än vad justitieministern var här tidigare. Han sade å ena sidan att det är ett väsentligt förbättrat skydd; å andra sidan är det fråga om en begränsad utvidgning. Är det en betydelsefull förändring eller är det det inte? Man kan inte sitta på två stolar samtidigt – man måste bestämma sig.

Man talar sig varm för behovet av sambolagen. Finns det behovet eller finns det inte? Är det stort eller är det litet? Är det så att det är stort – varför undantar man då villafastighet? Det finns ju en övertaganderätt. Om det handlar om en bostadsrätt, som kostar ganska mycket här i Stockholm, gäller

skyddet. Men om det är fråga om en villa som kostar lika mycket, då gäller det inte. Var finns logiken här? Och varför finns det över huvud taget en utträdesrätt? Om det nu är så viktigt med en skyddslagstiftning, hur kan man då å andra sidan säga att det skall finnas en möjlighet att avtala sig bort från denna skyddslagstiftning?

Varför är det på det viset? Detta är helt ologiskt. Man måste bestämma sig: Är lagstiftningen bra eller är den dålig, behöver vi den eller behöver vi den inte? På den punkten skulle jag gärna vilja ha ett svar av Berit Löfstedt.

Anf. 131 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Fru talman! Bengt Harding Olson skall få ett svar, som är ungefär lika vänligt som det anförande han själv höll – jag trodde att vi hade en vettig samtalston här i kammaren. För egen del tycker jag att lagen är betydelsefull och lagom.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Harding Olson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

30 § Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsupphåll.

31 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

32 § Äktenskapsbalk m. m.

(forts. lagutskottets betänkande 18)

Anf. 132 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det må vara naturligt att jag, som tillsammans med Evert Svensson är de enda i riksdagen kvarvarande av dem som tillhörde familjelagssakkunniga hela tiden mellan 1969 och 1981, känner något av nostalgi när nu riksdagen debatterar slutresultatet av de tusentals arbetstimmar som utredningens ledamöter och sekretariat lagt ner på familjelagstiftningen.

Men jag känner också litet av beklämning när jag konstaterade att den justitieminister vi har i dag inte ansett det värt att finnas i kammaren när frågan debatteras. Jag finner det vara en nonchalans inte bara mot riksdagen som lagstiftande församling utan också gentemot svenska folket, som nästan alla kommer att beröras på ett påtagligt sätt av de lagförslag som vi nu diskuterar. Det var kanske också litet beklämande att konstatera Berit Löfstedts okunnighet om allt det förarbete som lagts ner på lagförslaget.

Samtidigt vill jag gärna erkänna att förslaget andas en respekt för äktenskapet och familjen som inte var rådande när direktiven skrevs i slutet av 60-talet. I de stämningar som då rådde var arv något betydligt mera negativt än vad det är i dag. Förändringen i uppfattningarna visar sig i det

faktum, vilket också Lennart Andersson hänvisade till, att vi som då var reservanter kan konstatera att flera av våra förslag återfinns i propositionen.

Som exempel vill jag nämna att statsrådet Kling begärde att de sakkunniga skulle se över sekundosuccessionen, dvs. de bestämmelser som ger den först avlidne makens arvingar rätt till del i den sist avlidnes kvarlåtenskap. Departementschefen ansåg då att det fanns mycket som talade för att det systemet borde utmönstras ur lagstiftningen.

Dessutom föreslogs, som vi vet, att laglotten skulle utmönstras ur ärvdabalken, varvid dock vissa barn skulle ha rätt till underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen.

De två förslagen från dåvarande departementschefen ger en god bild av hur man 1969 såg på arvsrätten över huvud taget. I princip innebar detta förslag att barns lagliga rätt att ärva sina föräldrar skulle tas bort. Den efterlevande maken kunde göra vad han ville med det han eller hon ärvt av sin make och detta oberoende av om det rörde enskild egendom eller ej. Testamentsförordnanden skulle dock gälla.

Det har, som jag sade, skett en förändring i uppfattningen om äktenskapet som grundstenen i familjelivet. Det nu föreliggande förslaget ger barn arvsrätt efter sina föräldrar. Laglotten finns kvar. Inte heller har det nu förekommit någon diskussion om äktenskapsbalkens portalparagraf om att makar skall visa varandra trohet och hänsyn. På den tiden var starka krafter i gång för att utmönstra trohetskravet.

Också sekundosuccessionen finns kvar. Arvingar får, när den andra maken avlidit, rätt att få ut sin kvarlåtenskap efter den först avlidne.

Men i ett avseende verkar det nu föreliggande betänkandet sakna sinne för hur verkligheten egentligen ser ut. Jag syftar då på att man i lagstiftningsförslaget inte gjort några bedömningar om den stora förändring som ägt rum vad gäller äktenskapens och andra samlevnadsformers bestånd. Låt mig teckna en realistisk bild av hur det i framtiden kommer att se ut. Ena maken dör, i ett äktenskap där det finns barn. Den efterlevande säljer sitt ärvda hus och köper ett nytt tillsammans med sin nye sambo. Förhållandet brister så småningom, och hon gifter om sig igen. Så småningom dör hon, och nu skall hennes barn i första äktenskapet göra sin arvsrätt gällande gentemot efterlevande maken i andra äktenskapet, samtidigt som bodelning ägt rum när samboförhållandet upplöstes, ett bodelningsförhållande om bostad och bohag.

Detta är den verklighet som vi står inför. Nog kommer problemen kanske att kunna lösas – människor har ju en vilja att i allmänhet göra upp i godo – men i ett avseende finner jag lagstiftningen nästan omänsklig. Jag syftar då på att maken skall ärva det som är enskild egendom. Denna egendom kan vara allt från släktgårdar eller familjeklenoder till bara några aktier. Ofta är det saker som gått i generationer och släktled, och som genom den nu föreliggande lagstiftningen förs över i en ny släkt, där den fria förfoganderätten ger utrymme för den efterlevande maken att t. ex. i ett nytt förhållande förhindra att kvarlåtenskapen någonsin kommer barnen efter, den först avlidna till godo.

Jag vill erinra om att flera remissinstanser har vänt sig mot det föreliggande förslaget. Därtill kommer att detta helt omotiverat frångår de långa och

intensiva ansträngningar som gjorts för att harmonisera lagstiftningen mellan de nordiska länderna, särskilt på familjerättsens område.

Herr talman! Moderaterna i utskottet har reserverat sig mot sambolagen och dess verkan. När utskottet säger att den nu föreslagna lagen inte innebär att man inrättar ett särskilt B-äktenskap för sambor är det fel. Vad man bortser från är att de som föredrar att leva tillsammans utan att gifta sig är vuxna människor, som i dag i betydligt högre grad än vad som gällde för 15 år sedan är medvetna om att deras relation inte är lagbunden och att de frivilligt har avstått från att lagligt reglera sina mellanhavanden.

Många samboförhållanden – och det har inte nämnts här i dag i debatten – består dessutom av äldre människor med äktenskap bakom sig som under de senare åren av sina liv vill leva tillsammans utan att blanda samman sina ekonomier. Dessa ställs med den nu föreslagna lagen i en orimlig situation.

Familjelagssakkunniga hade föreslagit långt gående övergångsbestämmelser. Men den nu föreliggande lagen skall träda i kraft inom kort och får nästan omedelbar verkan. Detta måste innebära att praktiskt taget alla som i dag lever i parförhållanden måste se över de äktenskapsförord, avtal och testamenten som skrivits, och de som inte har några måste upprätta sådana. Våra familjerättsadvokater kommer att bli överhopade med uppdrag. Mest synd är det om de makar som inte hinner förändra sina förhållanden eller sina avtal innan ett dödsfall sker.

Den nu föreslagna sambolagen kommer, som jag bedömer det, att mycket snart behöva ses över. Stridigheter kommer att uppstå om vad som menas med sambo, bostad, bohag, och inte minst hur en för gemensamt bruk anskaffad bostad som substitut för en av den ena parten tidigare ägd bostad skall bedömas.

Herr talman! Familjelagssakkunniga hade uppriktigt önskat att vi skulle få till stånd en äktenskapsbalk så väl genomarbetad att den för långa tider framåt skulle gälla oförändrad och därmed bli välkänd för alla medborgare i detta land. Så är inte fallet med det nu föreliggande förslaget. Ett bifall till de moderata reservationerna skulle avsevärt förbättra förslaget, därför att det då i högre grad skulle stå i samklang med svenska folkets rättsuppfattning.

Anf. 133 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag har med mycket stort intresse lyssnat på debatten i dag, och jag har nu som många andra gånger försökt att följa med argumenteringen. Jag vet inte, herr talman, om jag någon gång tidigare under den period jag varit i riksdagen upplevt att ett förslag blivit så "punkterat" som förslaget blev av Bengt Harding Olson m. fl. i dag.

Samhällets syn på familjen-äktenskapet är ideologiskt sett mycket bärande. För den avslöjar synen på samhällets egen stabilitet. De naturliga sociala grupperna, av vilka familjen utgör den mest fundamentala, är viktiga, för det första därför att de gör det möjligt för människan att utveckla hela sin personlighet och påta sig ansvar för andra. För det andra är de naturliga sociala grupperna ett viktigt skydd mot totalitarismen. Den maktfullkomliga, centraliserade välfärdsstaten riskerar att utvecklas i kollektivistisk och totalitär riktning, om inte de naturliga gemenskaperna är starka och de offentliga institutionerna avbalanserade. Familjens stabilitet och styrka är

därför en viktig grund för ett stabilt demokratiskt samhälle. Därför bör det ligga i lagstiftarens intresse att stärka denna naturliga sociala gemenskap.

Mot den bakgrund jag här skisserat är alltså de beslut kammaren har att fatta här i dag av stor principiell betydelse.

En fungerande familj med värme och sammanhållning är det mest centrala i livet för de flesta människor. Familjen som livsgemenskap utgör, som vi i kds ser det, en förutsättning för ett gott och varaktigt samhälle. Utan fungerande hemmiljöer upphör också samhället att fungera. Den öppna familjen med omsorg om de egna och utomstående utgör grunden för en trygg samhällsgemenskap och för en berikande social gemenskap. I levande hemmiljöer får vi den bästa skolningen i solidaritet och medmänsklighet.

Vår tids många problem är till stor del hemmens och familjernas problem. Äktenskapet har för många förlorat sin innebörd och mening. Därför har både barn och vuxna ofta svårt att klara av djupa och varaktiga relationer. Samtidigt vet vi att behovet av sammanhållning och värme är större i dag än kanske någonsin.

Samhället måste genom politiska beslut och en medveten opinionsbildning skapa en god jordmån för fungerande familjer. Familjerna måste återfå möjligheten att själva vårda och fostra sina barn. Arbetet med hem och barn måste åter erkännas som en fullgod samhällsinsats. Föräldraansvar och barnomsorg över huvud taget måste lyftas fram och få högre status än allt vad karriärjakt heter.

Herr talman! Jag kan inte tänka mig annat än att skilsmäsoantalet inger alla stor oro. Familjesplittringen drabbar hårt och orsakar skador och lidanden främst för barnen. Sambandet mellan skilsmässor och psykiska problem bland barn är klarlagt. Skilsmäsoökningen har enligt vår uppfattning ett klart samband med äktenskapslagstiftningens försvagning och med den s. k. neutralitetsideologin i synen på äktenskap eller fri samlevnad. Denna inställning bör överges av samhället, och det av flera skäl.

Mycket tyder på att Sverige har den största separationsfrekvensen i världen, om äktenskap och samboende sammanräknas. Samhället har tyvärr uppvisat en påfallande likgiltighet inför familjestabiliteten. I det avseendet intar Sverige en icke särdeles berömvärd särställning i världen.

Det livsvariga äktenskapet bör prioriteras som samlevnadsform. Det ger familjen större stabilitet, och barnen trygghet. Det markerar en medveten viljeinriktning, det garanterar makar rättssäkerhet och jämställdhet.

Samhället bör alltså ge makar stöd för att i möjligaste mån undvika familjesplittring. Det kan ske genom att man i opinionsbildningen betonar värdet av ett moget och ansvarsfullt handlande i konflikter, ger möjlighet till familjerådgivning och genom rättsregler ger makarna tid och möjlighet att ordentligt tänka igenom sina beslut. Skilsmässa får inte vara ett enkelt sätt att lösa konflikter. Det får inte, som nu, vara ekonomiskt förmånligt att skiljas eller att välja samboende framför äktenskap.

Herr talman! Det finns en rad både praktiska och ideologiska skäl bakom synen på behovet av en livsvarig och av samhället prioriterad samlevnadsform, äktenskapet. Men även rent juridiska aspekter pekar i samma riktning. Det är logiskt ohållbart att samhället – staten, dvs. vi här i kammaren – uppställer en rad regler för äktenskapet, vilka är motiverade av allmänna

skäl, och sedan hävdar att det är likgiltigt om de enskilda väljer att ingå avtal som främjar dessa allmänna skäl.

Den svenska utvecklingen, manifesterad bl. a. genom lagutskottets betänkande om äktenskapsbalk och sambolag, innebär när det gäller den här typen av samlevnadsregler dels att man erbjuder par ett avtal benämnt äktenskap, dels att man skapar en generell lagstiftning för samboende, där det är samhället som fäller avgörandet om samboende föreligger eller inte. Denna utvecklingslinje innebär på sikt att samboende och äktenskap jämställs alltmer i juridisk mening. Frågan är då varför samhället skall ha flera rättsfigurer för samlevnad mellan man och kvinna.

Det goda samhället bygger på fungerande och stabila familjegemenskaper, enligt kristdemokratiskt synsätt. Det borde därför vara ett samhälleligt mål att värna om familjestabiliteten. Det finns redan i dag i fråga om äktenskapskillnad en antydning om att familjestabiliteten är något positivt, genom att betänketid är obligatorisk om det finns barn under 16 år. Denna inriktning borde klarare markeras i lagstiftningen. Familjestabilitet är något positivt, inte bara för barnens skull utan även för de båda parterna i ett samlevnadsförhållande.

Principiellt sett borde det inte finnas behov av att uppställa mer än en avtalstyp genom lagstiftning. Genom uppställande av tämligen detaljerade regler för samboende utan äktenskap har samhället i dag skapat ett "andra klassens" äktenskap – eller, som någon sade tidigare här, ett B-äktenskap – samtidigt som par som genom sin samlevnad velat avstå från lagreglering påtvingats sådan av samhället. Den utvecklingen fullföljs genom regeringens och lagutskottets majoritetsförslag.

Ett enda regelsystem, äktenskapet, är därför den bästa lösningen för att tillgodose flera viktiga mål. Den sakliga regleringen blir enhetlig. Systemet blir lättillämpat. Dessutom blir det lättare för den enskilde att bedöma sin egen juridiska situation. Äktenskapet bör alltså vara den normala rättsfiguren för fall av långvarig samlevnad mellan man och kvinna. I konsekvens med detta bör lagstiftningen vara restriktivt beträffande fri samlevnad. För rättsliga konflikter i det senare fallet kan en allmän skälighetsregel tillämpas.

Herr talman! Jag tycker det är positivt att moderater och folkpartister i lagutskottet har lyckats skriva sig samman kring de krav som vi i kds för fram i fråga om sambolagen. En liten glimt av hopp skönjer man också i den gemensamma icke-socialistiska reservationen om behovet av en kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser, vilken tillgodoser ett krav jag framfört i en av mina motioner.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till motionerna L409 och L220. Jag hade gärna – vill jag understryka – sett att det hade funnits möjlighet att yrka bifall också till yrkandena 1 och 2 i motion L103, men eftersom lagtext saknas får jag låta bli att göra det. Jag ber också att få yrka bifall till reservation 6, och för den händelse reservation 6 bifalles av riksdagen yrkar jag även bifall till reservation 7. Även reservation 9 yrkar jag bifall till.

Anf. 134 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Vpk stöder propositionens förslag om att den nuvarande giftermålsbalken ersätts med den föreslagna äktenskapsbalken. Vi har därför inte väckt någon motion i anslutning till propositionen.

Däremot behandlas i lagutskottets betänkande en motion som jag skrev 1986, och den handlar om delning av skadeståndsbelopp. Vid skadeståndsmål förekommer det ofta att engångsbelopp utbetalas. Den skadelidande får detta engångsbelopp som ersättning för sveda och värk, för nedsatt fysisk eller psykisk funktion i framtiden och för annan ideell skada.

Med den hittillsvarande lagstiftningen, som finns i giftermålsbalken, följer att i de fall den skadade vid utbetalning av sådant engångsbelopp är gift och inte äktenskapsförord eller boskillnad mellan makarna finns, kommer vid skilsmässan hälften av boets behållning att utgöra den andre makens giftorätt, dvs. den andre maken kommer genom sin giftorätt att få också hälften av det belopp som den skadelidande har fått som ersättning för sina skador och också för att täcka framtida behov. Detsamma kan också gälla om man har fått ett handikappfordon på grund av sitt handikapp.

Det är inte svårt att föreställa sig att den som genom en skada blivit handikappad i vissa situationer i ett äktenskap kan komma i underläge. Det kan vara svårt att hävda att en förmögenhet, bestående av ett sådant här engångsbelopp, genom äktenskapsförord skall utgöra enskild egendom. I det fall då den skadade är gift vid utbetalningen av ett engångsbelopp finns det knappast möjlighet att detta belopp skall bli enskild egendom genom boskillnad, om inte maken eller maken samtycker till det.

Detta var bakgrunden till min motion. Men med den nya äktenskapsbalken och den utförliga behandling av motionen som lagutskottet har gjort, vilket jag vill tacka för, bedömer jag det så att risken för en oskäligen delning av skadeståndsbelopp och rehabiliteringsersättning nu kommer att vara undanröjd.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

33 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:17 om inteckning av bostadsrätt.

Inteckning av bostadsrätt

Anf. 135 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till lagutskottets betänkande nr 17.

Det måste anses rimligt att möjlighet att inteckna en bostadsrätt införs. Det skulle innebära att lån till förvärv av bostadsrätt skulle kunna ges på samma villkor som vid förvärv av småhus. Upplåtelseformen bostadsrätt har i likhet med småhusägandet betydande fördelar från både samhällsekono-

misk och familjeekonomisk synpunkt. Frågan har tidigare behandlats, varvid det vid remissbehandlingen framkom att flera instanser ställde sig bakom tanken att medge inteckning i bostadsrätt. Genom erforderliga författningsändringar kan möjlighet att inteckna bostadsrätt uppnås. Lånen blir billigare, vilket medför att fler människor ges möjlighet att förvärva en bostadsrätt. Bostadsrätts värde som säkerhet måste stärkas.

Anf. 136 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Lagutskottets betänkande 1986/87:17 om inteckning i bostadsrätt gäller ett ärende som har förekommit i kammaren 1985, 1986 och även tidigare. Jag har roat mig med att se efter vad som sades förra året vid den här tiden då riksdagen behandlade motsvarande ärende. Då sade man att det inte fanns anledning att justera de regler som gällde tidigare och fortfarande gäller. De har fungerat bra.

Majoriteten i lagutskottet uttalar i år igen att en bostadsrätt anses som en tämligen god säkerhet för lån till förvärv av bostadsrätt och att det inte syns föreligga något behov av ytterligare möjligheter att belåna bostadsrätter. Utskottet har alltså undersökt hur det förhåller sig. Det är inte bara för att vi år efter år skall säga samma sak som vi gör detta uttalande, utan det finns faktiskt exempel på att lånemöjligheterna är goda. Med anledning därav yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på motionerna L503 och L504.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

34 § Föredrogs
lagutskottets betänkande
1986/87:19 om anslag till bokföringsnämnden (prop. 1986/87:100 delvis).

Beträffande detta betänkande konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

35 § Föredrogs
kulturutskottets betänkande
1986/87:12 om anslag till allmän kulturverksamhet m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Anf. 137 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Kulturutskottet har vid årets behandling av kulturavsnittet av budgetpropositionen delat upp ärendena på fler än ett betänkande. I det nu behandlade tar utskottet upp vissa övergripande frågor och lämnar förslag om anslagen till allmän kulturverksamhet.

Oaktat uppdelningen finns det 28 reservationer fogade till betänkandet. Detta skall inte tas som att det råder djup oenighet om vilken kulturpolitik som skall föras i vårt land. Utskottets ledamöter torde tvärtom vara eniga om betydelsen av att vi i vårt land har en levande kulturell verksamhet som kan nå ut till alla människor och bidra till att förgylla vardagen och låta människor uppleva att det finns en verklighet bortom vardagens:

Det vore fel att säga att svenska folket är ointresserat av kultur. Det läses och sjunges och spelas och lyssnas och målas och väves och tittas och skapas, minst lika mycket i vårt land som i andra länder. Vad som däremot är mindre glädjande är att tillgänglig kulturstatistik visar att vi lånar litet mindre på bibliotek och att vi inte går på teater eller besöker utställningar i den ökade grad som anslagsutvecklingen borde ha medfört.

Samtidigt har kulturskapare av olika slag svårt att ekonomiskt klara en levnadsstandard som de flesta i Sverige finner naturlig.

Någonstans har det blivit fel, och det är riksdagens sak att rätta felet och se över målen för kulturpolitiken.

Det är nu 13 år sedan riksdagen fastställde de kulturpolitiska mål som sedan dess varit styrande för anslagsutvecklingen och kulturlivets utformning.

Mycket händer på 13 år. 1974 hade kulturrevolutionen i Kina satt sina spår också hos oss. Självverksamhet betonades mer på den professionella konstnärliga verksamhetens bekostnad. Kvalitet var ett elitistiskt ord, som sattes i motsats till folklighet. Kulturen skulle utgå från människors egna förutsättningar och gavs sällan ett egenvärde. Betecknande är att de tre av de åtta kulturpolitiska målen som direkt syftar på kulturverksamheten placerades sist.

Det råder ingen oenighet om värdet av de åtta målen eller om deras betydelse. Det råder däremot oenighet om huruvida de bör kompletteras och om inte tiden är mogen för att de bör granskas vad gäller detaljutformningen mot bakgrund av den kulturpolitiska utvecklingen under dessa 13 år.

De tre borgerliga partierna har i reservation nr 1 förordat att en översyn kommer till stånd. Utskottsmajoriteten har inte velat gå med på detta.

Herr talman! Jag skall här lägga några synpunkter på varför vi moderater vill ha en översyn gjord, och jag skall då utgå från de mål som i dag gäller.

Ett av målen lyder: Mötverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet. Självfallet skall vi göra detta, och det är med beklämmande vi kan konstatera att detta mål inte uppfyllts. Det finns i dag i vårt land tidskrifter och publikationer vilkas utgivande har ett enda syfte: att göra pengar på människors sämsta egenskaper. Videovåld och tidskriftsvåld med barnpornografi och sadism av värsta slag må vara förbjudet i lag, men lika fullt råder stor efterfrågan, som tillfredsställs av kommersiella intressen.

Vad som däremot inte kom med vid fastställandet av målen var kommersialismens positiva verkningar. Aldrig någonsin har det lyssnats så mycket på musik som nu. Stereoapparater och förnämliga uppselningsanläggningar upplever en ständigt ökad efterfrågan, och var och en kan i dag komma över skivor och kassetter av förnämlig konstnärlig standard.

Under senare år har företaget alltmer kommit att finansiera utställningar, musikveckor och gästspel. Och visst ligger kommersiella intressen bakom detta! Men vad gäller idrotten upplever företagen och organisationerna att sponsringen har ett positivt värde för företaget eller organisationen. Att man samtidigt medverkar till uppskattade kulturinsatser må glädja varje kulturintresserad medborgare.

Så tycks dock inte vara fallet. Socialdemokratiska ledamöter associerar ännu ordet kommersialism med något negativt och kan därför inte erkänna att kommersialismen också har en positiv sida. Det vore tacknämligt om utskottsmajoritetens företrädare närmare ville belysa den uppfattning som framförs i betänkandet, nämligen att dagens sponsring skiljer sig från forna tiders mecenatverksamhet.

Också det sociala målet bör ses över, mot bakgrund av att det inte har uppfyllts. Vi har fortfarande en social skiktning vid antagandet till högskolorna. Det är de redan kulturvana som ökar sin kulturkonsumtion, medan någon särskild spridning inte har kommit till stånd. Målet är riktigt, men för att kunna uppfylla det fordras en ökad decentralisering. I vår reservation hänvisar vi till det faktum att de Stockholmsbaserade institutionerna har ett ansvar för att verksamheten också kan bedrivas utanför huvudstaden. Även televisionen skulle på ett helt annat sätt kunna medverka till att uppfylla det sociala målet, om man i högre grad ansträngde sig för att återge föreställningar och utställningar som visats i de stora städerna.

Herr talman! Jag vill i fråga om kulturverksamhetens regionalisering säga några ord om det statliga stödet till regional kulturverksamhet. Socialdemokraterna har här en reservation, eftersom utskottets majoritet – bestående av de borgerliga och vpk – enats om att i en ytterst försiktig skrivning yrka på att en utredning tillsätts, vilken skall lägga fram förslag om den fortsatta utbyggnaden av det statliga stödet till den regionala kulturverksamheten. Utskottsmajoriteten vill att utredningsuppdraget inte skall innehålla bindande direktiv. På det sättet får utredningen möjlighet att undersöka huruvida det nu gällande systemet med grundbidrag är det bästa också sedan utbyggnaden av grundbeloppssystemet upphört under budgetåret 1988/89.

Om det nuvarande systemet bibehålls, kan – vi vet inte säkert – svårigheter uppkomma i varje fall på musikområdet, där regionerna skall få statligt stöd genom överföring av resurser i första hand från regionmusiken. Dessa resurser skall fördelas efter särskilda förhandlingar. Det har också visat sig att institutionerna i andra större städer, såsom Göteborg och Malmö, har krav på sig att serva stora områden omfattande också närliggande kommuner, vilket innebär en orimligt stor belastning på storstadskommunen. Jag vet att Bengt Göransson någon av de senaste dagarna har uppsökt av representanter för Helsingborgs stadsteater, vilka har framfört liknande uppfattningar.

Utskottet erinrar här om den regionala samverkan som finns på musikom-

rådet i Västsverige och Skåne. Utskottsmajoriteten betonar också betydelsen av att det stöd som utgår *inte* får skapa osäkerhet hos institutionerna om deras framtida verksamhet.

Ingen av oss önskar att kulturlivet skall vara statiskt. Detta måste, som vi ser det hela, innebära att också formerna för bidragsgivningen kan förändras i takt med samhällsutvecklingen.

Herr talman! Så åter till frågan om de kulturpolitiska målen. Kulturpolitiken bör utformas med hänsyn till eftersatta gruppers erfarenheter och behov. Det är ett av målen. Men man borde nog på allvar undersöka vilka de kulturellt eftersatta grupperna egentligen är. När det gäller den socialdemokratiska satsningen på löntagarna utgår man från att det är bland dem som de mest eftersatta medborgarna finns. Men det är bland de arbetslösa, de sjuka och de handikappade som kulturbristen är störst. Det gäller också de gamla, som många gånger inte vågar sig ut på kvällarna och således inte kan komma i åtnjutande av kulturaktiviteter av olika slag.

Vi moderater tycker inte att kulturrådet har förutsättningar att styra kulturlivet i den grad det hittills har gjort. Genom att kulturrådet mer eller mindre egenmäktigt förfogar över de flesta av de miljoner som staten satsar på kulturverksamhet och sedan självt utvärderar sin verksamhet skapas ett organ som motverkar mångfald och variation. **Vi anser att kulturministerns förslag att kulturrådet bör minska sin utredningsverksamhet är ett steg i rätt riktning, men det är bara ett steg, och det finns plats för fler.**

Visst är det riktigt att det behövs mer pengar till kultur, men det är också viktigt att medborgarna i högre grad kan disponera sin inkomst genom lägre skatter och därmed betala för kulturupplevelser.

Det finns en brist på logik i den socialdemokratiska kulturpolitiken. Genom att särbehandla kulturen har socialdemokraterna velat skapa en nimbus kring kulturen, som om den vore gratis, eller nästan gratis – och det som inte fordrar någon motprestation uppskattas sällan till sitt fulla värde. Det är ungefär som fluorsköljning; det är bra, men särskilt lustigt är det inte.

Jag menar nu inte att allting skall kosta. Vi har också vissa rättigheter som medborgare. Dit hör rätten till information, att låna böcker, att se utsmyckningar och konstverk omkring oss samt att ha en god miljö, också ur konstnärlig synpunkt. Men så länge de statliga medel som står till förfogande för kulturverksamhet är begränsade – och så lär de förbli – måste de allokeras dit där de gör största möjliga nytta ur kultursynpunkt. Så är inte fallet i dag. Det satsas alldeles för litet för att konstnärliga yrkesutövare skall få bra arbetsmöjligheter. Det satsas antagligen för mycket på amatörverksamhet, som långt ifrån alltid är kvalitetsinriktad utan bättre borde karakteriseras som hobbyverksamhet.

I reservationen om en översyn av de kulturpolitiska målen tas frågan upp om inte värdet av god konstnärlig kvalitet borde framhållas någonstans. Det är en svårtydd målsättning, men den hör ändå hemma i ett kultursamhälle. Kravet på kvalitet kan i sig verka styrande i riktning bort från nytänkande, experimentell verksamhet och kreativitet, vilket vore olyckligt. Det är därför viktigt att kombinera kravet på kvalitet med uttryck för mångfald och variation, vilket också framförs i reservationen.

Herr talman! Jag har här begränsat mig till att tala om de övergripande

målen och om den utveckling jag kan se i framtiden. Det är ändå viktigt att inte utelämna skolans betydelse för att skapa intresse för och kunskap om kultur av olika slag. I den nya lärarutbildningen tas alldeles för lätt på kulturfrågorna. Barnteaterverksamheten har minskat på ett oroväckande sätt. Skolkonserter finns knappast längre, även om barnen kommer i kontakt med musik i skolan. Dagens barn har inte kännedom om de litterära eller musikaliska folkskatterna. Det är ändå barnen som är framtidens kulturkonsumenter, samtidigt som de tillhör de eftersatta grupperna i dagens Kultursverige.

Målet att kulturpolitiken skall utformas med hänsyn till eftersatta grupper erfarenheter ställer jag mig själv tveksam till. Jag tror att kultur för barn, handikappade, långvarigt sjuka och andra eftersatta grupper inte i första hand skall bygga på deras erfarenheter. Kulturen måste alltid tillföra något nytt, låta oss människor uppleva något vi inte upplevt förut, vidga vår fantasi, låta oss möta det konstnärliga skapandet.

Herr talman! Det finns pengar i vårt samhälle. Jag har förmånen att sitta i tre styrelser som delar ut frivilligt hopsamlade och skänkta pengar. I alla tre fallen rör det sig om främjande av vällovligen insatser – och det är inte litet pengar det rör sig om, det kan jag garantera. Områdena rör de sociala, medicinska och internationella verksamhetsfälten, men ingenstans det kulturella. Jag drar den enkla slutsatsen, att när människor är så oerhört villiga att skänka pengar till stiftelser och organisationer borde de också ha möjlighet att skänka eller testamentera pengar för att gynna kulturen. Jag längtar helt enkelt efter att den utredning som nu pågår i departementet skall komma med ett förslag – kulturministern kanske har något att säga om det. Behoven av medel på kulturområdet är enorma, och ansökningar om bidrag kommer inte att saknas. Det vore orimligt om pengar inte skulle kunna komma kulturen till godo också på frivillig väg.

Herr talman! Gunnel Liljegren kommer senare att mer specifikt hänvisa till övriga reservationer från utskottets moderata ledamöter, men jag vill redan nu yrka bifall till dessa.

Anf. 138 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I detta anförande avser jag att ta upp tre frågor av principiell karaktär. Den första avser de kulturpolitiska målen, den andra principerna för sponsring, den tredje konstnärernas ekonomiska villkor. Det råder fortfarande enighet om de åtta kulturpolitiska mål som fastställdes år 1974. Men sedan dess har mycket hänt som påverkat både kulturdebatt och kulturpolitik.

Debatten om kvalitet i kulturutbudet har varit och är mycket angelägen. I det omfattande selektiva stöd till olika kulturformer och kulturyrtingar som fördelas av statens kulturråd och konstnärsnämnden sker en bedömning från en rad olika utgångspunkter angivna i de kulturpolitiska målen. Men där saknas kvalitetskriteriet. Självfallet betyder inte det att anslagsbeviljande nämnder och styrelser inte tillämpat ett kvalitetsbegrepp. Man brukar säga att det är underförstått. Om så är fallet kan det aldrig skada att skriva in detta mål. Då råder ingen oenighet i sak. För de anslagsbeviljande organen skulle det underlätta om man i större utsträckning än nu är fallet kan hänvisa till

kvalitetskriteriet som skäl för såväl bifall till som avslag på ansökningar.

Det andra målet, som vi i folkpartiet föreslagit, gäller rimliga arbetsvillkor för landets fritt arbetande konstnärer. Erfarenheten har under de senaste åren lärt oss att en aktiv och offensiv kulturpolitik också måste utgå från uppgiften att se till att dessa konstnärer har reella möjligheter att arbeta med sin konstutövning. Det är en fråga om anslag från stat och kommun, det är en fråga om skattesystemets utformning, men det är också en fråga om vilken vikt man fäster vid detta i förhållande till andra angelägna uppgifter såsom decentralisering av kulturutbudet, satsning på olika grupper av kulturkonsumenter och internationalisering.

De borgerliga partierna förordar nu att en översyn skall ske av de kulturpolitiska målen. Efter 13 år kan det vara dags att göra detta. Vi har svårt att förstå varför socialdemokraterna motsätter sig detta.

Under 1960- och 1970-talen fördes en aktiv expansiv kulturpolitik i vårt land. Folkpartiet medverkade aktivt i detta arbete, både i regeringsställning och utanför. Under 1970-talet ökade staten, kommunerna och landstingen sina insatser för kulturen med en summa motsvarande mellan 2 och 3 miljarder kronor i dagens penningvärde, vilket innebar mer än en fördubbling.

Decenniet före uppvisade en nästan lika hög reformtakt. Det var den tid då kulturlivet i Sverige definitivt omvandlades till att bli en offentlig angelägenhet. Till de gamla ansvarsområdena, såsom teater, musik och bokutlåning, lades nya, såsom film- och bokutgivning. Konstnärens och konstens beroende av den offentliga kulturpolitiken ökade på ett avgörande sätt.

Det expansiva elementet under denna tid var de offentliga kulturutgifterna, inte de privata. De offentliga kultursatsningarna ökade med ca 60 % medan den individuellt finansierade kulturkonsumtionen ökade med ca 10 %.

Denna utveckling påverkades naturligtvis av strömningar, idéer och företeelser av allmängiltig art inom den tidens samhällsutveckling. Kulturpolitiken kom sent in i den allmänna offentliga expansionen, men när reformarbetet väl hade påbörjats drevs det med kraft.

En utgångspunkt för 1970-talets kulturpolitik var att minska konstens beroende av enskilda finansörer och göra de kulturpolitiska basåtagandena till en given samhällelig uppgift. På denna punkt talar utvecklingen sitt tydliga språk. Grundläggande museala uppgifter åsidosätts av staten och trugas på privata sponsorer. Institutioner hänvisas till näringslivet för finansiering t. o. m. av sina fasta tjänster.

Bakgrunden till allt detta är den betydelsefulla kulturekonomiska omsvängning som inträffade omkring år 1982. Då stagnerade den offentliga anslagsutvecklingen, och en expansiv period övergick i en åtstramningsperiod hos både stat, kommuner och landsting. Detta har fått tydliga och olyckliga konsekvenser.

Reformåren ledde till en allmän ökning av kulturutbud och därmed av kulturkonsumtion, till en ökad delaktighet och till en större frihet och ett större oberoende. När anslagsutvecklingen vände inträffade en stagnation, som gav snabbt och tydligt utslag i kulturlivet.

Detta påverkade naturligtvis konstnärernas situation i samhället. Under

1970-talet ökade antalet yrkesverksamma författare, bildkonstnärer, musiker och scenkonstnärer med ungefär en tredjedel. Denna ökning har fortsatt, om än i något långsammare takt, även efter det kulturekonomiska omslaget i början av 1980-talet. En av orsakerna till denna expansion är naturligtvis de förbättrade utbildningsmöjligheterna för konstnärerna.

Effekten av en stagnerande kultursektor och en expanderande konstnärskår har emellertid blivit stigande ekonomiska svårigheter för de fritt arbetande konstnärerna. Inkomstnivån för konstnärskollektivet som helhet ligger långt under vad som är rimligt. Konstnärskollektivet är utomordentligt heterogent, och det finns också områden med ett ganska stort antal fast anställda. Helhetsintrycket är emellertid ett tilltagande elände, vare sig man nalkas verkligheten via arbetslöshetsstatistik, taxeringsstatistik eller bidragsgivande organs sammanställningar av ansökningar. Tjugo års reformer har inte givit Sveriges konstnärer rimliga arbetsförhållanden, inte heller en rimlig andel av välståndsutvecklingen.

Orsaken till denna utveckling på det konstnärssociala området står att finna inte bara i en allmänt sett stagnerande kultursektor och ett ökat utbud av utbildade ungdomar. Utvecklingen beror också på fördelningen av de offentliga kulturpengarna. Det är staten, alltså inte komuner och landsting, som tydligast har övergått från expansion till stagnation. Inom denna stagnerande statliga kultursektor är det konstnärstödet som har drabbats hårdast.

I folkpartiets kulturmotion finns siffermaterial och figurer som visar att statens bidrag till bild- och formkonstnärerna liksom till ton- och scenkonstnärerna reallt har minskat under de senaste åren. Till detta kommer att antalet konstnärer som tillhör erkända arbetslöshetskassor och som är arbetslösa kraftigt har ökat sedan 1983. Konstnärernas ekonomiska förhållanden kännetecknas av en olycksbådande kombination av låga inkomster och hög arbetslöshet.

Det är mot denna bakgrund som vi har motionerat om

- införande av en särskild inkomstslag för fritt arbetande konstnärer,
- 10 nya inkomstgarantier för konstnärer,
- 4 miljoner utöver regeringens förslag till bidrag till konstnärer,
- 2 miljoner till Rikskonserter för frilansande musiker,
- 1 miljon till dansare, koreografer och mimare,
- 1,8 miljoner till en nyinrättad komponistfond,
- 0,5 miljoner till en nyinrättad musikerfond.

Med detta yrkar jag bifall till de reservationer som folkpartiet anfört i kulturutskottet. Konstnärernas ekonomiska situation skulle väsentligt förbättras om den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten ville ansluta sig till förslagen.

Herr talman! Sponsring på kulturområdet har mer och mer kommit i centrum för debatten. Under flera år har de borgerliga partierna kunnat ena sig om de principer som bör gälla här. Gåvor, donationer och depositioner, vilka ej är förenade med belastande villkor, samt en riktigt utformad sponsorverksamhet, som inte står i strid med de kulturpolitiska målen, bör välkomnas inom kulturområdet. Sådant stöd kan ge ökat utrymme för t. ex.

gästspel, internationellt utbyte och inköp av eljest svåröverkomliga nyförvärv.

Men försiktighet måste iakttas då det gäller stöd till basresurserna för våra kulturinstitutioner. Stat eller kommun får inte bli bundna av att fortsätta en verksamhet eller att hålla den på en viss nivå som en följd av att en sponsor drar tillbaka sitt stöd.

Allt fler kulturinstitutioner söker nu bidrag från företag och enskilda för turnéer, gästspel, inköp av konst och liknande. Ibland går det bra, ofta möter större svårigheter än man räknat med.

Det nya i bilden är dock att det nu blivit allt vanligare att staten hänvisar kulturinstitutionerna till sponsring i stället för att staten själv ger stöd till verksamheten. Kulturministern själv ger ofta tips om att man skall söka intäkter från sponsorer. Det till volymen största exemplet på detta är det nya Wasavarvet där en statlig kommitté tillsatts för att båda upp sponsorer för ett bygge som enligt vår mening måste vara ett statligt ansvar.

Häromveckan röstade vi här i kammaren om det bedrövligt låga inköpsanslaget till Nationalmuseum och Moderna museet. Det var bara folkpartiet som ville räkna upp detta anslag. När kulturutskottet i går besökte Nationalmuseum fick vi en vädjan om att förstärka just inköpsanslaget så att inte beroendet av sponsorer blir ännu större och ännu mera riskabelt.

Skillnaden mellan socialdemokraterna och oss på denna punkt är att vi har en öppen inställning till sponsring, medan socialdemokraterna har en mera restriktiv skrivning. Men i praktiken har socialdemokraterna övergett alla principer och söker nu kompensera bristande anslag på kulturområdet genom att ganska ogenerat hänvisa anslagssökande institutioner till att söka skaffa sig sponsorer för viktiga delar av sin verksamhet, t. o. m. basresurser. Det är inte en lycklig utveckling.

Till sist, herr talman! Kulturpolitik handlar till största delen om den materiella grunden för kulturskapandet. Också ett anförande här i kammaren om kulturpolitik blir lätt lika fyllt av resonemang om anslag och pengar som vilket annat politiskt tal som helst. Men hela tiden måste vi ha i minnet att kultur är någonting levande och oreglementerat, någonting som handlar om människors glädje och människors allvar. När vi hävdar att kulturen behöver resurser, hävdar vi människans rätt att uppleva, utvecklas, engageras och frigöras. Ett samhälle som inte anser sig ha råd med kultur blir en stam utan krona, ett träd som förtorkar av brist på näring.

Anf. 139 KARL BOO (c):

Herr talman! Kammaren är inte överbefolkad under denna kulturdebatt, men man får väl förutsätta att ledamöterna är ute och bidrar med kulturaktiviteter runt om i landet, och då har de självfallet gjort en god gärning.

1974 års riksdagsbeslut om de nya kulturpolitiska målen fattades som alla vet i stor enighet. Just detta riksdagsbeslut var banbrytande därför att alla partier kunde samlas kring en vidsynt kulturpolitik, där konstpolitiken fick sitt utrymme, där folkrörelseideal, jämlikhetstanken, människors gemensamma skapande, hembygdskultur och mycket annat var väsentliga beståndsdelar. Decentralisering var också ett väsentligt inslag i beslutet.

Oavsett boendeort eller ekonomisk ställning skulle varje människa få rätt att uppleva och delta i kulturella aktiviteter för att utveckla sig själv och sin närmiljö.

Med en sådan decentralistisk inriktning av kulturutbudet krävs det självfallet en levande och utvecklande kulturverksamhet med engagemang från de många. Detta är enligt vår uppfattning en grundläggande idé, om man utgår från att kultur ingår i allt som sker i skapande och positivt utvecklande verksamhet i samhället. Kultur växer fram i vardagstillvaron, i människors sätt att vara och leva tillsammans. De kulturpolitiska satsningarna måste få sin inriktning av klart formulerade mål, men de skall inte vara så hårt formulerade att de är centralstyrande.

I närmiljöerna finns det många möjligheter för människor att mötas och därmed också att samtala och gemensamt finna lösningar.

Jag vill gärna poängtera att våra kvalificerade konstnärer utgör en tillgång i den nära människorna fungerande kulturdebatten och kulturutvecklingsdebatten. Konstnärerna hjälper oss att börja tänka i nya banor, att uppleva nya känslor och kanske att hylla nya värderingar.

Vad jag nu har sagt är, menar vi från centern, en grundläggande del i det stora kulturella panoramat.

Som jag tidigare framhållit var 1974 års kulturpolitiska beslut en viktig milstolpe. Nu har många år gått, och det kan vara skäl att pröva, om vi gemensamt kan flytta fram positionerna på viktiga områden. Självfallet skall de åtta kulturpolitiska målen från 1974 vara grunden.

Från centern har vi i upprepade motioner under många år krävt just en komplettering av de tidigare målen. I år har de icke-socialistiska partierna kunnat enas om att förorda detta – det framgår av reservation 1.

I första hand bör man, som har sagts, pröva målen om konstnärlig kvalitet och om rimliga arbetsvillkor för fritt arbetande konstnärer. Det kan också vara anledningen att slå fast vikten av mångfald och variation.

När det gäller det decentralistiska målet bör det klarare än nu sker framgå att Stockholmsbaserade institutioner måste ha ett ansvar också för att föra ut kulturverksamhet till andra orter i landet. Självfallet bör en av oss förordad översyn ske under medverkan av företrädare för riksdagspartierna.

Den decentralistiska inriktning som är angelägen att fullfölja är stöd till regionala institutioner, i synnerhet de som arbetar med små resurser.

I budgetpropositionen föreslås att en andra etapp i en treårig utbyggnad skall innebära att de regionala teatrarna får 15 nya grundbelopp och att museerna får 10 nya grundbelopp. Satsningen, sägs det i propositionen, skall ske för att skapa bättre förhållanden i de små institutionerna. Så långt är det bra.

Men tyvärr måste man konstatera att statens stöd till regionala institutioner fördelas synnerligen ojämnt över landet. En mindre förstärkning per år till de mindre institutionerna innebär att det kommer att ta oerhört många år innan man når en bättre och rättvisare fördelning. Det finns, som alla vet, t. o. m. län som inte har några fasta institutioner och därför inte får del av de statliga pengarna i den utsträckning som andra län får.

Det finns en långtgående enighet om att den regionala kulturverksamheten skall utvecklas och ges goda möjligheter. Utskottet finner det angeläget

att regeringen snarast tillsätter en utredning som får i uppdrag att lägga fram förslag för den fortsatta utbyggnaden av det statliga stödet till regional verksamhet.

Utskottet uttalar på s. 12 i betänkandet att det självfallet inte skall ges några bindande direktiv för en sådan utredning utan att den skall kunna göra en prövning från grunden av en förändrad bidragsgivning. Men självfallet – det säger utskottet också i sin skrivning – är det viktigt att man inte tar bort den trygghet som nu finns för befintliga institutioner runt om i landet. Det är viktigt att understryka som direktiv också för utredningen.

Här har tidigare diskuterats sponsring. Jag skall kommentera det bara på så sätt att jag säger att vi från centern självfallet inte har någonting emot att man genom sponsring finansierar verksamhet på områden där det finns behov av ökade insatser och där pengarna inte räcker till. Jag vill bara kortfattat nämna att förutsättningen är att dessa pengar ställs till förfogande på utövarnas egna villkor och att de således inte blir styrande i annan riktning än den politikerna och samhället i enlighet med sina skyldigheter har dragit upp riktlinjerna för. Genom en sådan utveckling skulle man t. o. m. kunna riskera de decentralistiska målen.

Vi har från centern tidigare förordat att man utvecklar stödet till kulturen över kultur- och folkrörelsefonder. Inom regeringskansliet bereds nu en framställning från riksdagen om närmare överväganden av möjligheterna att skapa en eller flera kulturfonder. Men vi tycker också att det är viktigt att man fullföljer tanken på en folkrörelsefond, finansierad genom en del av vinsterna på den statliga spelverksamheten. Vi vet att den statliga spelverksamheten ökar år från år, och vi vet att det blir ett allt mindre utrymme för de ideella organisationerna att genom lotterier finansiera sin verksamhet. Vi har ju redan Kulturlotteriet, som visserligen anordnas av staten men vars behållning är specialdestinerad till kulturella ändamål.

Om kultur i bostadsområdena har vi under flera år haft en diskussion. Vi i centern vill gärna medverka till riktlinjer för och uppläggning av denna verksamhet. Vi går nu ut till människorna på deras arbetsplatser och ger dem kultur i deras arbetsmiljö. Men vi tycker att det är lika viktigt att man fullföljer den försöksverksamhet med kultur i boendemiljö som pågått. Jag har tidigare reagerat mot att man inom fackföreningsrörelsen skall serva med ett fullständigt kulturutbud för sina medlemmar och deras familjer. Om man alltför mycket går på den linjen tror jag att man riskerar att bygga gärdesgårdar som förhindrar en allmän gemenskapsutveckling. Det måste vara riktigt att via verksamheter i boendemiljöerna utveckla kulturaktiviteter. Därmed kan man finna vägar till gemenskap för alla boende i ett område. Denna vår ståndpunkt har vi velat markera genom att föreslå att 2 milj. kr. ställs till förfogande för just detta ändamål.

I fråga om utställningsersättningen har föredragande statsrådet efter en lång redogörelse sagt att frågan om att låta utställningsersättningen gå via statsbudgeten i andra fall än där staten är direkt engagerad nu är slutdiskuterad. Reservanterna anser att det är fel att sätta punkt för den diskussion som pågått i många år i syfte att vi skall finna en lösning som gör det möjligt att med statsmedel ge ett rimligt stöd till konstnärerna i landet. I Kommunförbundet hade vi tidigare mycket långa diskussioner för att söka finna en

gemensam nämnare för kommunernas insatser på detta område, men det var helt omöjligt att vid det tillfället skapa förutsättningar härför. Vi tror att det är lika svårt i dag. Även om vi i år inte yrkar på ytterligare medel till utställningsersättningen, har vi framhållit att den frågan måste finnas med i den fortsatta bedömningen.

Vi har också påpekat att det i år blir betydande förstärkningar till konstnärerna via visningsersättningen, och vi har därför avstått från att yrka ytterligare medel för detta ändamål.

Jag skulle också i korthet vilja säga att förslaget om en ökning av inkomstgarantierna med tio nya garantirum är viktigt. Detsamma gäller förslagen om förbättring över huvud taget av villkoren för de olika konstnärsgrupperna, inte minst i skattehänseende.

Utvecklingen av och satsningarna på kulturverksamheten är intressanta frågor att diskutera framöver. Moderaterna har sin inriktning. De vill minska de statliga insatserna och litar på att de allt fattigare kommunerna klarar en stor del av de insatser som moderaterna vill att staten skall dra sig undan. Vi i centern anser att det måste vara en angelägenhet för staten att göra ökade satsningar på just kulturområdet. Vi har ställt upp ett mål, och vi har frågat övriga partier om de vill vara med om en satsning som skulle innebära att 1 % av budgeten fram till år 2000 satsas på kulturen.

Det är svårt att redovisa den utveckling som skett av statens insatser för kulturverksamheten. Vi behöver en bättre statistik. Det har också utskottet mycket klart understrukit.

Vi har från centerns sida gjort en beräkning, där vi kommit fram till att kulturstödet från statens sida har minskat under 1980-talet. Kulturministern lämnade redan i remissdebatten en lång redogörelse där han gav andra siffror. Jag skall inte bestrida dem. Vi har inte samma tillgång till personal för att göra sådana beräkningar. Vi har utgått från de generella anslagen i budgeten. Men om man gör en bedömning av utvecklingen under 1980-talet kan man komma fram till att den största ökningen ägde rum under de första åren, fram till budgeten 1982/83. Sedan har det blivit en minskning i det avseendet. För att inte riskera en matematisk diskussion skall jag vid detta tillfälle inte nämna några siffror. Jag vill bara säga att 1982/83 utgör ett "knä" i 80-talets utveckling.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 6, 8, 12, 15, 21, 23 och 28 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 140 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I småstaden Ljungby i Småland spelades för några månader sedan en musikal, Alm Rock Story. Den handlade om livet i en småstad sett från ungdomarnas synpunkt. Under ledning av några frivilliga entusiaster mobiliserades stadens ungdomar i en kreativ verksamhet, som handlade om dem själva och deras miljö med de förutsättningar som finns i Ljungby.

Föreställningarna har blivit en enorm framgång enligt alla bedömare. Sammanlagt 7 000 personer såg musikalen och lämnade mycket positiva kommentarer.

Det var en lyckad kultursatsning, därför att den gav möjlighet åt 160 ungdomar att delta aktivt i en kreativ, skapande, verksamhet. Den har

förvandlat 160 ungdomar från passiva kulturkonsumenter till aktiva utövare av en kultur som de utvecklar själva och som handlar om deras egen värld, deras egna problem, deras visioner och drömmar i den lilla staden Ljungby i Småland.

Det finns nu ytterligare 150 ungdomar som vill vara med och fortsätta den skapande verksamheten, om inte också det initiativet kommer att försvinna i den kommunala ekonomiska knapphetens eller det kortsiktiga ekonomiska budgettänkandets snålblåst. Sedan, herr talman, kommer vi att gå ut och tala om det ökade våldet bland ungdomar.

Detta var ett exempel på den sorts nationalkultur som vi i vpk anser det vara helt nödvändigt att utveckla.

Till vpk-kraven på stöd till utveckling av den nationella kulturen säger utskottet att de fastlagda målen enligt utskottets mening är väl ägnade att läggas till grund för kulturpolitiken och att det inte finns skäl att göra någon inbördes prioritering mellan de olika målen. Det resonemanget kan man föra om man utgår ifrån att det råder en balans och något slags harmoni mellan de olika kulturella yttringarna. Man kan föra resonemanget också om man vill blunda för den kulturpolitiska verklighet som finns utanför riksdagshusets korridorer eller om man saknar kulturpolitisk målinriktning. Verkligheten inom kulturens område är nämligen en helt annan än den som finns i utskottets önsketänkande. Det råder inte någon balans mellan de olika kulturyttringarna som garanterar yttrandefriheten. Vi står faktiskt inför en kulturimperialistisk invasion av en massproducerad, främmande kultur. Den saknar varje form av nationella särdrag, den är av nödvändighet förgrovd och utslätad, den förmedlar ett allmänt västerländskt ideal och allmänna västerländska värderingar och livsformer, som inte är relaterade till svenska folkets verklighet. Genom denna kultur får en hel generation ungdomar ett förhållande till sina idoler som präglas av den egna otillräckligheten och av ouppnåelighet snarare än tillhörighet. Dess värderingar bygger på individualitet och konkurrens. Kan du inte visa att du duger i konkurrensen i skolan eller i arbetslivet, skall du förlora ditt människovärde.

För att passa in i den nya kulturens ideal gäller det att du lever upp till de normer, regler och mönster för beteende och utscende som den kräver. Det innebär att du måste köpa efter den trend för kläder, prylar, tankar och åsikter som gäller för tillfället, den trend som är skapad av dem som har makt och inflytande. Misslyckas du att leva upp till de förebilder som den kommersiella kulturen öser över sina goda konsumenter, riskerar du att alltid känna dig otillräcklig och misslyckad.

Totalt okritiska skall ungdomar ikläda sig en identitet skapad för att passa ett samhällssystem där det inte finns några olikheter och följaktligen inga motsättningar. Och i den mån olikheterna finns skall de sminkas över med ett kladdigt lager av brunkräm. Men när skalet görs till den mest betydande delen av människan förlorar insidan helt sin betydelse.

Denna kultur fråntar ungdomarna rätten till en egen identitet, rätten att tänka själva och rätten att se sina livsvillkor som en del i ett större sammanhang. Att tillåta denna kulturs ideal vara det enda alternativet är en fruktansvärd våldsutövning mot ungdomarna. Att inte inse faran av den här kulturens verkningar och att i allmänna ordalag hänvisa till de kulturpolitiska

målen är en lika stor våldsutövning. Men detta är en typ av våld som regeringen inte går ut i kampanj mot. Det är beklagligt. Det är nämligen här som en av de grundläggande orsakerna till våldet ligger.

Det är den själsliga tomhet som den här kulturen lämnar i människornas inre som tvingar ungdomarna till desperata handlingar som våld, där slagsmålet blir ett sätt att göra sig synlig i ett samhälle som gjort ungdomarna osynliga. Vänsterpartiet kommunisterna anser att det är ytterst viktigt att politikerna i tid uppmärksammar den här utvecklingen och skapar förutsättningar för att förändra den.

Herr talman! Kulturarvet består av moralbegrepp, attityder, värderingar och allmänt accepterade sanningar som återspeglar de ekonomiska, sociala och klassmässiga förhållandena i olika faser av samhällsutvecklingen. Kulturarvet utgör den grund som varje människa bygger och utvecklar sin personlighet och identitet på.

Det handlar dels om individuell identitet, dvs. känslan av att jag har ett visst värde, att jag duger något till, samt känslan av självrespekt och självförtroende, dels om gruppidentitet, dvs. medvetenheten om att höra samman med andra människor, att se sina livserfarenheter inramas av och ingå i en kollektiv historia, en insikt om att ens liv har ett sammanhang med sådant som har hänt tidigare i den grupp man tillhör.

På denna medvetenhet grundar sig självtilliten, känslan av egenvärde, lusten att pröva den egna förmågan för att bära vidare gruppens samlade kunskaper och erfarenheter, styrkt av den samlade erfarenhet som gruppen har. Medvetenheten består också av vetskapen om att en del av de egna problemen och svårigheterna inte är personliga utan härstammar från de villkor som hela gruppen lever under.

Vpk anser att man inte nog kan understryka betydelsen av sambandet mellan det kulturella arvet och personlighets- och identitetsutvecklingen hos människorna i allmänhet och ungdomarna i synnerhet. Endast genom en utvecklad personlighet och självständigt tänkande blir det möjligt för människorna och framför allt för ungdomarna att kritiskt granska, utveckla, förkasta eller behålla och konstruktivt påverka sitt eget kulturella arv.

En förutsättning för människorna och framför allt ungdomarna att skaffa sig en gruppidentitet, som är sammansatt av både nationell identitet och klassidentitet, är att de tar del av sitt kulturarv, ett kulturarv som inte är en relik i form av en färggrann nationaldräkt, avsedd att plockas fram och dammas av vid högtidliga tillfällen, eller ett fornminne som appellerar till en förgången och för alltid död tid, utan ett kulturarv som är en kontinuerlig kulturhistorisk utvecklingskedja som leder fram till nuet.

Detta är särskilt viktigt med tanke på den mycket stora och oerhört snabba strukturomvandling som det svenska samhället har genomgått. Stora folkomflyttningar och klassförskjutningar men också tekniska förändringar med krav på anpassning till nya processer och arbetsförhållanden har inneburit att hela yrkesgrupper och klasser med sina kulturtraditioner har försvunnit eller decimerats kraftigt, t. ex. hantverkarna och bönderna.

Med denna utgångspunkt och i förvisningen om att kulturen aldrig är ideologilös utan en avgörande faktor för en levande idédebatt och för den ideologiska kampen, anser vpk att kampen för den egna kulturen, det

svenska arbetande folkets kultur, är en av de primära uppgifterna för arbetarrörelsen och arbetarpartierna.

Mot denna bakgrund bör man också se det privata näringslivets och den kapitalistiska industrins alltmer ökade intresse för kulturen. Det skall ses i första hand som ett försök från kapitalets sida att påverka den ideologiska debatten genom satsningar på sådana kulturyttringar som sammanfaller med eller åtminstone inte kommer i motsats till dess värderingar och intressen.

Det skall också ses som ett försök att skapa en allmän progressiv och positiv bild där företagen blir en integrerad del av samhället med motsvarande beroendeförhållande.

Man försöker utnyttja kulturen inte bara för reklam eller enkel marknadsföring, utan också och framför allt som språkrör för en med deras intressen sammanfallande ideologi.

I motsats till de statliga kulturanslagen med övervägande prioriteringar och allsidiga satsningar som utgår från i demokratisk ordning beslutade kulturprogram, är kapitalets sponsring i sin ensidighet och målinriktning ett oerhört hot mot den konstnärliga friheten och yttrandefriheten.

Emellertid bör företagens ökade kulturella intressen tas till vara. Därför anser vänsterpartiet kommunisterna att företagen med hänsyn till den mycket höga vinstnivå som de presterar i dag bör få en möjlighet att medverka till landets kulturella utveckling genom en särskild kulturfond som bör användas för att stimulera och utveckla den svenska kulturen, det svenska arbetande folkets kultur.

Herr talman! I detta betänkande som vi nu behandlar finns en rad vpk-reservationer som jag inte hinner gå närmare in på. Vi kan glädja oss åt att vpk:s krav på översyn av stöd till regional kulturell verksamhet vunnit utskottsmajoritetens bifall. Jag vill bara säga att bland de vpk-motioner som behandlas i dag återfinns motioner om ökat anslag till Immigrantinstitutet. På grund av en omfattande diskussion om Immigrantinstitutet, som resulterat i riksdagsrevisorernas granskning av ärendet, har vpk-gruppen beslutat om fri röstning vad gäller de aktuella motionerna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-motioner.

Anf. 141 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Till dagens betänkande finns fogat 28 reservationer. Regeringens förslag tillstyrks till alla delar utom beträffande anslag till Immigrantinstitutets verksamhet, där det finns en socialdemokratisk reservation nr 18, som Erkki Tammenoksa kommer att behandla, liksom beträffande reservationerna 17, 19 och 20.

Det finns också en socialdemokratisk reservation angående grundbidragssystemet till kulturinstitutionerna. Den samlade oppositionen vill här ha en översyn, och jag skall bl. a. ta upp den frågan i mitt inlägg. Jag yrkar här bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 5.

Vidare kommer Catarina Rönnung att ta upp frågorna om utställningserättning, visningsersättning och bidrag till konstnärer.

Kulturområdet har så gott som helt undantagits från de besparingskrav som annars gäller:

Jag vill säga till tidigare talare att inläggen om urholkning av statsbidragen inte stämmer, framför allt stämmer inte det Jan-Erik Wikström sade. Under hans sista år som utbildningsminister minskades för första gången kulturan-slagen i fast penningvärde. I år har det t. o. m. varit möjligt att genomföra en kraftig förstärkning av visningsersättningen på 10 milj. kr. Förhandlingsre-sultatet för författarna har också gett ett gott påslag. I budgeten upptas också andra etappen av förstärkningen av de regionala teatrarna med 15 grundbe-lopp och av de regionala museerna med 10 grundbelopp. Satsningen tar sikte på att skapa bättre förutsättningar för de små institutionerna. Musikrefor-men är nu slutrepererad, och vi väntar bara på konserten – genomförandet. Kulturbbygget fortsätter alltså. Hur är det med kulturklimatet, och hur står det till med kulturen i landet? Förväntansfullt, tror jag, är en bra lägesbe-skrivning. Verksamhet inom kulturlivet verkar nu vara sjudande. Man tar sats till en mycket expansiv period. Det är min prognos. Författartrådet blommar. Barnteatern når nya framgångar. Mycket fina kvalitetsvisningar har man kunnat presentera.

I propositionen betonas att en aktiv kulturverksamhet är en nödvändig tillgång för ett regionalt centrum som vill förbättra arbets- och utvecklings-möjligheterna.

På många håll i landet har satsningarna inom kulturlivet medfört nya spännande metropoler. Konstnärligt utvecklingsarbete och nyskapande sker på många håll i landet. Ett spännande kulturliv är ett lokaliseringspolitiskt dragplåster, likaväl som tillgång till välutbildad arbetskraft och goda kommunikationer.

Personligen upplever jag att en del av det mest spännande i kulturlivet i dag sker utanför Stockholm, även om det naturligtvis alltid finns spänst i mycket av det som sker också i Stockholm. Tyvärr har sponsringen av kulturaktivite-ter gett vissa skönhetsfläckar den senaste tiden.

När American Express har specialvisning för inbjudna före vernissagen på Moderna museet och allmänheten får stå och vänta på inlägg, lär en av de sponsrande ha uttryckt: Vi som betalar får naturligtvis komma först, övriga sedan. Bland de övriga lär finansministern med fru ha befunnit sig.

Statsbidraget till Moderna museet för 1984/85 var 35 911 000 kr. Det är alltså hela anslaget till statens konstmuseer, där Moderna museet ingår. I sponsorstöd från American Express fick museet 180 000 kr. Totalt sponsor-stöd till Moderna museet för det året var 395 000 kr., detta relaterat till statens anslag på 35 911 000 kr. säger en del om proportionerna.

Apropå sponsring: Coca Cola-utställningen på Nationalmuseum bör väl helst förbigås med tystnad. Om Ingrid Sundberg inte i den utställningen ser skillnaden mellan gamla tiders mecenatskap och dagens sponsringsinrikt-ning, tror jag att det är svårt att förklara det tydligare för henne. Christina Nilssons juveler, som auktionerades bort i TV och där broschén återköptes från Schweiz för att överföras till Smålands museum, visade ju svenska folket att det kan löna sig att arbeta, eller hur man nu skall tolka det. Den svenske "finansmannen" Carl-Erik Björkegren köpte örhängena, och de är ännu inte återställda. Så fortsättning kanske följer. Samme person figurerade i samband med den omtalade Carl Larsson-tavlan Midvinterblot.

Skämt åsido – det är allvarliga frågor. Många seriösa kulturvänner är

naturligtvis oroade. Var det så lätt att solka kulturinstitutionerna med krämarfasoner? Kulturellt eftersatta grupper finns på många håll.

När man går tillbaka och följer sponsringsfrågan finner man att den dyker upp första gången så sent som 1982/83. En moderat motion från året därpå kan faktiskt vara av intresse mot bakgrund av den nu aktuella debatten. Ingrid Sundberg står som första namn i den motionen. Där drog man upp vissa riktlinjer för kulturpolitiken, däribland frågan om sponsring. Jag återger nu vad Ingrid Sundberg skrev: "Den enskildes betalning för att delta i kulturlivet måste vara kulturlivets viktigaste finansieringskälla. Så långt det är möjligt bör kulturlivet göras oberoende av offentligt stöd och mer beroende av sin publik. Kulturverksamhetens bidrag bör minskas och utrymme bör skapas för bidragsgivare som styrs av skilda bedömningar, ambitioner och värderingar." Här handlar det om systemskifte – utan omskrivningar. I genomsnitt svarar i dag biljettintäkterna för 10–20 % av kulturinstitutionernas budgetomslutning. Biljettintäkterna skulle alltså bli kulturlivets viktigaste finansieringskälla. Det visar att formuleringarna är helt klara.

Jag vill fråga Ingrid Sundberg direkt: Ser moderaterna på samma sätt i dag på finansieringen av kulturlivet? I så fall skulle vi få ett magert kulturliv i det här landet, om moderaterna fick bestämma. 50 miljarder i besparingar inom den offentliga sektorn skulle inte komma att utesluta kulturområdet. Den viktigaste finansieringskällan skall inte vara det offentliga utan de enskilda, har moderaterna sagt. Ser ni det på samma sätt i dag, Ingrid Sundberg?

Att reaktionen från kulturlivet uteblir måste betyda att förslagen inte tas på allvar. Det tycker jag är oroande. Man skall alltid ta moderaterna på allvar och inse att de fortfarande står för systemskifte.

Det finns i dag liksom tidigare år en gemensam borgerlig reservation, nr 6, om sponsringen. Jag yrkar avslag på den och bifall till hemställan i utskottsbetänkandet med anledning av propositionen.

Det är några rader i vpk:s reservation som kan vara värda att peka på: "S. k. sponsring är ett led i den marknadsföring som spelar en allt större roll i de transnationella företagens verksamhet. Denna avser bl. a. att påverka hela kulturmönstret och därmed företagens avsättningsmöjligheter. Att inbilla sig själv och andra att de stora företagens sponsring av kulturlivet inte skulle påverka detta förefaller alltför ljusblått."

Detta tycker jag är en bra beskrivning av hur forna tiders mecenatskap – som var ett givande utan villkor, med ett personligt engagemang och ett personligt kulturintresse – skiljer sig från dagens sponsring. Det var den gamle C.-H. Hermansson som först formulerade de här raderna. I hägnet av Coca Cola-utställningen är de onekligen tänkvärda.

Trots att jag kan instämma i analysen i just dessa rader ur vpk-reservationen vill jag yrka avslag på reservation nr 7 och bifall till utskottets hemställan. Vi har i flera år framhållit att det är viktigt att de kulturpolitiska målen beaktas – detta har flera också instämt i – och att man uppmärksam följer effekterna på kulturlivet. Vi har från utskottsmajoriteten i år tillagt att erfarenheterna i fråga om sponsring och likartade företeelser i vårt land från senare år och speciellt från den senaste tiden ger särskild anledning till vaksamhet på det här området.

Förra våren hade vi i utskottet motioner om kulturfonder. Jan-Erik Wikström kallade det en ohelig allians när vi skrev ihop oss till ett enigt utskott förutom folkpartiet. Utskottet ansåg att det kan vara värdefullt att regeringen överväger möjligheten av att det bildas en eller flera kulturfonder. Vi pekade på såväl investeringsobjekt som särskilda projekt. Genom en fondbildning skulle man också kunna nå en prioritering mellan olika resursbehov på kulturområdet. Frågan vilkas intressen som skall vara företrädda i fondernas ledning väcktes, och utskottet framhöll att det kan finnas skäl att ge kulturarbetarna starkt inflytande och att det kan finnas anledning att även låta företrädare för kulturinstitutionerna få ett starkt inflytande i ledningen, liksom folkrörelseinflytandet, som Karl Boo har varit inne på.

I hägnet av utvecklingen av sponsringen kan det vara av strategiskt intresse att via någon fondkonstruktion möjliggöra för enskilda eller företag att stödja kultur men avvärja missriktade stöd som kan riskera kulturens frihet och okränkbarhet. Den självklara rätten och skyldigheten att också kunna säga nej tack till sponsorstöd skulle underlättas med en hänvisning till fondmöjligheterna.

Så till de kulturpolitiska målen. Det finns fortfarande en samsyn på de kulturpolitiska målen – det har framgått av debatten i dag, och det är bra. De är väl ägnade att även i fortsättningen ligga till grund för kulturpolitiken. Att vägarna att nå målen liksom takten och resursramarna är skilda mellan partierna känner alla här till. Men det finns också i fråga om medlen att nå målen en mycket bred enighet i avgörande frågor, t. ex. i kravet på konstnärlig kvalitet och rimliga arbetsvillkor för konstnärligt arbete.

Redan i kulturpropositionen 1975/76 framhölls att konstnärernas insatser är oumbärliga när det gäller att uppnå målen för samhällets kulturpolitik. Åtgärder för att förbättra konstnärernas arbets- och försörjningsmöjligheter är därför en självklar del av kulturpolitiken.

I årets budgetproposition framhålls att det är angeläget att kulturutbudet inte bara är mångsidigt och når många utan också att det håller en konstnärligt hög nivå.

Bild- och formkonstnärerna är en särskilt utsatt grupp – det har flera talare här framhållit. Konstnärlig utsmyckning är i dag ett självklart inslag i den offentliga miljön. I årets budgetproposition ersätts det nuvarande tillägget till låneunderlaget vid ny- eller ombyggnad av bostäder av ett bidrag. Förhoppningsvis kommer denna ändring att innebära en kraftigt ökad efterfrågan på konstnärlig utsmyckning, inte minst med hänsyn till den rådande byggruschen.

De kulturpolitiska målen behöver inte kompletteras i de avseenden som tas upp i motionerna 298 och 318. Folkpartiets krav står inte alls i motsats till regeringens ambitioner – tvärtom.

Jag yrkar alltså avslag på reservationerna nr 1 och 2 och bifall till utskottets hemställan i den delen.

Vpk tar upp flera yrkanden som syftar till att främja den svenska kulturens utveckling. Alexander Chrisopoulos var inne på det. Jag tror att vi är eniga i fråga om definitionen, men det är viktigt att vi också ser oss som ett mångkulturellt land. Det är lika viktigt att invandrarnas kulturer kan

utvecklas. Är det inte så, Alexander Chrisopoulos, att det är i mötet med och mellan olika länders kultur som det i sig kan uppstå ett skapande? Är det inte viktigast att skapa en motvikt till den ursprungslösa kulturen utan egen profil, en motvikt till det massproducerade skräpet? Jag uppfattade Alexander Chrisopoulos inlägg så. Jag tror att det exempel som han gav från Ljungby har fått kulturstöd från kulturrådet. Det är värdefullt att kunna göra sådana insatser.

Jag vill yrka avslag på reservation nr 3 och bifall till utskottets hemställan.

Centern visar i år mycket stor välvilja men mycket svag kassaförvaltning inom kulturområdet. Centermotionen drar anmärkningsvärda slutsatser om anslagsutvecklingen. Utskottet konstaterar enhälligt att det väl kan hävdas att statsmakterna under 1980-talet gett kultursektorn ökade resurser.

Centerns generositet inom kulturområdet, som dock inte finansierats, verkar ha dåligt genomslag lokalt ute i kommunerna. Enligt en färsk undersökning av Författarförbundet är t. ex. centerstyrda kommuner snålast mot folkbiblioteken. Även i de undersökningar som kulturrådet gjorde för några år sedan var bilden densamma. Det är verkligheten som räknas, Karl Boo.

Jag tänker nu ta upp frågan om det statliga stödet till regional kulturverksamhet. Samtliga fyra oppositionspartier ställer kravet att regeringen skall tillsätta en utredning, som får i uppdrag att lägga fram förslag till den fortsatta utbyggnaden av det statliga stödet till regional kulturverksamhet. Från socialdemokraterna anser vi att en sådan utredning inte behövs. Risken är att den pågående utbyggnaden av kulturverksamheten allvarligt kunde störas av en befarad omläggning av stödet.

Kommunernas och landstingens tilltro till statens vilja att fortsätta att ta ansvar för den hittillsvarande anslagsfördelningen är grunden för den omfattande utbyggnaden av regionala kulturinstitutioner. Att det är möjligt att samarbeta också med nuvarande konstruktion av grundbidragen visar ju t. ex. Musik i väst.

Utskottsmajoriteten nämner det statsbidrag som landstingen kommer att få för övertagandet av regionmusiken och Rikskonserter. Det förefaller som om man då glömt att det här är två helstatliga institutioner, utan kommunala bidrag, och att det aldrig varit fråga om den ansvarsfördelning som byggts upp för de regionala kulturinstitutionerna.

I motionerna bakom detta gemensamma yrkande framförs krav på ökade resurser till de stora institutionerna i Göteborg, Malmö och Stockholm. Att centern genom att ställa sig bakom en utredning på grund av dessa motioner riskerar att snarast missgynna mindre institutioner och resurssvaga län är värt att fundera över. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att centern här markerat att man egentligen vill vika från linjen att i första hand prioritera utbyggnaden av de små institutionerna.

Slutligen, herr talman: Moderaterna vill inte ge några pengar till kultur i arbetslivet. Centerpartiet vill fördubbla anslaget. Moderaterna vill också minska anslaget till kulturrådets disposition. I de här delarna förordar utskottsmajoriteten regeringslinjen, och jag yrkar bifall till utskottsberedningens förslag utom beträffande punkt 1 mom. 5, där jag yrkar bifall till reservation nr 5, samt punkt 18, där jag yrkar bifall till reservation nr 18. Detta kommer Erkki Tammenoksa att ytterligare utveckla.

Anf. 142 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Lyssnande på Ing-Marie Hansson erinrade jag mig H.C. Andersen: Vad far gör är alltid det rätta, trots att det inte alltid gick så bra. Det är bara det att Ing-Marie Hansson arbetar efter principen: Vad jag tror att far gör är alltid det rätta. Jag tyckte det var en märkbar skillnad mellan den kulturuppfattning som Bengt Göransson ger uttryck för när han är ute och talar och de anklagelser som Ing-Marie Hansson här lade fram.

Låt mig först som sist säga att utskottet har behandlat motionerna, som är väckta 1987. Ing-Marie Hansson vet lika väl som jag att jag tillträdde som ordförande vid årsskiftet 1983-1984 och inte kan ha författat den motion som här har hänvisats till. Men det skall vi inte diskutera.

Vad jag vill försvara i den motionen är att all kulturstatistik visar att två tredjedelar av allt som läggs ut på kulturlivet i dag betalas av konsumenterna själva. Låt mig peka på Coca-Cola-utställningen. Jag tyckte att den var en fruktansvärt hemsk utställning – jag har själv sett den – men jag lärde mig en sak: 30 000 ungdomar under 30 års ålder har besökt den. Museets ledning beräknar att 80 % av de ungdomarna aldrig frivilligt har varit på ett museum tidigare. Jag fick mig en tankeställare!

Dessutom är det helt orimligt att ställa upp vad en sponsor ger i procent av hela driftkostnaden. Ing-Marie Hansson måste mycket dåligt ha läst de motioner om sponsring som har tagits upp, där det gång på gång talas om att sponsring icke är avsedd till att ersätta basresurserna. Om man tar en liten krydda kan rätten bli mycket mera välsmakande, men trots allt är det grundbeståndsdelarna som är det väsentliga. Det är alltså fullständigt barockt att ange sådana procentförhållanden.

Sedan tycker jag också att det är litet skrämmande när man jämför stöld, ren brottslig stöld, med det som Ing-Marie Hansson kallade krämarmentalitet – jag syftar på förhållandet med smyckena som stals.

Till sist skulle jag vilja säga – det är inte lång tid man har på sig – att den offentliga utsmyckningen är utomordentligt bra, men vi kommer ibland till tillfällen när vi faktiskt måste börja tänka på att ge konstnärerna möjlighet att utsmycka också våra hem.

Anf. 143 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Tre synpunkter, Ing-Marie Hansson. Först gäller det anslagsutvecklingen. Bidragen till bild- och formkonstnärer uppgick – jag använder då utbildningsdepartementets egna siffror – under budgetåret 1979/80 till ca 25,5 miljoner, omräknat till 1985 års penningvärde. Budgetåret 1981/82 sjönk bidragen. Men bidragen ökade till 27,6 miljoner budgetåret 1982/83, då visningsersättningen tillkom. Ing-Marie Hansson påpekade mycket riktigt att jag var utbildningsminister när den budgetpropositionen antogs. Jag tycker att sanningen skall fram, även om den på denna punkt råkar vara behaglig för mig.

Sedan till frågan om sponsringen. Ing-Marie Hansson levererade svidande kritik beträffande styrelsen och ledningen för statens konstmuseer. Hon använde bl. a. uttrycket att en kulturinstitution hade solkats genom krämarfasoner. Det är en väldigt hård dom. Vi som var på Nationalmuseum i går kväll har kanske litet större förståelse för att man kan hamna i en sådan här

situation. Misstag kan naturligtvis alltid ske. Men särskilt lätt sker det när inköps- och utställningsanslagen är snålt tilltagna och man tvingas laborera med alla möjliga kontakter för att skapa underlag för verksamheten. Det är ju i det avseendet som vi har ett särskilt ansvar.

När det gäller sponsringen har jag väl upplevt att det har varit en mycket liten skillnad i sak mellan Bengt Göransson och mig när vi har talat om dessa frågor. Det är bara det att allt fler kulturinstitutioner just nu känner att de, om de skall kunna göra något extra, i praktiken är hänvisade till sponsringen, och däri ligger ett stort riskmoment. Staten måste ta sitt ansvar för basresurserna och även för den löpande verksamheten, för vilken institutionen är uppbyggd.

Till sist något om kulturfonderna. Jag sade i fjol att jag inte trodde på dem, och det gör jag inte heller nu. Jag tycker att det kravet var ett uttryck för en mycket ohelig allians mellan dem som ser detta som något som skulle ersätta de statliga bidragen och dem som ser detta som ett komplement till utökade statliga bidrag. När jag lyssnade till Ing-Marie Hansson och Ingrid Sundberg tyckte jag mig faktiskt uppfatta en ohelig allians – deras relation är som ett slags samboförhållande utan större varaktighet eller djup.

Anf. 144 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I vad gäller de övergripande kulturpolitiska målen anser vi att en större satsning bör ske för att värna den svenska nationella kulturen. Det övergripande målet för kulturpolitiken är att värna yttrandefriheten och att skapa sådana förutsättningar att denna frihet kan komma till uttryck. Det förutsätter en balans mellan olika kulturella yttringar. Vidare förutsätter det samma ekonomiska förutsättningar för alla. Även de "smala" konstyttringarna skall ju kunna komma fram. Men i dag befinner vi oss i den situationen att kulturlivet utanför riksdagens korridorer domineras av en massproduce-rad, utanförliggande, främmande kultur.

Satsningen på den egna nationella kulturen skall alltså återskapa den balans som är en förutsättning för yttrandefriheten. Annars hotas denna. Yttrandefriheten hotas faktiskt lika mycket av den ohämmade sponsringen som av den kommersiella kulturen. Vi har faktiskt ett ansvar för att de ungdomar som i dag växer upp får ett slags identitet. Det gäller alltså att skapa förutsättningar för dem att ta del av sitt kulturella arv. Det är det vi menar när vi talar om att det är nödvändigt att satsa på den nationella kulturen.

Vad är då nationell kultur? Självfallet innebär den kulturella bild som i dag finns i Sverige och där invandrarnas kultur ju innefattas – för Sverige är ett flerkulturellt land – att försvaret av den nationella svenska kulturen lika litet utesluter försvaret av minoriteternas eller mänsklighetens kultur som patriotismen utesluter internationalismen. Världskulturen bygger på den nationella kulturen. Kampen för den nationella kulturen utgör därmed ett bidrag till kampen för världskulturen.

Anf. 145 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Utskottets vice ordförande har en viss förmåga att dra långtgående slutsatser utan faktaunderlag. Hon har gjort det tidigare, när vi

från centern har krävt en utredning om fördelningen av de regionala insatserna, och hon gör det också i dag. Vi har i centerpartiet sagt att vi kan tänka oss ett generellt bidrag av skatteutjämningskaraktär, och det är fortfarande vår uppfattning att det är en rättvis inriktning.

Det står i utskottsbetänkandet, och jag sade det också i mitt anförande, att det är riktigt att i detta läge satsa det nya grundbidraget på de små institutionerna, men det tar många år innan bidraget kan anses vara rimligt. Det finns län som inte får några statliga bidrag till denna typ av verksamhet. Utskottet har också klart skrivit att institutionerna med det nuvarande systemet har garantier, och hänsyn bör självfallet tas till detta vid den förändring som skall ske.

Man bör verkligen läsa vad som står i utskottsmajoritetens förslag och inte dra långtgående felaktiga slutsatser. Jag kan inte finna en rad med någon hänvisning till att vi skulle vilja satsa mera på de centrala institutionerna.

Ing-Marie Hansson talar om att vi i centerpartiet är generösa i den statsbidragsgivning som vi förordar. Ute på fältet är inriktningen dock en annan. Här görs än en gång hänvisningar till en tidigare utredning av kulturrådet och till statistiken för folkbiblioteken. Den är ganska ny, och jag har ännu inte tagit del av den. Jag har emellertid hört att Gävleborgs län inte ligger i toppen utan ganska långt ner på skalan när det gäller generella insatser för folkbiblioteksverksamheten. Det finns anledning att göra många reservationer till Ing-Marie Hanssons inlägg. Man bör läsa statistik på ett litet mera analyserande sätt än Ing-Marie Hansson gör och inte kasta ur sig sådana här påståenden i kammaren.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 146 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Till Ingrid Sundberg vill jag säga att jag mycket noga har läst både den motion från 1982/83 där Britt Mogårds namn står först och den motion från 1983/84 där Ingrid Sundbergs namn står först. Jag citerade alltså ur den senare motionen, där det sägs: Den enskildes betalning för att delta i kulturlivet måste vara kulturlivets viktigaste finansieringskälla. Så långt det är möjligt bör kulturlivet göras oberoende av offentligt stöd och mer beroende av sin publik. Kulturverksamhetens bidrag bör minskas.

Beträffande Coca Cola-utställningen vill jag säga att det är förvånande att 30 000 ungdomar ser en utställning som enligt Ingrid Sundberg är förfärlig. Är detta något av Ingrid Sundbergs nya kulturmål? Hennes kommentar till utställningen var belysande.

Jag har tagit upp dels sponsring av kulturaktiviteter, dels något av det som har solkat kulturlivet under den senaste tiden. Jag gav några exempel, och jag kunde ha nämnt flera om jag hade haft tid. Generellt finns det ett uttryck för krämarmentalitet i synen på delar av kulturlivet i samhället i dag, och det är viktigt att vi kulturpolitiker inser det och motarbetar det.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att det är riktigt att anslagen till kultursektorn 1981–1982 minskade rejält, i fast penningvärde. Det är enda gången det har hänt, och vid den tidpunkten var Jan-Erik Wikström minister.

Året därefter förekom en viss justering, det skall ärligt erkännas.

Jan-Erik Wikström säger vidare att kulturinstitutionerna är tvingade att laborera med alla möjliga lösningar. Jag tycker inte att de är det. Men man skulle kanske se om det finns ett intresse av att stödja kulturen. Tillskapandet av kulturfonder skulle vara en möjlighet att stödja på ett mer seriöst sätt och med större inflytande och integritet för kulturlivet.

Att Ingrid Sundberg och jag har ett något skevt samboförhållande när det gäller motiveringarna kan jag instämma i. Däremot tycker jag att detta strategiskt är mycket politiskt intressant, och det står vi för från socialdemokraterna.

Karl Boo anser att jag drar långtgående slutsatser på dåligt underlag. Jag har faktiskt ett ganska bra underlag. Centerpartiet protesterade med hänsyn till den faktiska skattekraften i kommunerna, men vi kunde vederlägga påståendena, vilket jag också har redogjort för. Det har man nu också kunnat verifiera i författarutredningen.

Anf. 147 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Ing-Marie Hansson tog upp något ganska intressant när hon, apropå att jag konstaterade att 30 000 hade varit på Nationalmuseum, ställde frågan om det var en ny kulturpolitik från moderaterna. Nej, det är en gammal kulturpolitik. I årtal har vi hävdat att det är bättre att ungdomar läser serier och Mitt Livs Novell än att de icke läser något alls, och det står jag fast vid.

Jag vore tacksam om vice ordföranden ville svara på om hon har sett utställningen. Coca Cola-utställningen tyckte jag själv var dålig, men jag fick mig en tankeställare när jag en vanlig vardagsförmiddag på museet var omgiven av massor av jeansklädda ungdomar i 20-årsåldern. Även på kulturområdet kan ändamålet ibland helga medlen, tänkte jag. I alla händelser vet jag att det gör det på både musikens och litteraturens område.

Sedan säger Ing-Marie Hansson att vi skall motarbeta krämarmentaliteten. Jag är inte så säker på att vi över huvud taget skall motarbeta någonting som vill främja en mångfald i kulturlivet i vårt land. Jag är ingen vän av krämare, och det vet Ing-Marie Hansson mycket väl. Men jag blir rädd för ord som "motarbeta", eftersom det enbart tyder på en sak – besserwissermentalitet. Det är precis vad vi moderater har vänt oss mot. Det är några få som vet vad som är bra på kulturens område och de skall bestämma – helst skall de sitta i riksdagens kulturutskott, och allra helst i kulturrådet. Jag tror inte på det. Jag tror på mångfald, öppenhet och variation. Sedan får vi väl ta litet krämarmentalitet om det gynnar kulturen.

Det sägs att det inte är någonting värt att 30 000 ungdomar under 30 år går på Nationalmuseum. Det är ingen ny kulturpolitik. Det är en gammal och ganska beprövad metod att släppa fram ungdomar – börjar de med det dåliga, så lär de sig sedan att älska det som är bra.

Anf. 148 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! När jag sade att vice ordföranden drog långtgående konsekvenser av ett dåligt underlag gällde det frågan om hur man skulle fördela de statliga pengarna ut till de regionala enheterna och regionerna. I

en diskussion för ett par år sedan yrkade vi på att det skulle vara ett generellt bidrag med skatteutjämningsseffekt. Ing-Marie Hansson sade då att vi ville bygga in det i skatteutjämnningen som sådan, men det var inte alls meningen.

Nu säger hon att vi genom utredningen som utskottets majoritet begär riskerar att det skall gå mera pengar till de stora centrala institutionerna, och förmodligen de som ligger i storstäderna. Var i utskottets skrivning finns det möjlighet att läsa ut detta? Vi säger att det är bra att man har byggt ut och innevarande treårsperiod bygger ut stödet till de små institutionerna och att man bör fortsätta i den riktningen.

När det sedan gäller centerns intresse lokalt för att utveckla kulturverksamhet vill jag framhålla att den utredning som kulturrådet tidigare har gjort hade många brister. Där togs ingen hänsyn till kommunernas storlek eller till skatteunderlaget. Över huvud taget gjordes en generell och grov bedömning. Det anfördes att de centerstyrda kommunerna hade en viss inriktning, men det var inte centerstyrda kommuner. Centern var i de flesta fall ett av de partier som ingick i majoriteten, men centern hade inte egen majoritet.

Nu har det lagts fram resultat från en utredning utanför kulturrådet, som hänvisar till statistik när det gäller anslag i kommunerna till bokinköp till folkbiblioteken. Jag har inte sett den utredningen – det är tydligen någon privat verksamhet. Vi har rekviderat den men ännu inte fått den och jag kan alltså inte göra någon analys. Men Författarförbundets ordförande sade vid en träff med oss att Gävleborgs län var ett av de län som låg sämst till – och det är minsann inte något centerstyrt län i sin helhet, eller hur Ing-Marie Hansson? Det kan bli det, men ännu är det inte så.

Jag vill påpeka att det finns anledning att analysera statistiken och försöka se vad som döljer sig bakom siffrorna. Det är ju inte bara fråga om att köpa in ett visst antal böcker. Det gäller också hur man förmedlar kunskap om böckerna, hur de läses och mycket annat. Jag är dock villig att erkänna att vi självfallet skall föra en diskussion om huruvida det kan finnas underlag för en förändring till det bättre i de kommuner där centern har inflytande. Men jag vill än en gång säga: Vi har, såvitt jag vet, för närvarande inte egen majoritet i en enda kommun i landet.

Anf. 149 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill säga några ord om kulturfonder och sponsring. Skälet till att jag inte tror på idén om kulturfonder är mycket enkelt. Jag tror nämligen inte att företagen är intresserade. Den naturliga instinkten hos ett företag som vill satsa på kultur är att vilja skapa något slags relation till kulturinstitutionen i fråga. Jag uppfattar det som positivt.

Vi var senast i går med kulturutskottet på Nationalmuseum, där ett företag hade sponsrat en utställning och gjort ett mycket trevligt arrangemang. Sådant skapar ett slags kontakt med institutionen, som jag tycker är värdefull. Den får inte ett företag som ger till en mer anonym fond. Jag skulle vara mycket glad om jag hade fel, om svenska företag stod i kö för att satsa pengar till något slags statlig kulturfond, ur vilken anslag kunde sökas. Det vore en dröm!

Vi skall stimulera en sponsring som är villkorlös, framför allt en som inte ställer krav när det gäller att få påverka utställningars eller konserters

budskap och innehåll. Jag vill också säga: Jag tycker att det är önskvärt att använda kvalitetsbegreppet som utgångspunkt. Man skall verka för det som är kvalitetspräglad. Det betyder att man under inga förhållanden skall stimulera sådant som man anser vara präglad av dålig kvalitet. I den urvalsprocessen tror jag att Ing-Marie Hansson och jag står varandra ganska nära. För mig är det en samvetssak att inte medverka till att ge stöd till något som jag menar inte håller måttet kvalitativt. Det är så mycket i samhället som utmärks av dålig kvalitet – det är därför vi skall försöka stödja det som är kvalitetspräglad, med de former av stöd vi har från staten.

Anf. 150 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Ing-Marie Hansson tyckte att det exempel jag nämnde, nämligen musikalen i Ljungby, var en bra och värdefull kultursatsning. Den var värdefull. Den mobiliserade 160 ungdomar, som annars brukar samlas runt en kiosk med mycket bråk och slagsmål, till en kreativ, skapande verksamhet. Det har omvandlat 160 ungdomar från passiva kulturkonsumenter till aktiva kulturskapare av en kultur som hör samman med deras liv, av en kultur som talar om deras problem och som utgår från den plats där de lever. Därför var det värdefullt. Men de har inte fått stöd från kulturrådet. Där fick de nej. Nu vill de fortsätta, och utöver dem finns det ytterligare 150 ungdomar som står i kö för att delta i denna process. Frågan är om vi skall hjälpa dem.

Vi från vpk anser att varje krona som går till sådana här satsningar ger flerfaldigt mer valuta för pengarna än varje form av satsning på den institutionaliserade kulturen. Vi anser att dessa ungdomar är värda all den hjälp de kan få. Jag hoppas att Ing-Marie Hansson delar min uppfattning så att vi kan förena våra krafter för att ge den här sortens kultur det stöd den behöver.

Anf. 151 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg inledde sitt anförande i kväll, när hon talade om de kulturpolitiska målen, med att poängtera att hon självfallet ansåg det vara viktigt att motverka kommersialismens negativa verkningar och att man inte skulle låta vissa personer göra pengar på människors sämsta egenskaper. I sin replik säger hon nu att det skulle vara en besserwisserattityd, att man inte skall motarbeta någonting utan att allting är bra.

Vi är eniga om att det är bra att 30 000 ungdomar kommer till Nationalmuseum, men jag tycker att det hade varit mycket bättre om de hade fått se något upplyftande, intressant och bra när de väl kom dit. Om jag jämför detta uttalande från Ingrid Sundberg med Jan-Erik Wikströms uttalande, instämmer jag hellre i vad Jan-Erik Wikström säger, nämligen att vad samhället skall stödja är kvalitet och att det är detta vi skall diskutera i Sveriges riksdag. När Ingrid Sundberg säger att vi inte skall motarbeta någonting – hon tyckte själv att det var en förfärlig utställning på Nationalmuseum – då saknar jag en politisk strategi. Det finns faktiskt ingen viljeinriktning i ett sådant uttalande.

Jag vet inte om det blir tillfälle till någon ytterligare replik, men det hade varit intressant att få höra Jan-Erik Wikströms syn på Coca Cola-utställningen. Jag är ledsen om jag ställer frågan för sent.

Till Karl Boo vill jag säga att det bakom förslaget till översyn ligger motioner där det begärs ökade resurser till Stockholm, Göteborg och Malmö. Det var inför detta jag studsade. Det som ni skrivit ihop er om uttrycker inte detta, men motionerna bakom poängterar de stora institutionerna. Förslaget om att inbaka kulturverksamhetsstöd i ett generellt bidrag med skatteutjämningskaraktär skulle kunna medföra att institutionerna riskerade att förlora den säkra utveckling de hittills har haft.

Karl Boo sade också att underlaget var dåligt och att utredningarna inte hade gjort någon skillnad på kommuner. Det är faktiskt fel. Vi delade in kommunerna i fem olika kategorier efter storlek och gjorde mycket noggranna analyser. Vi jämförde också skattekraften mellan dessa kommuner. Dessa undersökningar var således ganska ingående.

Till Alexander Chrisopoulos vill jag säga att det är mycket glädjande att höra om så positiva exempel som visar på kraften i kulturen. Jag tror att dessa ungdomar i sin verksamhet ändå hade studiecirkelstöd och kulturverksamhetsbidrag och att samhället på det sättet har hjälpt dem i det arbetet.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingrid Sundberg, Jan-Erik Wikström, Karl Boo och Alexander Chrisopoulos anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 152 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Utskottets ordförande har tidigare redovisat de principiella ståndpunkter i fråga om anslagen till allmän kulturverksamhet som vi moderater företräder och som kommit till uttryck dels i kulturutskottets betänkande, dels i reservationerna. Därutöver är det, tycker jag, angeläget att helt kort motivera ytterligare några av våra ställningstaganden, i ett fall där de borgerliga partierna tillsammans med vpk bildar majoritet, och på några punkter där vi moderater ensamma eller tillsammans med folkpartiet och centern anfört reservationer.

Immigrantinstitutet i Borås föreslås i betänkandet efter fyra motioner från representanter för fyra partier i olika kombinationer få ytterligare 200 000 kr. genom en omfördelning inom anslagsposten Till regeringens disposition. I föreliggande betänkande redovisas utförligt förhistorien. Utskottet ville redan förra året – i avvaktan på ett kommande förslag från arkivutredningen – bevilja de medel som behövdes för att Immigrantinstitutet ekonomiskt skulle hålla näsan över vattenytan. Verksamheten, som byggts upp under 15 år, är värdefull för i synnerhet de mindre invandrargrupperna och för invandrarforskningen. Institutet drivs som ideell organisation och kostar säkert inte mer än vad samma utbud och möjligheter skulle göra inom den offentliga sektorn. Här är det fråga om institutets överlevnad.

Betänkandet upptar vidare ett anslag av 2 milj. kr. för utveckling av kulturverksamhet på arbetsplatserna. Anslaget, som nu beviljas för tredje året, har sitt ursprung i en utredning av statens kulturråd, och avsikten är explicit att de fackliga organisationerna skall ha huvudansvaret för verksamheten. Det är dock, som Ingrid Sundberg påpekade, inte de yrkesverksamma som är de eftersatta i kulturellt hänseende. Det är barn, handikappade utanför arbetslivet, hemarbetande, sjuka, människor på institutioner, pen-

sionärer etc. som har svårt att få kontakt med kulturutbudet. Ofta har de här grupperna också sämre underbyggnad vad gäller skolutbildning och redan etablerade kulturkontakter.

Vi moderater ser naturligtvis gärna – och är också beredda att medverka till – att arbetsplatskultur utvecklas. Sverige har t. ex. världens största konstföreningsrörelse med nära 1 600 konstföreningar bara på arbetsplatserna. Musikensembler och körer bildas genom samverkan med studieförbund och andra organisationer eller genom enskilda initiativ, kulturombud förmedlar teaterbiljetter, etc. Men kulturen bör inte bli en facklig fråga. Jag yrkar bifall till reservation 11.

Jag yrkar också bifall till reservation 13, där vi förordar en besparing med 2 milj. kr. på anslaget Till kulturrådets disposition för kulturella ändamål, dvs. en tredjedel av anslaget. Resterande 3 milj. kr. bör vara tillräckligt för ej specificerade kulturändamål.

Vi har i motioner från moderata samlingspartiet fört fram önskemål som inte tillgodosetts i propositionen och som inte heller vunnit gehör hos utskottets majoritet.

En ung bildkonstnär som vill etablera sig har stora svårigheter att övervinna innan han gjort sitt namn känt och hittat köpare och utställare. Vad beträffar utställningsersättning generellt – en fråga som stötts och blötts ett tiotal år – delar vi den uppfattning som statsrådet Göransson uttrycker i propositionen, men vi har velat ge unga konstnärer som står i begrepp att anordna sin första separatutställning möjlighet att söka stipendium till dess finansiering. För detta ändamål ville vi räkna upp anslaget Bidrag till konstnärer med blygsamma 1 milj. kr. Jag yrkar bifall till reservation 25.

Enligt förordningen om inkomstgarantier för konstnärer beviljas sådana för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Beslut om inkomstgaranti fattas av regeringen efter gemensamt förslag av konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond. En stor andel garantiinnehavare utnyttjar aldrig sin garanti, eftersom deras inkomst överstiger den stipulerade gränsen. Men varje år har konstnärsnämnden aktualiserat nya namn på förtjänta konstnärer som fyller kraven och som också har ekonomiskt behov av en garanti. Antalet garantirum är dock maximerat till 120, och nya innehavare kan bara komma in i systemet om någon avlider eller avsäger sig garantin. Statsrådet och utskottets majoritet föreslår ytterligare 1 garantirum – ett i sammanhanget futtigt förslag.

I år liksom förra året har de borgerliga partierna vart för sig motionerat om inrättandet av ytterligare garantirum. Våra förslag låter sig väl förenas. Vi föreslår 10 nya garantirum för nästa år, något som framgår av reservation 28. Jag vill sist, herr talman, också yrka bifall till denna.

Anf. 153 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Vi folkpartister noterar med tillfredsställelse att ett par av våra yrkanden när det gäller det statliga stödet till regional kulturverksamhet har tillstyrkts. Utskottets majoritet har enats om att uttala det angelägna i att regeringen snarast tillsätter en utredning som får i uppdrag att lägga fram förslag till en fortsatt utbyggnad av det statliga stödet. Utskottet anser att

utredningsarbetet inte bör bindas av detaljerade direktiv. Utredningen bör kunna föreslå ett nytt bidragssystem, om detta visar sig vara lämpligt.

Kritiken mot gällande bidragsfördelning har tilltagit i styrka under de senaste åren. Och har man nu haft ett system i mer än tio år kan det inte vara för mycket begärt att en översyn sker, även om Ing-Marie Hansson i kväll har sagt att en översyn inte behövs.

Det är säkert också dags att stämma av verkligheten mot de kulturpolitiska mål som talar om decentralisering av verksamhet och beslutsfunktioner och om att nå de s. k. eftersatta grupperna. Trots alla goda föresatser är det tydligen litet si och så med den kulturella jämlikheten i landet. Naturligtvis kan vi aldrig nå total rättvisa i kulturellt hänseende, men vi måste hela tiden vara uppmärksamma på utvecklingen, för att så många som möjligt skall få uppleva så mycket god kultur som möjligt.

Det finns fördelar med nuvarande grundbeloppssystem, bl. a. den trygghet det ger institutionerna, en trygghet som gör att de kan planera sin verksamhet på längre sikt. Stödet är också lätt att administrera.

Nackdelarna har visat sig efter hand. Först och främst är grundbeloppen för få, och de är också ojämnt fördelade mellan olika kultursektorer. Visserligen tillgodoser man ett behjärtansvärt ändamål om man ger alla nytillkommande grundbelopp till de små institutionerna, något som skett de senaste åren, men därmed har de stora institutionerna fått betydande svårigheter. Det gäller bl. a. de teatrar, orkestrar och museer som finns i Göteborg, i Malmö och även i Helsingborg. Dessa kommuner utgör regionala kulturcentra, som har stor betydelse för ett stort antal människor i många kommuner runt om. Det är svårt för kommun- och landstingspolitiker att förstå varför deras skattepengar skall betala kulturlivet för en hel region, som ofta omfattar mer än ett län.

På grund av brist på resurser har institutionernas turnéverksamhet, liksom den uppsökande verksamheten bland barn och ungdom, minskat. Dessa verksamheter är viktiga inslag i decentraliseringssträvandena.

Ett annat problem är att de fria grupperna får bidrag enligt ett system som missgynnar de största och etablerade grupperna. De erhåller i vissa fall ett i förhållande till sin storlek och verksamhet betydligt mindre bidrag än jämförbara regionala teatrar. Kanske borde dessa fria grupper inordnas i ett nytt bidragssystem.

Också på museiområdet finns orättvisor i fördelningen. Från museerna har framförts önskemål om att bidragen i högre grad skall relateras till vilken verksamhet man bedriver. Principen om att endast ett museum i varje län kan få statsbidrag är inte heller bra. Det finns fler museer i landet som utför regionala uppgifter än de som i dag får bidrag.

I kulturrådets rapport från utredningen Kommunerna, staten och kulturpolitiken, KOSK, finns en rad förslag till ett förändrat bidragssystem. Man nämner t. ex. en uppdelning av grundbeloppet på fasta och rörliga belopp. De rörliga beloppen skulle kunna användas för att främja utvecklingsarbete av något slag. Att ändra bidragsbestämmelserna så att bidragen förbinds med krav på t. ex. en viss miniminivå för barn- och ungdomsverksamhet är ett annat förslag. Ytterligare ett förslag är att man skall inrätta turnébidrag för musik- och teaterinstitutioner.

Herr talman! Ett vitalt och mångsidigt kulturliv har större betydelse för möjligheterna att utveckla näringslivet i en region än man hittills har beaktat. Vid ett symposium i Kristianstad i höstas med Skånes båda landshövdingar som arrangörer diskuterades Skånes framtid. Professor Gunnar Törnqvist från Lunds universitet pekade i ett anförande på förutsättningarna för ett väl utvecklat näringsliv. Enligt en undersökning som gjorts i USA om vad som kännetecknar en region som drar till sig företag inom olika branscher, är ett aktivt kulturliv en lika viktig förutsättning för en planerad lokalisering som alla andra faktorer vi sedan tidigare känner till, t. ex. tillgången till arbetskraft, fungerande kommunikationer och närhet till universitet och högskolor. Det finns därför anledning, sade professor Törnqvist, att vara uppmärksam på den utarmning av det skånska kulturlivet som sakta men säkert håller på att ske. Det är tydligen litet olika i olika delar av landet, Ing-Marie Hansson.

Jag tillåter mig att vara provinsiell och en stund uppehålla mig vid Skåne. Det är inte enbart för att jag bäst känner till den regionen. Skåne är nämligen speciellt i många avseenden, bl. a. när det gäller kulturlivet. Skåne har ju sin egen historia som en väl sammanhållen region, och den präglar även i dag landskapets kulturliv. Bl. a. har Skåne ett stort antal minnen av olika slag som vi har skyldighet att bevara till eftervärlden. Det finns också ett traditionellt och djupt ideellt engagemang i detta bevarande. Men institutionerna, dvs. museerna, som skall stå för sakkunskapen, expertråden och det professionella vårdandet av kulturminnen och fornlämningar sviktar i dag under en alltför stor arbetsbörda, där vikande ekonomiska resurser inverkar menligt på resultaten. Dessutom ställer den nya plan- och bygglagen ökade krav på museerna ute i landet. Kommunerna måste framöver lita till museernas kompetens när det gäller de ökade kulturminnesvårdande uppgifterna.

I folkpartiets s. k. Skånemotion, Kr316, föreslår vi statsbidrag till Helsingborgs museum, som redan i dag åtar sig regionala uppgifter och som har fått önskemål från kommunerna i nordvästra Skåne om utökad service. Vi hoppas att detta kan övervägas i utredningsarbetet.

Andra kultursektorer som teater och musik kan tyckas välutvecklade och levande i Skåne, men även här finns problem. Kristianstads län har inte någon länsteater eller någon orkester, utan måste lita till Riksteaterns och fria grupperns utbud. Turnéverksamheten från Malmö- och Helsingborgsteaternarna har minskat på grund av bristande resurser. Malmö stadsteater har publik från hela södra Sverige men måste spela för fulla hus för att hålla verksamheten i gång.

I lokaltidningarna i går kunde man läsa att chefen för Helsingborgs stadsteater uttalat att man, om ingenting görs, måste avskeda halva personalstyrkan efter våren 1988. Då kan vi inte längre göra teater, sade teaterchefen. Även Skånska teatern har stora ekonomiska problem. Trots att gruppen med sina 30 anställda har det största statliga bidraget av alla fria grupper är detta i jämförelse med vissa regionala teatrar mycket litet. Risken är överhängande att gruppen upplöses. Det vore en stor förlust för skånskt kulturliv.

Herr talman! Så här ser det ut i en del av landet. Jag vet att det finns

liknande exempel från andra delar, vilket ytterligare understryker behovet av en översyn av statens bidrag till det regionala kulturlivet. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Anf. 154 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag skall kortfattat beröra kulturutskottets förslag till standardförbättringar och utökade arbetsmöjligheter för kulturarbetare.

Statens stöd till kulturarbetare kommer nästa budgetår att vara ca 110 miljoner. Detta skall jämföras med blygsamma 6 miljoner vid 1960-talets början. Nyligen har dessutom förbättringar skett på skatteområdet för denna kategori.

Herr talman! Kulturarbetarnas ekonomiska situation är i hög grad beroende av att vi har ett land i ekonomisk balans. Det alltmer och alltjämt sjunkande budgetunderskottet och därmed en sanerad statlig ekonomi bildar en stabil grund för nya reformer. Det borgerliga regeringsinnehavet med usla finanser som följd kastade en slagskugga över första hälften av 1980-talet. Trots detta har kulturområdet sedan 1982 varit förskonat från det 3-procentiga sparmål som drabbat övriga statliga delområden. Detta är en framgång. Först på den senaste tiden har människornas reallön börjat öka igen. Reallönen sjönk under de borgerliga regeringsåren rejält, i snitt motsvarande en månadslön – den sjönk under denna tid för första gången på 1900-talet. En ökad köpkraft betyder mycket för att kulturarbetarna skall få ökad avsättning för sina alster.

Den viktigaste reformen, mätt i pengar, i kulturbudgeten är att anslaget till visningsersättning ökar med 10 miljoner. Sveriges bildkonstnärnsfond fördelar ersättningen. Utbildningsministern avser att ta upp diskussioner om fördelningen med de organisationer som är företrädare i fonden. Stödet bör på sikt koncentreras till färre sökande, så att det leder till märkbara standardförbättringar i de enskilda fallen. Vpk-förslaget att ökningen av anslaget bara skall gå till bildkonstnärer förefaller obegripligt. Varför skall formkonstnärer diskrimineras?

KRO önskar att även deras medlemmar skall få förhandlingsrätt, något som redan tillerkänts författarna. Principen som sådan har vi ingenting att invända emot, om det går att komma fram till en praktiskt hanterlig lösning. Upphovsrättsutredningen har i uppgift att penetrera frågan.

Utskottet anser att staten har ett ansvar för utställningsersättning inom sitt eget ansvarsområde. Medel för utställningar i statliga institutioners regi utgår. Konstnärer träffar för närvarande avtal om ersättning med en del kommuner och privata utställare. Detta är positivt, och vi finner det önskvärt att fler kommuner och fler utställare gör sammalunda. Däremot anser vi att det är olämpligt att staten som tredje part går in och påverkar villkoren.

Folkpartiet och centern anser att ersättning bör utgå för musikalier och fonogram som används på bibliotek. Detta är i och för sig inte något ohemult förslag. Vi bör dock avvakta upphovsrättskommitténs tekniska lösning.

Utskottet anser att under anslaget Bidrag till konstnärer skall 2 miljoner utgå till upphovsmän på musikområdet och 7 miljoner till scen- och filmkonstnärer, musiker och sångare.

Att moderaterna på något enstaka anslag vill plussa på i stället för att sin vana trogna föreslå långtgående neddragningar, ser vi som ett ljus i ett annars kompakt mörker. Vi avstyrker dock moderaternas förslag att 1 miljon skall utgå för att finansiera en första separat utställning. Utskottet hänvisar till den uppräknig av startbidraget som gjordes för innevarande budgetår. Från att 101 konstnärer fick startbidrag utökades antalet till 263.

Herr talman! Vi har i årets budget lagt en rejäl slant på visningsersättning på 10 miljoner. Bildkonstnärnsfonden äskade endast 4 miljoner.

Inkomstgarantier beviljas i dag konstnärer som står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Man måste väl i rimlighetens namn förutsätta att det finns någon korrelation mellan en konstnärs inkomst och kvaliteten på hans verk. 20 inkomstgarantier står i dag outnyttjade till följd av att konstnärer som tilldelats dessa har för hög inkomst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 och 28.

Anf. 155 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Jag vill vid det här tillfället visa att det är orättfärdigt att Helsingborgs museum inte får statsbidrag. Jag har en del argument för att museet bör få bidrag från staten.

Museet hade 245 000 besökare under 1986, därav ca 27 000 skolelever från Malmöhus län. Det anordnades 17 regionala vandringsutställningar, som visades på 141 platser i Skåne. På Stadsmuseet, Vikingsbergs konstmuseum och Fredriksdals friluftsmuseum anordnades 22 tillfälliga utställningar, och på Stadsmuseet öppnades en ny basutställning om Helsingborgs historia och Helsingborgsbygdens förhistoria.

Vidare anordnade museet flera allmänskulturella program, undervisningsverksamheten ökades avsevärt, och där fanns en samordning för hela landskapet. Inom kulturminnesvårdens område expedierades 25 ärenden, och 3 bevarandeprogram utarbetades för olika delar av kommunen.

Helsingborgs museum består av fem fasta enheter, i Stadsmuseets huvudbyggnad finns basutställningar om Helsingborgsbygdens förhistoria och Helsingborgs historia samt en sal för tillfälliga utställningar. I en byggnad på gården finns naturhistoriska samlingar och en basutställning om livets utveckling.

På Fredriksdals friluftsmuseum med herrgård och herrgårdspark finns några skånska allmogebyggnader och stads kvarter från Helsingborgs gamla stadskärna samt en omfattande botanisk trädgård med Skånes vegetation och flora som främsta verksamhetsfält. På området finns också Fredriksdals friluftsteater, som färdigställdes 1927 och som förebild har franska trädgårds-teatrar från 1700-talet. Denna teater är fortfarande i utomordentligt gott skick.

På Vikingsbergs konstmuseum finns i bottenvåningen en representativ samling av utländskt och svenskt måleri och i övervåningen fyra rum för tillfälliga utställningar.

I museet ingår vidare Kärnan, som är en tornborg från 1300-talet, och Pålslö vattenkvarn från 1800-talet. När man talar om Helsingborgs museum

syftar man alltså inte på någon enskild byggnad utan snarare på ett organisatoriskt begrepp och en rikt förgrenad verksamhet.

Jag vill här också visa hur Helsingborgs museums verksamhet är att betrakta som regional. I vissa avseenden täcker den hela Skåne, i andra avseenden är den däremot begränsad till västra Skåne. Den botaniska trädgården på Fredriksdal är unik för Sverige och utgör ett betydande centrum för studiet av Skånes flora, vegetation och artskydd. Tillsammans med de systematiska, växtgenetiska och växtbiologiska anläggningarna utnyttjas den intensivt av skolor i hela Skåne. Genom det internationella fröutbytet upprätthåller trädgården kontinuerliga internationella kontakter.

Ett viktigt komplement till den landskapsbotaniska trädgården är en gammaldags fruktträdgård, som tidigare utgjort en betydande del av en till Fredriksdal hörande handelsträdgård. Den har förnygrats på ett sådant sätt att den nu innehåller prover på så gott som samtliga fruktsorter som förut varit vanliga i Skåne. Detta har skett i samarbete med Nordiska genbanken, och syftet är att för framtiden bevara det lokala fruktsortimentet.

Museet har stora samlingar av nutida konst och konsthantverk från Skåne. På grund av platsbrist kan de dock ännu inte visas permanent.

En jurybedömd utställning av skånskt konsthantverk anordnas regelbundet sedan 1967. Medarrangör är Helsingborgs konstförening.

Herrgården på Fredriksdal, uppförd 1787 och ombyggd på 1820-talet, är en god representant för äldre skånsk herrgårdskultur. Efter skiftande öden blev den under 1960-talet inredd med tidstypiska möbler och utgör nu en god illustration till vilka smakriktningar som rådde i Skånes högre ståndsmiljöer under Gustaf III:s resp. Karl XIV Johans tid.

Av de museets verksamheter som mer begränsas till nordvästra Skåne kan man peka på allmogekulturen. Den speglar den etnologiska delen av friluftsmuseet på Fredriksdal, med äldre byggnadsskick och bostadsförhållanden bland allmogen i nordvästra Skåne. Samlingen strävar efter att åskådliggöra hur "naturvuxen" den äldre allmogebebyggelsen var och efter att belysa skillnaden mellan skogsbygd och slättbygd inom det aktuella området.

Den pedagogiska verksamheten är omfattande och leds av en museilektor. Där finns också ett samarbete med hela Skåne och ibland även utanför Skåne.

Regionala vandringsutställningar produceras sedan 1978 i ett omfattande samarbete med vitt skilda föreningar och organisationer och länsmyndigheter.

Som framgått av det jag sagt är Helsingborgs museum ett av landets största kommunala museer med betydande regional verksamhet. Museet borde ha kommit i åtnjutande av statligt stöd när det nuvarande systemet för statsbidrag till regional verksamhet trädde i kraft budgetåret 1977/78. Detta framfördes också som ett starkt önskemål i den särskilda utredningen om kulturförhållandena i Skåne som gjordes 1972 till 1976, men Helsingborgs museum ställdes utanför gällande bidragsbestämmelser och så har det förblivit. Detta är djupt otillfredsställande särskilt som nordvästra Skåne är helt skilt från såväl Lund-Malmö-regionen som Kristianstadsregionen. Regionen har sedan länge sitt självklara centrum i Helsingborg, inte minst i kulturellt avseende.

Med det anförda hoppas jag att man i framtiden blir generösare mot Helsingborgs museum i bidragshänseende.

Anf. 156 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag kommer att beröra reservationerna 17, 18, 19 och 20 i kulturutskottets betänkande.

Vpk:s reservation 20 gäller upprättandet av ett kurdiskt kulturcentrum i Sverige. Det finns fler sätt att stödja kurdisk kultur än att inrätta kulturinstitut. Sverige lär vara föregångare när det gäller att anordna hemspråksundervisning i kurdiska. Man har tagit fram ordlistor och gett stöd för läromedelsproduktion. Dessutom bedrivs hemspråkslärarutbildning i kurdiska på Lärarhögskolan i Stockholm.

Det finns andra språk som är i motsvarande situation och där man följaktligen kunde kräva kulturcentrum, om kravet på ett kurdiskt kulturcentrum skulle tillmötesgå. Dessutom bör man komma ihåg att när den invandrarpolitiska propositionen förra året antogs av riksdagen, antogs också principen att föreningarna skulle stödjäs, men att dessa själva skulle använda sina medel utan detaljstyrning från samhället.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 20 och bifall till utskottets hemställan.

Vpk har vidare i reservation 17 föreslagit inrättande av ett invandrarcentrum i Botkyrka kommun. Utskottet har behandlat frågan tidigare, senast förra året, och konstaterade då att det är angeläget att invandrarnas kultur och samhällsförhållanden dokumenteras på ett mer systematiskt sätt. Man hänvisade till kulturrådets rapport om centrala museer. Rapporten är nu klar, och i denna föreslås att ett utvecklingsprojekt startas där bl. a. invandrarnas organisationer kommer att medverka. Nordiska museet föreslås som basmuseum avseende dokumentation av invandrarnas och de etniska gruppernas kulturer.

Frågan om ett invandrarcentrum är aktuell i Botkyrka kommun, och det finns flera andra aspekter utöver invandramuseet som är av intresse i sammanhanget. Eftersom riksdagen senare kommer att behandla propositionen om de centrala museernas uppgifter bör frågan tas upp i det sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 17 och bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Till sist vill jag klargöra det socialdemokratiska ställningstagandet när det gäller vår reservation 18 angående Immigrantinstitutet.

Immigrantinstitutet i Borås har under ett antal år beviljats medel för arkiv- och dokumentationsverksamhet. Regeringen föreslår, efter en viss uppräknings, 212 000 kr. för detta ändamål i årets budgetproposition. De borgerliga och vpk föreslår en fördubbling av bidraget. Detta är förvånande i och med att Immigrantinstitutets verksamhet har varit och är föremål för kritik från olika håll. Det råder delade meningar om verksamheten.

Jag skall inte beröra stridigheter som pågår beträffande Immigrantinstitutets medlemsorganisationer. Den debatten hör inte hit. Jag skall endast försöka bena upp vilken verksamhet de borgerliga och vpk vill bevilja bidrag till.

För det första bör man konstatera att Immigrantinstitutet inte nämndes i forskningspropositionen. För det andra har lokalfrågan, som också påstås tillhöra statens ansvarsområde, avfärdats av utskottet. Reservationerna gäller inte denna fråga, men jag vill framhålla att lokalfrågan, som är en kommunal angelägenhet, ofta används i argumentationen. För det tredje tas stödet till Immigrantinstitutets medlemsorganisationer, bl. a. Immigranternas riksförbund, ofta med i resonemanget. I en motion talas det om det centrala stödet för invandrarnas organisationer. Speciellt märkligt är stödet att avhjälpa institutets underskott. Man är således osäker om till vilket ändamål bidragen skall beviljas. Återstår så den föreslagna fördubblingen av anslaget till arkiv- och dokumentationsverksamhet.

De borgerliga och vpk förordar att Immigrantinstitutet i Borås skall få en ökning av sitt bidrag som ligger 200 000 kr. över regeringens förslag. Pengarna tas från kulturmedelsanslaget genom minskning av dispositionsposten.

Det är beklagligt att vi har hamnat i denna situation. Socialdemokratin har hittills sett positivt på Immigrantinstitutets arbete för dokumentation och arkivering. Men det är en annan sak att fördubbla anslagen för expansion av verksamheten. Detta måste uppfattas som en prioritering av Immigrantinstitutet framför alla andra ändamål. Vi är under rådande förhållanden tveksamma till denna ökning. Till detta måste läggas att arkivutredningen senare kommer med sitt förslag, som kommer att behandlas av riksdagen.

Det är bra att vpk kommer att tillåta fri röstning. Jag uppmanar de borgerliga partierna att följa den rekommendationen.

Jag vill ställa en fråga till moderaternas, folkpartiets, centerpartiets och även vänsterpartiet kommunisternas representanter: Är ni säkra på att detta är det bästa sättet att ge stöd till invandrarnas verksamhet? Kan ni garantera det?

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 18.

Anf. 157 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Det har sina nackdelar att ha färdigskrivna tal. Då har man mindre förutsättningar att förändra sitt tal om debatten i kammaren så kräver.

Jag sade tidigare att efter den omfattande diskussion som varit kring Immigrantinstitutet och som uppkommit den senaste tiden och resulterat i att riksdagens revisorer skall granska organisationen har vårt parti – uteslutande på grund av dessa omständigheter – beslutat att vi skall ha fri röstning.

Däremot upplever vi faktiskt en viss olust när det gäller den uppsjö av anklagelser och den ryktesspridning som varit kring det tilltänkta anslaget till Immigrantinstitutet.

Vi anser från vårt parti att det är viktigt att i detta sammanhang deklarerar att vi bara kan ta hänsyn till sådana fakta som utgår från bevisbara överträdelser av den nuvarande lagstiftningen eller påpekanden från de rätt omfattande revisionsinstitutioner som finns i Sverige i dag. Vi fäster inget som helst avscende vid den omfattande ryktesspridning som varit. Dessutom: Vi är också angelägna om att deklarerar att vårt stöd till en eventuell

invandrarorganisation eller organisation över huvud taget inte är beroende av organisationens eventuella ideologiska eller politiska inställning i olika frågor.

Vad gäller ett kurdiskt kulturcentrum: Skillnaden mellan den kurdiska minoriteten i Sverige och övriga minoriteter hänger samman med att kurderna är en folkgrupp som förföljs just på grund av att de inte tillerkänns rätten att ha ett eget språk och en egen kultur. De har alltså inte möjlighet att i sitt eget hemland utveckla de kulturella och språkliga aktiviteter som de är berättigade till. Därför är de i behov av ett kulturcentrum i Sverige i större utsträckning än andra minoriteter, och därför ansåg vi att ett kulturcentrum i Sverige kunde bidra konstruktivt till deras kulturella överlevnad. Ett sådant kulturcentrum finns också i Frankrike.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som vpk har avlämnat.

Anf. 158 GUNNEL LILJEGREN (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja erinra Erkki Tammenoksa om att det anslag vi föreslår trots allt ligger betydligt under det belopp som Immigrantinstitutet anhållit om. Beloppet medger inte något utrymme för expansion.

Det är riktigt att vi inte vill blanda in hyran i diskussionen. Det må vara institutet obetaget att byta lokaler eller fortsätta att hyra sina nuvarande lokaler – det är inte någon statlig angelägenhet.

Det är svårt att avgöra om dessa 250 000 kr. skulle vara den bästa satsningen på invandrarkultur, men institutet är det enda i sitt slag. Man ger ut en förnämlig tidskrift, tillhandahåller dokumentation och bibliotekstjänster. Det är fråga om institutets överlevnad. Vi skall inte fråga oss om detta är bäst, utan vi skall fråga oss om det är en önskvärd verksamhet. Vi anser att det är en i allo önskvärd verksamhet som Immigrantinstitutet bedriver.

Anf. 159 ERKKI TAMMENOKSA (s) replik:

Herr talman! För det första vill jag säga att vi socialdemokrater givetvis måste argumentera för vår reservation.

För det andra vill jag säga att vi inte ifrågasätter Immigrantinstitutets verksamhet. Vi ifrågasätter emellertid den expansion som den föreslagna höjningen faktiskt innebär. Det gäller en utökning, en fördubbling av anslaget. Regeringen föreslår ett bidrag för dokumentation och arkivverksamhet. Vi anser att det under rådande förhållanden inte skall fördubblas.

Anf. 160 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Den här kvällens diskussion om kulturpolitiken och kulturbudgeten understryker mycket tydligt att den kulturpolitik som den socialdemokratiska regeringen fört och för är framgångsrik. Det riktas inga tunga angrepp mot den för försummelser och brister. Den politiken har förts som traditionell god socialdemokratisk politik, steg för steg och efter måttet av våra resurser. Den har också under ekonomiskt svåra tider varit både expansiv och konsekvent.

Några få exempel får visa vad som faktiskt har skett.

Vi har kunnat fullfölja och utveckla regionaliseringen. I år har vi det andra

året i en treårsplan för att lyfta upp de regionensembler och regioninstitutioner som har det sämst förspant. Jag syftar på länsteatrar och läns museer. Vi håller på att göra en förändring av regionmusiken.

Vi har i år genom en beslutsam koncentration av de utvecklingsmedel som står till buds kunnat föreslå förbättringar, som nu blir riksdagens beslut, för konstnärerna. Jag syftar på visningsersättningen.

Vi har tidigare sett till att författarna har fått möjlighet att förhandla om biblioteksersättningarna.

Vi har med insatser för kulturverksamhet i skolan, förstärkning av svenskämnet ställning, medverkat till att ge åt vår skola en humanistisk karaktär, som den faktiskt har mått väl av och behöver.

Vi har intresserat oss för kultur i arbetslivet.

För att ta ett litet exempel kan jag nämna att vi med en kraftfull satsning på tyst teater, där man ger teaterföreställningar för döva, medverkat till att denna handikappgrupp har kunnat få en teaterverksamhet som inte bara och inte främst kan ses som en sysselsättning för dem som är döva utan som har kunnat hävda en egen konstnärlig och stark profil.

Vi har dessutom, vilket inte återfinns inom utbildningsdepartementets område, genom en mycket konsekvent satsning på kulturlokaler medverkat till att kulturens förutsättningar runt om i landet på ett radikalt sätt har förbättrats.

I söndags hade jag nöjet att vara bland mina nyktra bröder och systrar i Köping och återinviga IOGT-NTO-Forum i det gamla ordenshuset, en lysande lokal och fin teaterlokal för kulturlivet i Köping. Kulturmagasinen i Sundsvall, teaterhuset i Luleå, Folkets hus och teaterhuset i Umeå, lokalt, bibliotek och Folkets hus i Kungshamn på västkusten och konserthuset i Örebro – under perioden har det varit en mycket konsekvent och mycket kraftfull utbyggnad av kulturens lokaler, och det har faktiskt kulturlivet haft glädje av, både det professionella kulturlivet och amatörerna. Kommunerna har på sin kant varit beredda att ta ansvar. Biblioteken har faktiskt utvecklats. En nykommen utredning från kulturrådet visar att biblioteken både har ökat sitt öppethållande – 13 % på tioåret är ganska bra i fråga om öppettimmar – och ökat sina inköp, och det byggs många nya bibliotekshus.

Vi har alltså i dag en god struktur för ett aktivt kulturarbete.

Också anslagsutvecklingen har under denna period varit positiv. Jag vill i det stycket knyta an till både det som Jan-Erik Wikström och det som Karl Boo tog upp.

När Karl Boo säger att han avstår från siffror för att inte få en matematisk debatt, förstår jag honom. Hade jag satt mitt namn på en motion sådan som den centern lämnade i vintras, skulle jag också avstå från varje sifferdebatt, eftersom den var så illa underbyggd och så okunnig i det den redovisade. Den fäste inget avseende vid att massmediepolitiken, film- och litteraturstödet och presstödet ingick som kulturkostnader 1980, som var jämförelseåret, att ungdoms- och nykterhetsorganisationernas stöd fanns under denna titel, osv. Om man är så lättsinnig i sitt umgänge med statistiken är det ju en fördel att man inte besvärar kammaren med siffror. Faktum är alltså att kulturanslagen har ökat.

Jan-Erik Wikström har naturligtvis rätt i – jag medger det – att hans period

som utbildningsminister på kulturområdet präglades av en ekonomisk expansion, väl förenad med ett ekonomiskt lättsinne, eftersom man inte brydde sig om att skaffa pengar att betala den expansionen. Det var ju då som budgetunderskottet sköt i höjden upp till mångmiljardbelopp. Vi har kunnat expandera kulturinsatserna samtidigt som vi har minskat detta budgetunderskott, men det har faktiskt varit ganska knepigt. Jag har t. o. m., med finansministerns benägna bistånd, lyckats betala den orgel i konserthuset i Stockholm som Jan-Erik Wikström lovade skulle komma. Och det var bra att den kom! Vi har hjälpts åt – en lovade, och en fick vara med och betala. Jag är glad att jag representerar en regering som tog ansvar för betalningen.

Sponsringsfrågorna diskuteras med en viss energi. Sponsring kan aldrig ersätta en statlig insats. Sällan har detta så tydligt kommit till uttryck som just i dessa dagar, när vi runt om i landet möter svårigheter i samband med sponsring.

I Malmö prövade man att ge konsthallen ett budgetutrymme som förutsatte sponsring. Får man då inga sponsorer sitter man där med skägget i brevlådan. Det är inte så lätt att få sponsorer som man kan tro. I Malmö har man insett att när man försöker kombinera sponsorinsatser med minskade anslag, blir kulturen ointressant. Näringslivet satsar på vinnare. Paradoxalt nog är det antagligen lättare att finna sponsorer i en socialdemokratisk regeringstid, eftersom de då har tilltro till kulturens expansionsutrymme.

När man skall söka sponsorer till Drottningholmsteatern, konstaterar det företag som åtar sig att värva sponsorerna att det är så jobbigt att man måste ha 33 1/3 % i provision för besväret. Det säger en del om att sponsringen inte är fullt så enkel som man har gjort gällande.

När miljonären deponerar en tavla på ett av våra stora museer och blir vederbörligen avtackad och sedan efter något år ångrar sig och tavlan löses in för det belopp han har köpt den för, skriver han ett gåvobrev på den värdestegring som han beräknar är hans insats. Där får vi en närmast komisk illustration till en del av sponsordebattens sidospår.

Coca Cola-utställningen på Nationalmuseum får naturligtvis Nationalmuseum och statens konstmuseers styrelse ta ansvar för. Faktum är att man i fjol fick ett extra anslag för inköp. Man kan inte sätta en relation mellan misshandel av Nationalmuseum och utställningsanordnandet.

Men låt mig ändå i det stycket säga att den utställningen gläder mig i *ett avseende*. Den har nämligen visat att integritetsproblemen när det gäller den typen av utställningar faktiskt existerar. Redan det faktum att man tar upp den debatten och mycket noga tar ställning när det gäller de integritetsproblemen som faktiskt kan uppkomma tycker jag har ett värde i sig. Av det skälet beklagar jag alltså inte att utställningen kom till.

Margareta Mörck och Ingrid Sundberg tar upp frågan om Helsingborgs stadsteater. Låt mig då bara säga att skälet till att man nu uppväktar staten är att den moderata ledningen i Helsingborg hotat med att dra in 750 000 kr.

Jag har konstaterat att staten inte går in med ersättning för bidrag som kommunledning – de må vara moderata eller av annan kulör – icke längre anser sig kunna ge. Någon kompenserande insats gör staten alltså inte.

Kjell-Arne Welin nämner muscerna. Låt mig då säga att man naturligtvis får titta på helheten. Skåne får för teatrarne 420 grundbelopp. Jag tänker då

på Helsingborg och Malmö. Därtill kommer – vilket Margareta Mörck påpekar – ett stort anslag till Landskrona för Skånska teatern. Man säger att man vill att Skånska teatern skall vara en regionteater, och det är klart att den kan vara det. Men då måste man å andra sidan fundera över om det skall finnas en regionteater i Malmö, en i Landskrona och en i Helsingborg. Jag ser en viss svårighet med så täta regioner, även om de här teaterna råkar vara bra. Jag tror alltså att Skånska teatern måste få stöd, därför att den är en god, fri grupp och inte därför att den är en regionteater. Annars kan det bli så, att man i de län där det ännu saknas teatrar angriper oss.

Alexander Chrisopoulos redovisar hur det går till i Ljungby, och det tycker jag är ett bra exempel. Jag var i Ljungby i går. Jag talade för resten om våld. Jag lyssnade också på en musikkår som spelade i den nyligen ombyggda teatern i Ljungby – ytterligare ett exempel på att kulturens struktur har blivit mycket bättre runt om i landet. Men för kulturlivet återstår svåra problem. Det gäller t. ex. konstnärernas arbetsvillkor. Det problemet har vi inte klarat ännu. Men vi kommer att fortsätta steg för steg efter måttet av våra resurser.

Anf. 161 KARL BOO (c):

Herr talman! Statsrådet Bengt Göransson redovisar här den socialdemokratiska kulturpolitiken och hävdar att den är deras och – om jag nu hörde rätt – ingen annans. Men jag vill säga att det ändå har rått stor enighet om de kulturpolitiska målen. De har åberopats många gånger i de kulturpolitiska debatterna. De uppräknings som kulturministern gjorde omfattar många frågor som vi i centern också har drivit och försökt finna en lösning på. Det gäller t. ex. biblioteksersättningen. Under många år hade vi kravet på oss att räkna upp denna med ett visst antal ören. Det var mycket svårt att få den socialdemokratiska majoriteten med på detta. Men vi stödde förhandlingsrätten, och plötsligt blev det en bättre tingens ordning vad gäller ekonomin för författarna genom biblioteksersättningen. Det är, som sagt, ett exempel.

Jag instämmer gärna i det som sades tidigare – jag tror att det var Ing-Marie Hansson som sade det – nämligen att det är viktigt att man hittar en väg att nå avtal också på andra områden, t. ex. när det gäller konstnärerna.

Sedan beträffande insatserna i arbetslivet på kulturområdet. Vi i centern har mycket markant hävdad att inriktningen för kulturen i vardagen är viktig när det gäller att verkligen ge alla människor – oavsett bostadsort, ekonomiska förutsättningar eller högljuddheten i framtoningen – en chans att vara med. Jag tror att det är utomordentligt viktigt för kulturutvecklingen att man har den inriktningen. Det har vi i många sammanhang gett uttryck för.

Bengt Göransson har haft en hygglig förmåga att i diskussionerna inom regeringen hävda kultursektorn bra. Att andra regeringsledamöter inte har haft samma möjlighet kan utläsas av årets budgetproposition. Jag har vid något tillfälle sagt att det är finansdepartementet som har skrivit motiveringarna åt andra departement, men den inriktningen har man inte i Bengt Göranssons departement.

Jag medger att det fanns fel i den statistik som vi tog fram, men vi hade inte tillgång till de olika uppgifter som behövdes för att den skulle bli riktig. Man kan diskutera om Bengt Göranssons redovisning i remissdebatten var riktig.

Statsskuldräntorna läggs t. ex. utanför bedömningen – jag vet inte av vilket skäl. Det kunde vara intressant att se litet närmare på utvecklingen under 1980-talet, Bengt Göransson. Hur var utvecklingen när mittenregeringen lade fram sin budget 1982/83 jämfört med utvecklingen i dag, när vi diskuterar den senaste budgeten? En sådan redovisning skulle vara intressant.

Det finns alltså anledning att vara försiktig med statistik – det kan vara svårt att fånga in alla bitar på ett bra sätt. Med en bättre statistik kan det göras jämförelser i framtida debatter, där jag hoppas att det kommer ges uttryck för en vilja att hävda kultursektorn också i riksbudgetssammanhang.

Jag skall bara göra en kommentar om sponsring. Det finns anledning att läsa den reservation som de borgerliga partierna har enats om. Där ställs inga långtgående krav, utan där finns en ganska försiktig framtoning när det gäller hur sponsring skall kunna komma med som ekonomisk faktor på inkomstsidan inom kulturverksamheten.

Anf. 162 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Bengt Göransson har lättare att bekänna andras synder än sina egna – en inte helt ovanlig egenskap.

Budgetunderskottet var naturligtvis alldeles för stort under de borgerliga regeringsåren, men det hade många orsaker. Ta bara det faktum att under ett enda år ökade statens oljenota med 15 miljarder. Under ett av de år som Bengt Göransson har varit kulturminister minskade statens oljenota med 15 miljarder. Men därtill kommer att under de borgerliga åren föreslog socialdemokraterna varje år i riksdagen ett större budgetunderskott än det som blev riksdagsmajoritetens beslut. Detta var innan Bengt Göransson gav sig in i aktiv politik, men det är ett faktum. Studera de siffrorna!

Det kan finnas olika förståelse hos finansministrar för anslagsäskandena på kulturområdet, och det är möjligt att Ingemar Mundebo och Rolf Wirtén hade litet större känsla för kultursektorn än Kjell-Olof Feldt har – i varje fall om man skall döma av hans uttalanden. Jag står i alla fall på Bengt Göranssons sida i den kampen, det kan jag försäkra.

Sedan kommer Bengt Göransson med orgeln i Konserthuset. Jag var på en orgelkonsert för några veckor sedan, och då sade en av de anställda: Måste Bengt Göransson ständigt tjata om orgeln i Konserthuset?

När jag trädde till som utbildningsminister fick jag av Bertil Zachrisson en lång lista på åtaganden som han hade gjort och en mängd anslag som han hade periodiserat över ett antal år. Jag tyckte att det var en hederssak att fullfölja dem – fattas bara att man inte skulle göra det! Låt oss gemensamt glädjas åt denna förnämliga orgel i Konserthuset!

Jag skulle vilja fråga Bengt Göransson, om han om det blir något anslag till bygget av ett hus för Stora teatern i Göteborg, avser att låta det hänföras till ett enda budgetår, eller om det möjligen kan bli så att det sprids ut över några år. Om det skulle bli ett regeringsskifte, vilket faktiskt inte kan uteslutas, är det väl inte orimligt att Bengt Göranssons efterträdare får ta konsekvenserna av hans beslut? Jag hoppas också att Bengt Göransson snart fattar ett beslut i frågan och att han vill satsa på att det skall bli en ny Stora teatern i Göteborg. I politiken är det ju så att vi inte spelar i cup, utan i liga. Vi återkommer i olika

roller, och ibland får vi ärvna glädjeämnen som t. ex. orgeln i Konserthuset, och det är någonting att vara tacksam för.

Sedan till Coca Cola-utställningen och därmed också ett svar till Ing-Marie Hansson, som var ivrig att få höra vad jag tyckte om den. Jag har en viss förståelse för att man på Nationalmuseum tyckte att det var intressant att pröva frågan hur modern design fungerar och vilket genomslag den får. Temat var det inget fel på. Felet med utställningen var i stället att den var förknippad med så konstiga och orimliga villkor. I glädjen över att ha funnit en sponsor förbisåg man troligen att integritetsfrågan blir oerhört känslig i ett sådant sammanhang.

En behållning av denna debatt i dag tycker jag är att vi kan vara överens om att det är bra när vi kan få stöd för denna typ av utställningar, gästspel och turnéer, men också att vi måste hålla oerhört hårt på den konstnärliga integriteten. Det betyder att man i vissa givna sammanhang får säga: Nej tack, vi kan inte ta emot det här stödet. Om vi inte kan göra det på våra egna villkor så får vi avstå ifrån det.

Anf. 163 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill börja med att ge Bengt Göransson en eloge. Utskottets samtliga ledamöter är med all säkerhet tacksamma över att statsrådet har velat vara närvarande under hela denna debatt. Det står i bjärt kontrast till statsrådet Wickboms agerande när äktenskapsbalken debatterades i dag, då denne inte ville vara närvarande. Jag tycker att det har varit roligt med Bengt Göranssons närvaro, och vi tar det som en uppmuntran.

Jag tror inte att kulturministern hörde början på mitt anförande, men jag talade där om att vi har ett livaktigt kulturliv. Vi är eniga om det, och det är roligt att så är fallet.

Frågan är om man kan fortsätta att skryta med de möjligheter man har till kultur om man inte också relaterar det till hur dessa möjligheter tas till vara. Vi kan konstatera att biblioteken har ökat sitt öppethållande med 13 %. Men samtidigt vet vi att antalet boklån har gått ned med 2 %. Satt i relation till det ökade öppethållandet innebär detta att frekvensen lån per timme har minskat ännu mer. Det är mycket viktigt att man, när man talar om allt det fina man har gjort, också relaterar till hur mycket man har nått ut.

Vi vet att färre barn ser på teater i dag. I vissa områden har vi ökat utbudet av teaterföreställningar, men lika fullt har vi inte fått fler barn att se på teater.

Bengt Göransson tog upp Malmös konsthall. Vi skall här inte ta upp någon lokal diskussion. Men jag tror att kulturministern är lika medveten som jag om att problemen där nere har gällt olika bedömningar av kvalitet och olika bedömningar om vid vilken tidpunkt den s. k. konstföreningarnas salong skall visas – om det skall vara före jul eller efter.

Sådana interna stridigheter får alltid konsekvenser när det gäller kulturaktivitetens framtoning i stort. Det viktiga är att man hela tiden visar bägge sidorna av de fenomen som man vill föra fram. Kulturutbyggnaden har när det gäller lokalerna inte på något sätt varit koncentrerad till de socialdemokratiskt styrda kommunerna. Det går inte att komma ifrån att de kommunala insatserna är de viktigaste.

Jag hade trott att kulturministern skulle nämna någonting om vad som har

hänt med utredningen på fondsidan. Jag tog i mitt anförande upp den vilja som finns hos människor att skänka pengar, viljan hos enskilda att testamentera osv. Vi konstaterade att Missionsförbundet med 70 000 medlemmar lyckades åstadkomma en insamling på 5 milj. kr. förra söndagen, vilket visar på en mycket stor vilja att ge.

Jag kanske är idealist, jag kanske är blåögd – men jag tror att det finns många människor som är villiga att ge också till kultur i någon form. Åtminstone de stora företagen har redan i dag möjligheter därvidlag, men jag vore tacksam om kulturministern ville nämna något om vad som händer på det här området, vad vi kan räkna med för tidsplan osv.

Till sist några ord om den ständigt återkommande debatten om sponsring. Såsom tidigare har sagts här hade kulturutskottet möjlighet att i går vara på Nationalmuseum och uppleva en sponsrad utställning. Vad som var märkvärdigt med den utställningen – och som jag tror att vi alla uppskattade – var att den hade en klar pedagogisk inriktning genom att den visade skillnaden mellan Tizians och Rubens måleri av samma motiv. Det är i sådana sammanhang inte bara att hänga fram bilderna, utan det gäller också att få fram en pedagogisk inriktning. Jag tror att det är viktigt att i ett sådant fall också tala om de ytterligt positiva verkningarna! Denna utställning hade aldrig kommit till stånd om inte medel hade ställts till förfogande utifrån – i det här fallet från Vin- & Spritcentralen.

Anf. 164 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I det antika Greklands retoriska skolor skulle ett sådant tal som kulturministern presterat i dag utan tvivel ha karakteriserats som panegyriskt. Det något överdrivna positivistiska innehållet kryddat med kulturministerns utomordentligt fina verbala förmåga skapar faktiskt en grund för att karakterisera talet som panegyriskt. Vissa nackdelar med panegyriska tal är att de ofta inte riktigt överensstämmer med verkligheten.

Utan att försöka att på något sätt förringa regeringens insatser på kulturens område, som jag erkänner, vill jag säga att verkligheten i alla fall har sina problem. Ett exempel på den panegyriska framställningen av ett problemkomplex är den musikal som gjordes i Ljungby. Man kan säga, som kulturministern har gjort, att det är bra med sådan kultur, att det är mycket positivt att den förekommer – men samtidigt underlåta att säga att den typen av kultursatsningar kommer att dö därför att det inte finns ekonomiska förutsättningar för att den skall kunna fortsätta. – Det är det jag menar med panegyrisk framtoning i talet.

Det är värdefullt om kulturministern kan säga om han kan göra något för att bidra till att sådana satsningar som den i Ljungby kan fortsätta.

Vad sedan gäller sponsringen tror jag att kulturministern måste precisera sig litet mer än han har gjort. Han framställer sponsring som ett hot mot den konstnärliga integriteten. Vi i vpk anser framför allt att sponsringen har samband med yttrandefriheten. Vi menar att sponsringen, och den ensidiga satsning som näringslivet genom sponsring gör på vissa kulturyttringar – sådana som innehåller idéer och värderingar som sammanfaller med eller åtminstone inte är i motsättning till dess intressen – bidrar till en snedvridning av förutsättningarna för allsidiga kulturyttringar. På så sätt utgörs sponsringen ett hot mot yttrandefriheten.

Jag skulle vilja fråga kulturministern: Delar kulturministern vår uppfattning? Kan kulturministern uppfatta sponsringen på samma sätt som vi? Eller tror han åtminstone att den kan bli ett hot mot yttrandefriheten, om den tillåts fortsätta i okontrollerade former?

Anf. 165 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Bengt Göransson konstaterade i sitt anförande att jag hade talat om statsbidrag till Helsingborgs museum och svarade med hur många grundbidrag teatrarna i Skåne erhöll. Jag tycker att jag relativt klart redovisade att verksamheten vid Helsingborgs museum till helt övervägande del är av regional karaktär. Om man tittar i svensk författningssamling som reglerar statsbidraget till regionala museer, finner man i 3 § att ett museum som Helsingborgs museum är berättigat till statsbidrag. Att man nu inte får det beror på att när reglerna kom bestämde man i ett avtal med Skånes Hembygdsförbund, att eftersom Skåne saknar länsmuseum, skulle Kristianstads museum och Kulturen i Lund betraktas som länsmuseum. Malmö museum skulle också få sådan status. Vid samma tillfälle konstaterade man emellertid att Helsingborgs museum onekligen har regional karaktär och att möjligheterna för Helsingborgs museum att få statsbidrag skulle undersökas längre fram.

Helsingborgs museum har också bidrag från såväl kommun som landsting. Man arbetar över hela nordvästra Skåne, och Helsingborg är av tradition kulturcentrum för åtminstone sju åtta kommuner.

Jag skulle vilja veta om Bengt Göransson har för avsikt att se över möjligheterna för Helsingborgs museum att få dess enligt min uppfattning rättmätiga del av statsbidraget till museerna.

Anf. 166 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Till kulturminister Göransson vill jag säga att det förhållandet att Helsingborgs teater just nu befinner sig i en svår situation bl. a. beror på fördelningen av de statliga grundbeloppen. Tilldelningen har legat stilla, och Helsingborgs teater har inte fått någon ökning under de senaste åren. Om man ser på en sammanställning som har gjorts av bidragen till Malmö och Helsingborgs stadsteater för åren 1974–1984 visar det sig att just den statliga bidragsdelen har sjunkit rätt betydligt under dessa år.

Vad sedan gäller Skånska teatern menade jag inte i första hand att den skulle bli en regional teater. Jag nämnde den som jämförelse. En regional teater av Skånska teaterns storlek som har ungefär 30 årsverken får i statligt bidrag ca 8 milj. kr. medan Skånska teatern får 1,5 milj. kr. Det är en ganska stor skillnad. Däremot kunde kanske vissa fria grupper – det finns andra grupper av samma storlekordning, t. ex. Oktober – och även Skånska teatern behandlas för sig. I ett annat bidragssystem kunde de fasta och etablerade grupperna få ett bidrag som skulle ge dem bättre möjligheter att fortsätta sin verksamhet.

Anf. 167 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Låt mig först be Kjell-Arne Welin om överseende för att jag i upphetsningen när tiduret började markera att min tid var ute bara talade om

grundbeloppen för teatrarna – jag hade tänkt påpeka att man i Skåne har 61 grundbelopp på Malmö museum och Kulturen i Lund tillsammans och ytterligare 20 på Kristianstad, medan exempelvis Murberget i Härnösand har 11 grundbelopp. I den utvecklingsprocess som nu pågår anser jag det knappast möjligt att argumentera för några ytterligare höjningar i Skåneområdet, innan man har lyft upp de läns museer som har de allra sämsta förutsättningarna.

Vi har alltså på den punkten varit mycket tydliga i budgetpropositionerna. Vi har sagt att vi nu skall försöka lyfta upp de länsinstitutioner som har de sämsta förutsättningarna. Sedan kan jag gärna medge att det därutöver finns anledning att diskutera också andra åtaganden, men vi får ta en sak i sänder.

Jag kan till Margareta Mörck också säga att bidragsfördelningen under senare år har varit ogynnsam för storstäderna, på grund av att man medvetet försökt utveckla regionala institutioner utanför de tre storstadsområdena. Jag, som sitter på en riksdagsplats för Göteborg, får mig naturligtvis detta redovisat emellanåt.

Jan-Erik Wikström! Hur blir det med Stora teatern i Göteborg? – jag kan inte ge besked om det här i dag. Låt mig bara säga att om vi kan bestämma oss för att satsa på en sådan teater, kommer den inte att kunna betalas på ett enda budgetår. Men då kommer jag att inför riksdagen redovisa att det inte kommer att gå till på det sättet. Och det var egentligen i det stycket som jag tyckte att det fanns anledning att markera en viss irritation.

Jag lovar Jan-Erik Wikström att jag i fortsättningen inte vidare skall åberopa orgeln i konserthuset – jag vill naturligtvis inte göra dem som spelar på orgeln eller de som i övrigt rör sig i konserthuset ledsna. Däremot erkänner jag, herr talman, att jag inte är fullt så ledsen om jag emellanåt kan göra min företrädare på den här posten, Jan-Erik Wikström, upphetsad.

Det är riktigt att också Bertil Zachrisson lämnade en lista efter sig – 6 miljoner var den på. Den lista jag fick var på 46 miljoner. Det förklarar möjligen något av min upphetsning i det sammanhanget. – Nu har jag slutat att tala om orglar.

Karl Boo, visst har också centerpartiet, folkpartiet, moderaterna och vpk ära av kulturpolitiken – det är en heder att vi i långa stycken kan vara eniga om den. När jag här redovisar vad som har hänt är det inte en redovisning av allt som har hänt, utan jag har valt att peka på vad som har skett under de fyra och ett halvt år som den socialdemokratiska regeringen suttit vid makten. Det var egentligen bara de exemplen jag valde. Jag skall här gärna erkänna att vi i utvecklingen av detta självfallet har haft stöd av de andra partierna. Jag tillhör dem som inte ser det som en belastning att vinna motståndares medverkan och samverkan. Jag är tillräckligt trygg i min politiska uppfattning för att kunna få medhåll även av meningsmotståndare utan att få frossa.

När det gäller anslagsutvecklingen vill jag för Karl Boo bara peka på att det naturligtvis är orimligt att inkludera statsskuldsräntorna. Däremot är det rimligt, att när man diskuterar kulturstödet totalt, också inkludera exempelvis kulturlokalhyggena, som faktiskt har en viss betydelse för kulturlivet ute i landet.

När jag då anförde några exempel, Ingrid Sundberg, nämnde jag åtminstone en ganska massivt borgerlig kommun, nämligen Ljungby. Det

har skett under den här perioden – det finns alltså inte en sådan klar skillnad. Umcå med detta väldiga kulturhus är ett mycket gott exempel på hur man över partigränserna kan träffa överenskommelser om att faktiskt lösa kulturlokalsfrågan på ett vettigt sätt. En av dem som har lämnat ett mycket viktigt stöd i det stycket är dåvarande ordföranden i teaterstiftelsen där. Ture Ferry, tidigare folkpartistisk politiker. Det finns all anledning att uttala uppskattning för det. Det ger i sig förutsättningar för att det huset kan fungera som ett så explosivt kulturcentrum som det faktiskt är.

Jag ber Alexander Chrisopoulos om ursäkt om jag också i detta stycke visar en viss entusiasm. Jag tillhör nämligen dem som tycker att det finns anledning att erkänna verkligheten även i de ögonblick då den är angenäm och inte bara när den är bedrövlig. Det finns faktiskt i dag så pass mycket positivt att notera att jag tycker att de som är kulturintresserade skall ta vara på det och markera kulturens kraft.

Det finns en rad problem inom kultursektorn. Dessa arbetar vi med, och vi har haft tillfälle att ta upp dem här. Konstnärernas arbetsvillkor hör de till frågor som vi måste ägna mycket stor uppmärksamhet. Det kulturmotstånd och den kulturförtunning som finns på många håll i samhället är andra mycket svåra hot. Men det jag pekar på är den kraft, den förutsättning, som faktiskt finns att aktivt bekämpa dessa företeelser.

När det gäller sponsringen har jag en annan uppfattning än den jag tycker mig möta hos vänsterpartiet kommunisternas företrädare. Hos er möter jag ofta föreställningen att sponsringen kan gödas bort. Men min tes är – och på den punkten har jag omprövat min uppfattning – att sponsring förekommer mest där kulturen mår bra. Företagen tycker nämligen om att surfa på det som är lustbetonat och framgångsrikt. Ju mer vi får kulturen att växa och frodas, desto lättare blir det att skaffa sponsorer och desto piggare kommer de. Det var vad som hände på idrottsområdet. Sponsorererna kom när kommunerna byggde ishallar, sporthallar och annat och när idrotten kunde expandera och vara utåtriktad aktiv. Det är detta som gör att jag under arbetet med årets budgetförslag haft en något annan inställning i det avseendet än tidigare år.

Till Ingrid Sundberg vill jag säga att vi fått en underhandsrapport från fondutredningen. Jag har inte hunnit läsa den, och jag återkommer alltså på den punkten.

Jag är litet tveksam när det gäller statistiken över boklån och barnteaterbesök. Barnteaterstatistiken redovisas i antalet besökare. Teatrar har mera medvetet än tidigare spelat för små barngrupper. Man använder sina ensembler för att spela för 100 personer, medan man tidigare ibland gjorde stora parkföreställningar i det fria för 1 000 barn på en gång. Detta gav naturligtvis mycket höga siffror i statistiken. Jag tror att vi litet mer noggrant behöver analysera dessa siffror.

Det är klart att det alltid blir problem om vi skapar en struktur som folk inte utnyttjar. Jag kommer då in på det förhållandet att vi vid sidan av denna grundläggande struktur, som samhällsorganen – stat, landsting och kommuner – kan tillgodose, har de yrkesverksamma konstnärerna, deras kunskap och yrkesskicklighet. Därutöver krävs vad jag vill kalla folkbildningsambitionen, lidelsen. Den finns också – även bland de unga människorna.

Arbetarnas bildningsförbunds tidning Fönstret har i de senaste numren presenterat unga folkbildare på 80-talet. I förra numret var det Christina Johansson, 28-årig Folkets hus-föreståndare i Söråker utanför Sundsvall, som presenterade hur hon arbetar. I dag har man en ung glödande entusiast från ABF i Skåne, som heter Pia Oredsson och är från Landskrona. Hon går ut och engagerar människor för ett eget konstnärligt skapande, frigör människors ambition och vilja att vara med och skapa. Folkbildningsambitionen måste tillföras för att kulturen skall kunna utvecklas och växa. Därför måste vi uppmuntra den och ta den till vara. Vi administrerar aldrig fram någon god kulturverksamhet. Det krävs alltid att de besjälade människorna, de besjälade andarna, tillför sin kvalitet, sitt intresse, för att mötet mellan konstnären och hans publik skall bli meningsfullt.

Anf. 168 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är riktigt att åtagandena var större 1982 än de var 1976. Det berodde inte bara på penningvärdet. Det fanns nämligen sedan gammalt en princip att staten bidrog framför allt till nya kulturbyggnader med en viss andel av kostnaderna. Det var nya länsteatrar, läns museer och liknande. Summorna tenderade att stiga till mycket betydande belopp. Därför var jag tvungen att gå till riksdagen och redovisa att man i framtiden inte skulle kunna bibehålla en sådan princip, vilket man i och för sig kan beklaga. Den principen var annars ofta nyckeln till att man i en region kunde sättas i gång med ett bygge. Kulturhuset i Umeå t. ex. var på tal redan under mina år i regeringen. När Ture Ferry och andra uppvaktade mig kunde jag säga att staten skulle bidra med ett visst belopp. Jag tror att detta är ganska viktigt, men det medför betydande problem. Om Bengt Göransson säger ja till Stora teatern i Göteborg kanske han till sin efterträdare lämnar över en räkning i storleksordningen 246 milj. kr. Jag lovar att jag inte skall kritisera det. Jag tror nämligen att statens bidrag även där blir avgörande för om man skall få kommunerna och de omkringliggande landstingen att ställa upp och garantera ett nybygge. Jag hoppas att vi tillsammans skall kunna medverka till att på detta sätt stimulera framväxten av nya teatrar och museibygnader ute i landet.

Skall vi gå gemensamt till konserthuset någon gång och lyssna till en orgelkonsert med låt oss säga César Francks musik? Jag hoppas att Bengt Göransson om några år kan bjuda mig när Stora teatern i Göteborg står färdig. Då kan vi väl glädjas tillsammans.

Anf. 169 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Kulturministern säger att sponsorererna har en benägenhet att satsa på den kultur som blomstrar. Det är självklart. Anledningen till att de sponsrar en viss kulturyttring är att de använder sig av kulturen som ett marknadsföringsmedel. Målsättningen med sponsringen är inte i första hand att stödja kulturen, utan det är att öka vinsten genom att använda sig av kulturen. Självfallet är det så.

Det stärker vår tes som säger att koncentrationen av sponsringen till vissa kulturyttringar, som för tillfället eller av någon trendmässig anledning är populära, gör att balansen i det allmänna kulturutbytet rubbas, så att vissa

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Allmän kulturverk-
samhet m. m.

kulturyttringar blir dominerande i förhållande till andra. På så sätt utgör sponsringen ett hot mot yttrandefriheten och den konstnärliga friheten.

I det sammanhanget kommer resonemanget om det nödvändiga i att värna om den nationella kulturen in. Det var just denna obalans och hotet mot yttrandefriheten som föranledde oss att aktualisera frågan om det nödvändiga i att göra kraftfulla satsningar för att utveckla den svenska nationella kulturen. Den här mycket få chanser att hävda sig av egen kraft gentemot massinvasjonen av den kommersiella kultur som finns i dag.

Anf. 170 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga några ord till Alexander Chrisopoulos. Det som sägs om risken att man får en styrning är naturligtvis alldeles riktigt. Det var just det jag ville peka på. Det är därför integritetsproblemet så noga måste prövas. I ett läge där kulturen är expansiv är det lätt att få sponsorer, och då måste man mycket noga diskutera integritetsproblemet. Där är vi överens.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

36 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid nästa arbetsplenum.

37 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1986/87:128 Internationella köp

1986/87:129 Vissa frågor om ersättning för uppehälle vid vård inom socialtjänsten, m. m.

1986/87:136 Godkännande av en konvention om förenkling av formaliteterna vid handel med varor

1986/87:139 Ändringar i beskattningen av bensin, m. m.

1986/87:141 Ändringar i lagen (1985:571) om värdepappersmarknaden

1986/87:142 Ändring i bankrörelselagens bestämmelser om kapitaltäckning

1986/87:143 Ny riksbankslag och ändrat huvudmannaskap för riksgäldskontoret

1986/87:144 Överenskommelse om statlig driftersättning för läkarutbildning och forskning, m. m.

1986/87:145 Ändringar i lagstiftningen för stads- och landshypoteksinstitutionerna

1986/87:148 Finansiella koncerner m. m.

38 § Anmäldes och bordlades

Redogörelserna

1986/87:19 Riksdagens revisorers berättelse över granskningen av riksbankens verksamhet under år 1986

39 § Anmäldes och bordlades

Motion

1986/87:Ju110 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m)

En överenskommelse mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken om inbördes rättshjälp i brottmål (prop. 1986/87:96)

40 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 1 april

1986/87:219 av Ulla Tillander (c) till socialministern om vårddyrkena:

Allt färre ungdomar söker sig till vårdutbildningarna. Det gäller särskilt utbildningarna till barnskötare, förskollärare, undersköterska i öppen vård samt till hemtjänstassistent och föreståndare inom socialtjänstens olika delområden. Utvecklingen ser dystert ut särskilt i storstadsregionerna. Som exempel kan nämnas att i Stockholms län har man i år 1 451 färre sökande än förra året till vårdutbildningarna. Alla vårdutbildningar i länet förutom tandsköterske- och tandteknikerutbildningen har färre sökande i år. Till sociala servicelinjen har bara 37 personer sökt till 135 platser. Dessutom bör tilläggas att få sökt vårdutbildning som förstahandsalternativ.

Samtidigt som allt färre ungdomar söker sig till vårdsektorn så är det ungdomsutbildningar som prioriteras utbildningspolitiskt. Man vill föra över resurser från vuxenutbildningen till ungdomsutbildningen. Detta kan få förödande konsekvenser.

Socialtjänstens utveckling med ökad satsning på att kunna utföra även mer kvalificerad vård och omsorg i hemmet bygger på att det finns tillgång till erfarna människor med en teoretisk påbyggnad – dvs. vidareutbildade vårdbiträden, undersköterskor och föreståndare för de mer krävande uppgifterna – och att det dessutom finns tillgång till yrkesutbildad personal för övriga uppgifter. I dag håller vi på att hamna i den situationen att det varken finns ungdomar som utbildar sig till grundfunktionerna eller resurser för att vidareutbilda de redan anställda till mer kvalificerade funktioner. Inom vårdsektorn behöver vi omedelbart dra i gång omfattande fort- och vidareutbildningsinsatser bland de anställda för att kunna fortsätta reformarbetet med att bättre tillgodose de utvecklingsstördas, de flerhandikappades, de psykiskt sjukas och de senildementas särskilda behov inom omsorgerna. Samtidigt måste vi också nu vända trenden då det gäller nyrekrytering till sektorn, dvs. intressera ungdomarna för yrken inom vården. Med nuvarande ambitionsnivå inom vården och med nuvarande personalomsättning behövs exempelvis över 100 000 nya vårdbiträden inom öppen vård fram till år 2000. I dag är nytillskottet bara något tusental per år.

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Meddelande om frågor

Man kan konstatera att de socialpolitiska och utbildningspolitiska ambitionerna inte går ihop inom vårdsektorn. Utbildningskapaciteten inom vuxen- och ungdomsutbildningen måste öka för att möjliggöra ett förverkligande av en hög socialpolitisk målsättning.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar socialministern vidta för att göra vårdyrkena mer attraktiva?

41 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 1 april

1986/87:495 av *Margit Gennser* (m) till statsrådet *Bengt K. Å. Johansson* om spardelegationens annonser:

I morgon öppnar affärerna igen. (En kungörelse från statens spar- delegation. 1987-04-01)	Ärtsoppa som vanligt i dag. (Ett förslag från statens sparde- legation. 1987-04-01)
---	---

Ovanstående annonser utgör exempel på statens spardelegations kampanjer för ökat sparande. För kommande budgetår är avsatt 36 milj. kr. för delegationens verksamhet.

Vilken effekt förväntar sig statsrådet *Johansson* av spardelegationens ovan exemplifierade verksamhet?

den 2 april

1986/87:496 av *Bruno Poromaa* (s) till industriministern om fackliga representanter i styrgrupp för utvecklingsprojekt för gruvindustrin:

Företrädarna för den svenska gruvindustrin har förenat sig i en gemensam intensiv satsning för att sänka kostnaderna för gruvbrytningen och därmed möta framtidens hårdnande krav på världsmarknaden. Tillsammans med representanter för forskningen och delar av näringslivet har ett utvecklingsprojekt med arbetsnamnet "Gruvteknik 2000" bildats. Kostnaden för hela programmet beräknas under den femårsperiod som det pågår uppgå till totalt 350 milj. kr., varav styrelsen för teknisk utveckling (STU) svarar för 50 milj. kr. Projektet kommer att ledas av en styrgrupp med representanter bl. a. för gruvföretagen, Svenska gruvföreningen och STU. Några fackliga representanter ingår icke i styrgruppen.

Mot bakgrund härav vill jag fråga industriministern:

Avser statsrådet ta initiativ till att de fackliga organisationerna får representation i styrgruppen?

1986/87:497 av *Viola Claesson* (vpk) till utrikesministern om stöd åt de demokratiska krafterna i Chile:

Prot. 1986/87:100
2 april 1987

Meddelande om frågor

I Chile hungerstrejkar för närvarande ett antal fångar i protest mot Pinochet-juntans förföljelser, tortyr, mord och mot försvinnanden. I Sverige är en grupp chilensare nu på väg från Västerås till Stockholm för att demonstrera sin avsky mot det som sker i hemlandet. Alla har anhöriga bland de fängslade.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsrådet:

Är den svenska regeringen nu beredd att ta initiativ för att aktivt stödja de demokratiska krafterna i Chile och i så fall på vilket sätt?

42 § Kammaren åtskildes kl. 22.39.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Olof Marcusson

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Torsdagen den 2 april

Förste vice talmannen 43, 48
Andre vice talmannen 32
Andersson, Lennart (s) 28, 78
Andersson, Marianne (c) 66, 67
Andersson, Sten, utrikesminister 70
Björzén, Karl (m) 65
Bohlin, Görel (m) 55, 57
Boo, Karl (c) 101, 113, 115, 130
Chrisopoulos, Alexander (vpk) 104, 113, 117, 126, 133, 137
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51
Ekström, Allan (m) 21, 78
Eriksson, Berith (vpk) 39, 40
Eriksson, Per-Ola (c) 45, 46, 47
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 64, 65, 67
Franzén, Ivar (c) 49, 50
Friggebo, Birgit (fp) 59, 60, 61
Gradin, Anita, statsråd 73, 74, 75
Gustafsson, Hans, bostadsminister 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63
Göransson, Bengt, statsråd 127, 134, 138
Hansson, Ing-Marie (s) 107, 114, 117
Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 32, 33, 34
Hulterström, Sven, kommunikationsminister 67, 68, 69
Ingvardsson Margó (vpk) 93
Jennehag, Jan (vpk) 69
Johansson, Bengt K. Å., statsråd 71, 72
Jonsson, Göte (m) 35, 36, 37, 38
Josefson, Stig (c) 64
Knutson, Göthe (m) 68
Leijonborg, Lars (fp) 41, 42, 52
Liljegren, Gunnel (m) 118, 127
Lindqvist, Bengt, statsråd 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42
Löfstedt, Berit (s) 80, 87, 88
Måbrink, Bertil (vpk) 70, 75
Mårtensson, Ingela (fp) 53, 54, 73, 74
Mörck, Margareta (fp) 119, 134
Olson, Bengt Harding (fp) 24, 85, 87
Olsson, Leif (fp) 43, 44
Olsson, Martin (c) 16, 76, 79, 86
Orring, Ulla (fp) 14, 62, 63, 64, 77
Rosén, Bengt (fp) 51
Rosqvist, Birger (s) 32, 33, 34
Rönning, Catarina (s) 122
Stjernlöf, Håkan (m) 93
Strindberg, Per-Olof (m) 11, 76, 84

Sundberg, Ingrid (m) 88, 95, 112, 115, 132
Svensson, Alf (c) 90
Tammenoksa, Erkki (s) 125, 127
Thollander, Gunnar (s) 94
Welin, Kjell-Arne (fp) 123, 134
Wibble, Anne (fp) 71, 72
Wickbom, Sten, justitieminister 7, 52, 53, 54
Wikström, Jan-Erik (fp) 98, 112, 116, 131, 137

Prot.
1986/87:100

